

Bergen in Kaart

Het vinden en interpreteren van landkaarten, plattegronden en luchtfoto's & Tevens reis door de ontstaansgeschiedenis van Bergen

Allard Willemier Westra
Bijgewerkt tot 31 oktober 2019

De verzameling is bijeengebracht met een vastomlijnd doel: het stap voor stap beschrijven van de ontwikkeling van Bergen aan de hand van cartografisch en aanverwant materiaal. Daarbij gaat het voornamelijk over Bergen-Binnen. Met enige overdrijving zou men deze stapsgewijze aanpak 'vergelijkende cartografie' kunnen noemen. Het beginpunt van de kaartbespreking is 130.000 jaar v.Chr. en het eindpunt ervan is gelegen in onze tijd.

Het is wel zeker dat de liefhebber van antiquarische kaarten met verbazing naar de collectie zal kijken. Op het eerste gezicht lijkt het immers een allegaartje. Er zijn bijvoorbeeld luchtfoto's in opgenomen, replica's van kostbare oude kaarten, krantenfoto's, militaire foto's, wandelkaarten, huisnummerkaarten, van gemeentewege verstrekte dorpsplattegronden, planningskaarten, van het internet geplukte kaarten, topografische kaarten, met de hand getekende kaarten, atlanten en kadasterkaarten, om maar eens wat te noemen. Het merendeel ervan bestaat bovendien uit fotokopieën. Maar ondanks deze verscheidenheid hebben ze alle gemeen, dat ze een stukje van de Bergense ontstaans-, groei- en ontwikkelingsgeschiedenis laten zien.

Hoewel de samensteller als enige verantwoordelijk is voor de inhoud van *Bergen in kaart*, hebben vele Bergenaren er met hun schenkingen, informatie en adviezen aan bijgedragen. Hun namen vindt u aan het eind van deze geannoteerde catalogus. Ondanks hun inzet is deze echter allesbehalve compleet. Ook aan de notities kan ongetwijfeld nog het een en ander worden bijgeschaafd. Het is dan ook de bedoeling om aan de hand van uw suggesties van tijd tot tijd een herziene versie te maken. Het zou dan ook fijn zijn als u uw op- en aanmerkingen door zou willen geven aan:

- Allard Willemier Westra
- allardmargreet@quicknet.nl

Bergen in Kaart sluit aan bij de eerder op de HVB-website verschenen publicatie *Tweehonderd jaar Bergense jaartallen*. De meer dan driehonderd kaartbeschrijvingen die nu volgen, zijn zelfs te beschouwen als de cartografische tegenhanger ervan. Beide bouwen ze voort op het onvolprezen boek *Straatnamen in Bergen door de eeuwen heen* (Van de Graaf 2003, eindredactie).

Vanwege de auteursrechten kunnen de bij de notities behorende landkaarten, luchtfoto's e.d. helaas slechts spaarzaam op de HVB-website worden geplaatst. Er is dan ook slechts een kleine selectie van opgenomen. Maar daarnaast zijn er gelukkig andere mogelijkheden om kaarten te bekijken. Ik noem enkele voorbeelden:

- Allereerst levert het op internet zoeken naar de maker van de kaart vaak een hit op
- archieffalkmaar.nl/beeldbank
- noord-hollandsarchief.nl/beeldbank
- (Nationaal Archief): gahetna.nl/collectie/afbeeldingen/kaartencollectie
- Het historisch kadaster: onder meer: topotijdreis.nl
- caert-thressoor - <http://www.caert-thressoor.nl/index.html> Site voor cartografische fijnproevers en specialisten. De site is niet in alle gevallen toegankelijk, maar is wel gemakkelijk te googelen onder het kopje caert-thressoor
- Caert-thressoor bevat een overzicht van de websites van alle Nederlandse kaartenarchieven
- historiek.net / historische kaarten
- Vrijwel alle besproken kaarten (en publicaties) zijn bovendien in te zien bij Allard thuis.

De bij de kaarten gemaakte notities verwijzen geregeld naar artikelen en boeken waar men meer over de besproken kaarten kan lezen. De ermee verbonden bronnenlijst is nogal uitvoerig, omdat deze tevens aansluit bij *Tweehonderd jaar Bergense jaartallen*, evenals bij een andere publicatie die in voorbereiding is. Desgewenst kan de bibliografie via het bovenstaande e-mailadres worden aangevraagd. De catalogus *Bergen in kaart* vormt niet alleen de grondslag voor de publicatie die in voorbereiding is, maar is tevens te beschouwen als een gecomprimeerde versie ervan.

Papieren versie van *Bergen in kaart*

Van dit website-document is tevens een boekje gemaakt, waarin een zestigtal landkaarten, plattegronden en luchtfoto's is afgedrukt. Helaas is de bestandsruimte daarvan te groot om op deze site te worden opgenomen. Het geïllustreerde boekje kan echter bij de auteur, tegen kostprijs, worden besteld.

Legenda

- **Gehanteerde codes** - Het eerst afgedrukte jaartal betreft het jaar waarop de kaart van toepassing is. Het eventuele tweede (en soms ook derde) jaartal dat er soms bij wordt vermeld, geeft een alternatieve datering weer.
- **KI** (Gevolgd door andere letters) - Bijv.: **KI-LF** = Klein exemplaar. Vanwege het kleine formaat en het onderzoekgemak in een aparte kleine map geplaatst.
- **Kr** (Aan het eind van een jaartal) - Bijv.: **1958 Kr** = Kaart afkomstig uit een krant of tijdschrift
- **LF** - Luchtfoto
- **PM** - Vaag afgedrukte kaart (of luchtfoto), of een kaart die slechts zijdelings van belang is voor de studie van Bergen.
- **B** - Een kaart die slechts te vinden is in boeken of artikelen, die niet in de verzameling zijn opgenomen
- De in de vermelde artikelen uit De Duinstreek, de Alkmaarsche Courant e.d., evenals de meeste genoemde boeken, zijn ter inzage.

De kaarten

Paleografische kaarten van Nederland in het Boven-Tertiair en Kwartair PM - Twaalf kaarten samen afgedrukt op een groot formaat verzamelkaart in kleur, te beginnen met het Boven-Pliocene (drie miljoen jaar geleden) en eindigend met het Holoceen. Op de achtergrond zijn steeds de contouren van het huidige Nederlandse grondgebied te zien. De kaarten sluiten aan bij een artikel dat W.H. Zagwijn in 1975 (blz. 181-201) in het Geografisch Tijdschrift publiceerde. Daarin is de zeer vroege geologische ontstaansgeschiedenis van ons land 'stap voor stap' te volgen, zij het in een hypothetische vorm. Zagwijn was een internationaal vermaarde autoriteit op dit gebied. Hedendaagse kaartenmakers borduren nog steeds op zijn werk voort. De kaart werd uitgegeven door de Rijks Geologische Dienst in Haarlem. De kaart betreft een zó vroeg tijdsbestek, dat het verband met de ontstaansgeschiedenis van Bergen niet altijd eenvoudig is vast te stellen. Een voorbeeld waarbij dit wél enigszins mogelijk lijkt, is het Emien, een zeer warme periode, die na het Salien (de voorlaatste ijstijd) optrad, zo'n 126.000 jaar v.Chr.

Het snel afsmeltende landijs vormde in die periode aanvankelijk in een deel van het gebied dat nu Noord-Holland heet een woeste stroom. Deze vormde een diepe en langgerekte uitholling van de kust vanaf het tegenwoordige Bergen tot ongeveer Haarlem. (Jelgersma 1996, 1981). Dit uitspoelgat was de eerste aanzet tot de vorming van het Zeegat van Bergen, meer dan 100.000 jaar later. In de loop van het Emien breidde deze kustwatervlakte zich over het grootste deel van Nederland uit, zoals Zagwijn op de kaart laat zien. De *Bosatlas van de geschiedenis van Nederland* (2011: 18 e.v.) toont en bespreekt een achttal vergelijkbare kaarten, beginnend bij het einde van het Pliocene, 2.600.000 jaar geleden tot aan het Weichselien 20.000 jaar geleden. Ze zijn weliswaar iets verder uitgewerkt dan de kaarten van Zagwijn, maar maken tevens duidelijk dat de maker ervan (TNO Bouw en Ondergrond) in hoge mate schatplichtig aan Zagwijn is. Zie ook schetskaarten vermeld in de publicatie van Zagwijn.

Pleistoceen, holoceen enz. - Een map met geologische kaarten van Alkmaar West, als onderdeel van een boek. Uitgegeven door de Rijks Geologische Dienst te Haarlem 1987. Auteurs: W.E. Westerhof, E.F.J. De Mulder en W. De Gans De kaarten laten onder meer de diepe ondergrond van Bergen zien. Deze zijn van betekenis voor het begrijpen van de geologie en de structuur van Bergen tot op de huidige dag. Dertig meter onder onze voeten ligt bijvoorbeeld een estuarium, dat rond 9000 v.Chr. de plaats is gaan innemen van het ongeveer 100.000 jaar eerder ontstane uitspoelgat. (Westerhoff c.s. 1987 kaart 19, Bitter 2016: 18).

Pleistoceen PM - Zwart-witkopie van een klein kaartje dat de vorming van ijslobben en stuwwallen schetsmatig in beeld brengt. Voor wat betreft Bergen in engere zin heeft de kaart weinig betekenis, maar hij plaatst wel het Bergense en Noord-Kennemer systeem van haakwallen en geesten in een breder verband. De kaart is oorspronkelijk afkomstig uit: 'De bodem van Noord-Holland; toelichting bij de bodemkaart van Nederland', van de hand van L.J. Pons en M.F. Van Oosten. Uitgever: Stiboka, Wageningen 1974. Vooral de meer uitvoerige versie van de kaart van de strandwallen, geesten en jonge duinen van Kennemerland is voor wat betreft Bergen inzichtgevend. [Dit laatste kaartje is te vinden onder **v.a. 800**]

Holoceen - Atlas van Nederland in het Holoceen; Landschap en bewoning vanaf de laatste IJstijd tot nu. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2011. Kaarten van geheel Nederland, met veel detaillering weergegeven,

waardoor het mogelijk wordt de ontwikkeling van Noord-Kennemerland te volgen. Daarmee zijn ze dus ook voor de vroegste geschiedenis van Bergen van belang, zeker in combinatie met andere kaarten van de oergeschiedenis van het dorp. De kaarten zijn getekend door Peter Vos die ze in zijn proefschrift van 2015 in iets gewijzigde vorm nogmaals publiceerde. Een deel ervan is hieronder beschreven.

9000 v.Chr. - Uitvergroete kleurenkopie van een kaart van West Europa waarop te zien is dat Engeland en Nederland nog door land verbonden waren en bijvoorbeeld de Doggersbank nog land was. Het Kanaal was nog slechts een zuidelijke inham van de Atlantische oceaan. (Ontleend aan Vos 2015: 69).

9000 v.Chr. - Uitvergroete kleurenkopie van een kaart van Nederland met een extra uitvergroting van het estuarium waarin later Bergen zou ontstaan. De delta maakte deel uit van een wijd vertakt rivierenstelsel, met uitlopers tot ver in het binnenland. Van deze kaart is tevens een kopie in de verzameling aanwezig van 1m bij 0,75m (Ontleend aan Vos 2015: 69, zie ook Buizer c.s. 2018: 18).

5500 v.Chr. - Uitvergroete kleurenkopie van een kaart Nederland. De rivierdelta begint al behoorlijk dicht te slibben. Er heeft zich vanaf Texel tot Bergen een langgerekte eerste haakwal gevormd. Ten oosten ervan zijn diverse geesten aan het ontstaan. Daardoor is er sprake van beginnende veenvorming in het achterland. (Ontleend aan Vos 2015: 70. Zie ook Buizer c.s.2018: 20).

3850 v.Chr. - Langs de hele Hollandse kust tot aan Zeeland ligt nu een langgerekte inham, waar de Rijn, het Oer-IJ en de veenrivier van het Gat van Bergen in uitkomen. De veenmoerassen in het achterland zijn enorm gegroeid. De geesten in het oosten ervan zijn in aantal toegenomen. Ter hoogte van Bergen is een uitgestrekt wad-achtig moerassig eilandgebied ontstaan. De eerste haakwal, die op de vorige kaart is afgebeeld, is stabiel gebleven. (Zie Vos 2015: 71 en Beukers 2011: 47) [B]

2750 v.Chr. - Uitvergroete kleurenkopie van Nederland. Met daarin een extra uitvergroting van de regio rond Bergen. Het estuarium uit vroeger tijden is verder gekrompen. Aan de haakwal uit 5500 en 3850 v.Chr. is een tweede lob gegroeid. Dit is de tweede stap naar de zich naar het binnenland uitstrekkende ‘vingers van zand’ waarop later de buurschappen zouden ontstaan. Het rivierenstelsel in het achterland is goeddeels verdwenen. De veengebieden zijn alweer enorm in omvang toegenomen en in het achterland beginnen zich meren te vormen. (Ontleend aan Vos 2015: 72 en Buizer c.s. 2018: 21)

1600 v.Chr. - Zwart-witkopie van het krekensysteem zoals gepubliceerd door Zeiler (1986: 7-9) (ontleend aan Hallewas 1981) De veenrivier met de erbij behorende krekensysteem wordt getoond binnen de contouren van het huidige Noord-Holland. De licht gebogen haakwallen zijn dan al ontstaan en worden deels door land omringd. In het zuiden is een zeer groot systeem van waterlopen ingetekend, ten zuiden van het Zeegat van Bergen het Oer-IJ. Parallel aan de kust lag, aan de uiterst oostelijke rand van het Gat, een reeks geesten waarop later Alkmaar, Akersloot e.d. zouden ontstaan. [Sluit aan bij een van de kaarten van Westerhoff c.s. (1987). Roos 1995: 18 toont een vrijwel identieke kaart, dateert deze op **1400 v.Chr.** en bespreekt deze kaart [B].

1.500 v.Chr. - Uitvergroete kleurenkopie van Nederland, met een aparte extra uitvergroting van de regio rond Bergen. De vermeerdering van haakwallen zet door, maar is in zijn laatste fase. De eertijds zo machtige veenrivierdelta is verdwenen. Er rest nog slechts een kleine afwatering van het veenlandschap in het oosten. Het vrijwel opgesloten veen is natter geworden, Er vormen zich in het achterland grote meren, die later deel uit zouden gaan maken van Almere en tenslotte de Zuiderzee zouden vormen. Een deel ervan watert bij IJmuiden af, ongeveer op de plek waar vanaf het jaar 15, in fasen, een Romeinse vlootbasis zou worden gesticht (Bosman 2016:19-40). Het zich naar het binnenland uitstrekkende systeem van Bergense haakwallen, lijkend op een hand, is nu in aanzet compleet. In het achterland zijn de meren aanzienlijk gegroeid. (Ontleend aan Vos 2015. Zie ook Buizer c.s. 2018: 20) Henk Jellema (2017: 10-11) ontwierp een kaart waarop hij de situering zichtbaar maakt van het huidige dorp ten opzichte van de oude haakwallen. [Deze laatste kaart B]

1000 v.Chr. - begin jaartelling PM - Gefotokopieerde kaart van een brede bundel strandwallen en duinen, de ruggengraat van de Nederlandse kust.’ De kaart toont de kust van Bergen tot Scheveningen. Benoorden Bergen zijn de ‘Jonge Duinen’ nog afwezig. De grens tussen de kalkrijke en kalkarme duinen is er duidelijk op aangegeven evenals de oorspronkelijke kustlijn en de begrenzing van de estuaria uit het verre verleden NB!. Gepubliceerd in Danner (1994: 9). [B]

500 v.Chr. - Uitvergroete kleurenkopie. De Bergense haakwallen zijn nu geheel in het binnenland komen te liggen. De afsluiting van het laatste restant van de veenafwatering is compleet. Wel is ten zuiden van Bergen een indrukwekkende monding van het Oer-IJ gekomen, een rivierstelsel dat later voor het zuidelijk deel van Bergen (Nesdijk) voor problemen zou gaan zorgen. De monding van het Oer-IJ maakte samen met Het Gat van Bergen deel uit van een langgerekte Noordzeebaai zodat ze ogenschijnlijk één geheel vormden. (Ontleend aan Vos 2015: 74. Zie ook Buizer c.s. 2018: 23)

200 - 10 v.Chr. - Kleurenkopie op A3-formaat van Noord-Kennemerland tegen het einde van de ijzertijd. De veenrivier van het Zeegat van Bergen is gesloten, althans volgens deze kaart gebaseerd op de dissertaties van Van Heeringen en Morel (1988). Opvallend is wel dat er iets ten zuiden van Bergen nog steeds een opening naar zee is ingetekend, maar nu als een van de drie (!) mondingen van het Oer-IJ, dat overigens in het achterland een gecompliceerd samenstel van waterlopen laat zien. Erg zeker zijn de auteurs blijkbaar niet van hun zaak, aangezien Roos (1995: 21) zich (in de op het werk van de beide auteurs geïnspireerde kaart) genoodzaakt ziet de belangrijkste mondingen van het Oer-IJ met stippellijnen aan te geven. Ter hoogte van Bergen zijn, op de kustlijn, drie vindplaatsen van potscherven op de kaart gezet. In al hun eenvoud zijn deze een van de eerste tekenen van menselijke bewoning in de Bergense omgeving.

78 na Chr. PM - Kleurenkopie. Een in 1594 door Abraham Ortelius gemaakte reconstructiekaart van 'Belgii', 'Batavia' (west Nederland) en Friesland in de Romeinse tijd, gebaseerd op de geschriften van Tacitus (ca. 56-117). Deze Romeinse historicus staat erom bekend dat zijn beschrijvingen in sommige gevallen redelijk betrouwbaar zijn, althans voor die tijd. De in 2011 door Beukers gepubliceerde kaart van 100 na Chr. (blz. 62 e.v.) lijkt dat te bevestigen. Deze toont bijvoorbeeld een nauwe, enigszins rivierachtige, toegang tot het Flevomeer, met daarin een eiland. Van de Stadt (2013) vond de kaart van Ortelius betrouwbaar genoeg om het kolossale landverlies te laten zien, die het gevolg was van de grote stormvloed, die ons land de eerste helft van het tweede millennium teisterden. Ortelius zou bij het maken van deze kaart gebruik hebben gemaakt van een kaart van Jacob van Deventer uit 1570, die zich eveneens op Tacitus baseerde.

Menno Alting voegde daar aan het eind van de zeventiende eeuw een vergelijkbare reconstructiekaart aan toe met als onderwerp: 'Beschrijving van de oude landen van de Bataven en de Friezen en alle gebieden die tegenwoordig tot de Zeven Verenigde Nederlanden aan beide zijden van de Rijn behoren' (Van Delft en Storm 2019: 16-19 [B]). In overeenstemming met de recente reconstructie gepubliceerd in Beukers' *Atlas van Nederland in het Holoceen* (uit 100 na Chr.) laat de kaart van Alting het Oer-IJ zien, die op de kaart van Ortelius geheel ontbreekt. De smalle waterweg naar het Flevomeer is echter bij Alting (ten onrechte) uit het kaartbeeld verdwenen. Beide oude reconstructiekaarten tonen in het gebied dat later Noord-Holland zou gaan heten enkele meren, die echter weer op de - wetenschappelijk onderbouwde - kaart van Beukers ontbreken.

550 - 700 PM - Bijkaart van **550 - 950**. Onderwerp: archeologische vindplaatsen uit de Merovingische tijd in Noord-Holland. Iets ten noorden van het Bergense haakwallengebied worden twee vondstlocaties aangegeven. Welke dat zijn wordt, ook na raadpleging van de kaartbijlagen en de bijbehorende beschrijvingen van Zaal (*Bergens Lusthof* 2005), niet duidelijk. Vele vondstlocaties zijn ingetekend op Texel, in het gebied rond Schagen en in mindere mate in de streek rond Aagtdorp

550 - 950 - Originele archeologische reconstructiekaart van Noord-Holland (schaal 1: 100.000, 75 x 96 cm). De kaart bestaat uit een hoofdkaart, waarop de vindplaatsen uit de Karolingische tijd (700-950) staan vermeld. Deze zijn geprojecteerd op de ondergrond van het landschap ten tijde van het jaar 800. Er zijn twee bijkaarten. De onderwerpen ervan zijn: de archeologische vindplaatsen uit de Merovingische tijd (circa 550 tot 700 na Chr. in Noord-Holland, alsmede de vondstlocaties op Texel. De kaart is een bijlage van *Binnenwaters geweld* (Borger en Bruines 1994. Zie ook blz. 8-13 van het boek). Deze reconstructiekaart is van zeer grote betekenis. Hij maakt het namelijk mogelijk om, op grond van kaart **1350 A**, de dramatisch verslechterende waterstaatkundige situatie aan te tonen. Op blz. 13 e.v. van *Binnenwaters geweld* wordt kaart '550-950' toegelicht. Bij Bergen wordt nog steeds een zeegat ingetekend, zij het als stippelijntje. Het betreft een rest van een Oer-IJmonding, hetgeen correspondeert met enkele andere kaarten. In Bergen worden drie bewoningsplaatsen aangegeven. Twee daarvan zijn gelegen op de haakwallen, één is er buiten de huidige kustlijn gesitueerd (vergelijk kaart **210 - 10 v.Chr.**).

550 - 950 bis - Dezelfde hoofdkaart, maar nu als kleurenkopie, op een handzamer A3-formaat.

600 tot 1850 - Kleurenkopie met als onderwerp: 'Historische geografie landelijk gebied periode 600-1850' De kaart werd vervaardigd als onderdeel van een rapport gemaakt door Nieuwland Advies uit Wageningen (1997). Het rapport zelf wordt in de bronnenlijst vermeld onder Siemens & Neefjes. De verschillende perio-

den zijn in te onderscheiden kleuren weergegeven. Voor wat betreft Bergen valt de nauwkeurigheid van deze kaart te betwijfelen. Zo zijn er bijvoorbeeld ten noorden van de huidige bebouwde kom en Zanegeest haakwallen ingetekend, die op geen enkele andere kaart te vinden zijn. Mits met enige voorzichtigheid gehanteerd kan deze kaart voor het overige misschien van enig nut zijn.

V.a. 800 - Zwart-witkopie van een zeer overzichtelijke kaart van de strandwallen, geesten en duinen van Kennemerland. De kaart brengt de ontwikkelingen na dat jaar goed in beeld, maar verbaast me. De haakwallen van Bergen worden namelijk doorsneden door 'gewone' strandwallen, oftewel geesten. De publicatie waaruit de kaart afkomstig is heb ik niet kunnen raadplegen: 'De bodem van Noord-Holland; toelichting bij de bodemkaart van Nederland'. L.J. Pons en M.F. Van Oosten. Uitgever: Stiboka Wageningen 1974. [Vergelijk de kaart van Lambooij gepubliceerd in Danner (1994: 9) **B**. Zie ook **Pleistoceen PM**]

9e eeuw - Kleurenkopie van een eenvoudig kaartje uit *Vikingen; Noormannen; in de lage landen*, Van der Tuuk, Omniboek, Utrecht 2015 (afb. 23). De kaart die de situatie in het jaar 800 in beeld brengt is zeer schetsmatig van opzet, maar verduidelijkt juist daardoor de ingewikkelde samenhang van de waterstromen in het achterland. Bij Bergen is nog een oude IJ-uitstroom ingetekend. De doorbraak van de Zijpe (die later voor Bergen een bedreiging zou gaan vormen) staat er nog als een beperkte inkeping in de kust op. De Reker loopt ten zuiden van Callantsoog over in de Zijpe die, althans volens deze kaart, toen nog slechts een smalle veenstroom was. Verder staan de strand- en haakwallen er duidelijk op. Daarbij valt het op dat de kustduinen ten opzichte van nu veel verder in zee lagen. Tot het jaar 1000 had Noord-Holland nog een vrijwel gesloten duinkust. Tegen het eind van de dertiende eeuw brak de kust in de Noordkop op drie plaatsen door. Daarbij ontstond ook het Zijper Gat, dat al spoedig een trechtervormige monding kreeg (zie bijv. Stapel 2018: 48 en 49). Bij westerstormen werd het water daardoor tot aan Bergen extra hoog opgestuwd (Van Loo 2010: 'venster' 4, met drie kaarten).

± **1185 - 1264** - Twee fotokopieën waarop de middeleeuwse dijken in de omgeving van Bergen zeer helder aangegeven staan, gepubliceerd door Westenberg, die baanbrekend cartografisch/historisch werk heeft verricht (1974: fig. 31 en 33). Hij projecteerde de ligging van de dijken op een moderne topografische kaart. De dijk Bergen/Alkmaar 'die in 1212 werd geconsolideerd' wordt duidelijk in beeld gebracht. Daaruit blijkt dat de dijk, anders dan men wellicht zou verwachten, in de omgeving van Bergen geheel ten oosten van het huidige Noord-Hollandskanaal-tracé werd aangelegd. In het begin werd het om begrijpelijke redenen 'Groot Noordhollandsch Kanaal' genoemd. Dit kanaal dat van 1819 tot 1824 tot stand kwam, volgde zo veel mogelijk de oude waterloop van de Reker. Dat daar, getuige de kaart van Westenberg, althans op dit kanaalstuk, sterk van werd afgeweken kan mogelijk betekenen, dat de loop van deze waterloop in de voorgaande eeuwen is veranderd. Daar zijn me echter geen wetenschappelijke gegevens van bekend.

Ook de cruciale dam bij Schoorldam (laat 12e eeuw) en de Rekerdam (ca. 1264) zijn door Westenberg goed in beeld gebracht. Tevens wordt het in één oogopslag duidelijk hoe belangrijk de in elkaar overlopende Klaassen- (ca. 1250) en Evendijk (ca. 1235) voor de bescherming van Bergen waren. Het zelfde geldt voor de eveneens in elkaar overgaande Zeugdijk, Hooidijk en Oudendijk, die aan het eind van de 12e eeuw tot stand kwamen. Deze dijken werden alle ten westen van het huidige kanaaltracé aangelegd. Het zelfde gold voor de Oosterdijk, die de Zuurvenspolder voor het wassende water moest behoeden.

Ten zuiden van Alkmaar valt de niet vaak genoemde Heiloërdam op, evenals de zeer belangrijke Zanddijk en de Limmerdam. Deze laatste dijken waren al eind elfde en begin twaalfde eeuw aangelegd. Ze hielden vanaf die tijd het opdringende water vanuit het zuiden tegen, hetgeen voor het zuidelijk deel van Bergen van groot belang was.

1190 - 1290 - Twee ter vergelijking naast elkaar geplaatste kleurenafdrukken, waaruit het opdringende water rond Bergen blijkt, evenals de reactie die daarop volgt, in de vorm van versnelde dijkenaanleg. De kaarten zijn ontleend aan Lambooij (1987: 64).

1212 en later - Een in 1987 door Arie Tamis vervaardigde ingekleurde kaart van 'De ligging van oude dijkjes (en enkele dijken) in Bergen en Schoorl'. Hij gebruikte als basis de kaarten van J. Westenberg (1974) en Henk Schoorl (1990) en maakte er een handzame kaart van ten behoeve van zijn HVB-excursies en rondleidingen. De kaart heeft een genummerde plaatsaanduiding en vermeldt de stichtingsdatum erbij. Handige en betrouwbare samenvatting. Op een bijkaartje van de kaart 'Dijkendichters; twee wandelroutes langs historische dijken in en rond Bergen' (uitgegeven in 2000), is een vergelijkbare kaart afgedrukt. [dit laatste kaartje **B**]

1250 PM - Een door Frits David Zeiler (1986: 26) getekende reconstructiekaart met daarop de wegen, paden en dijken te noorden en ten westen van Bergen. Tentatief maar interessant. [Niet in mijn collectie, **B**]

1288 (1865) - Fotokopie in kleur van een reconstructiekaart gemaakt door G. de Vries Azn in 1865 op basis van de niet geheel betrouwbare kaart van Beeldsnijder uit 1575 van het Hollands Noorderkwartier. In het jaar 1288 brengt Floris V West-Friesland, Waterland en Kennemerland onder één bestuur en begint hij de waterbeheersing in dit gebied te verbeteren. Om die reden heeft De Vries dit jaar als peiljaar gekozen. Overeenkomstig de kaart van Beeldsnijder, staat er voor wat betreft Bergen weinig van waarde op. Uitzonderingen zijn de Berger- en Egmondermeren en de Heereweg. Voorts staat er een kaarsrechte weg op die naar de Rekere voert, hetgeen niet klopt (Westenberg 1974 fig. 33). Vanaf Zanegeest is een vrijwel rechte zijweg naar 'Sint Aagtdorp' te zien, wat weer wel juist is.

De kaart van Blaeu geeft, van de weg in de richting van de Rekere een aanzienlijk kronkeliger beeld, waarin de 'Baeck Meer Dijck' met een scherpe knik overgaat in de Oosterdijk (overeenkomstig de kaart van Westenberg 1974: fig. 33). De rechte zijweg van de Baakmeerdijk, die naar 'Aagtdorp' loopt, komt echter wel overeen met het beeld dat Westenberg geeft (kaart **1185 – 1264**). Deze is gesitueerd op (of langs ?) de Hooijdijk en de Zeugdijk, de tegenwoordige Schapenlaan. Opmerkelijk is ook dat er op deze vroege kaart van De Vries in het duingebied zes meertjes te zien zijn. Helaas zijn vooral deze laatste gegevens, vanwege het hoge aantal, nogal dubieus te noemen. De kaart is dan ook vooral opgenomen vanwege het grote historisch-cartografische belang ervan; niet zo zeer vanwege de precisie. Maar deze kaart staat wel aan het begin van een reeks belangwekkende verbeteringen, die stap voor stap plaats vonden en die hieronder worden besproken.

De kopie van de kaart is ontleend aan het boek *Stormenderhand* (Aten 2009: 44), waarin deze ook van een toelichting wordt voorzien. Op de kaart is het water dat in open verbinding met de zee stond groen omljnd. Dit laat zien dat de invloed van de zee tot een zestal kilometer ten oosten van Bergen (en het Bergermeer) reikte. Bovendien wordt het met één oogopslag duidelijk dat de dreiging van de zee van twee kanten op de Bergense regio afkwam: In het zuiden vanuit het IJ via de Schermer en de 'Cromme Nye'. In het oosten kwam de dreiging vanuit de Purmer Ee en de Purmer, Beemster en vervolgens - opnieuw - de Schermer. De kaart werd in 1965 door het PEN heruitgegeven.

1295 - Grote kleurenkopie (ontleend aan Roos 1995: 35) van het toenmalige dijkstelsel, waarop de meervoudige bedreiging van het opdringende water is aangegeven. Het is een handige samenvatting van de nogal op zichzelf staande kaartjes gepubliceerd door Westenberg (1974) en De Cock (1965). Hun kaarten zijn op de achterkant van **1295** te vinden, met een toelichting van De Cock. De oude geesten die worden getoond zijn niet meer veilig. Er wordt een stelsel aan dijken aangelegd. Deze worden zeer duidelijk weergegeven en van een naam voorzien, maar helaas niet gedateerd. Gelukkig biedt het kaartje van Tamis **1212** daar uitkomst.

1300 A - Originele kleurenlitho van de hand van A.A. Beekman. Deze fraaie kaart ziet er qua detaillering wat 'primitiever' en 'ietwat kunstzinniger' uit dan 1300 B, maar wijkt er inhoudelijk niet veel van af. Blijkens een met een pen op de kaart gemaakt notitie zou de litho afkomstig zijn uit een 'Platenatlas' Dat zou kunnen. In de rechter bovenhoek staat namelijk gedrukt 'Pl.IX'. Rechts onder staat AB, ten teken dat de kaart vervaardigd werd door Beekman. Kaart 1300 B werd in 1916 gepubliceerd, waarschijnlijk was 1300 A er een voorloper van. Aan het begin van de vorige eeuw publiceerde Beekman zijn *Geschiedkundige Atlas van Nederland*. Wellicht betreft het hier een daaruit verwijderd kaartblad.

1300 B - Facsimile-afdruk in zwart-wit van de originele door A.A. Beekman in 1916 vervaardigde kaart van Hollands Noorderkwartier in 1300. Daarbij gebruikte hij de kaart van De Vries (kaart **1288 (1865)**) als basis. Bovendien maakte hij gebruik van een topografische kaart. Daarnaast benutte hij gegevens die in het landschap zelf te vinden waren. Dit leidde voor wat betreft Noord-Holland als geheel tot een verbeterd kaartbeeld. Voor de weergave van Bergen betekende de kaart echter, in vergelijking tot de kaart van De Vries (**1288**), niet in alle opzichten een verbetering: De Heereweg en de zijweg naar Aagtdorp zijn er niet meer op aangegeven en ook de Bergense duinmeertjes staan er (mogelijk terecht) niet op. Wel is de Klaassen en Evendijk er correct op ingetekend, evenals de dijken langs de Rekere. De kaart is in kleur te vinden in Lambooy (1987: 24) en wordt daar ook besproken.

1300 C - Fotokopie in zwart-wit van 'het door zee geteisterde Noord-Holland boven het IJ omstreeks 1300'. Het betreft een enigszins grof uitgevoerde kaart, die enige overeenkomst vertoont met 1300 B. De dijken die het gebied tegen de zee moesten beschermen staan er prominent op. Rond Bergen worden de Reekerdijk, de Schoorlsedijk en de Reekerdam (die toen nog pal aan de open Zijpe lag) erop aangegeven. De uitvoering van de kaart maakt het echter moeilijk na te gaan welke gebieden er precies zijn getroffen. De herkomst van de kopie is mij niet bekend.

1300 D - De 'aangepaste Beekman'. Een kaart vervaardigd door Henk Schoorl, waarbij hij het pionierswerk van Beekman aanpaste aan de onderzoeksresultaten dat door anderen en hemzelf in de tweede helft van de vorige eeuw werd verricht. Deze uitgave door het Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier was bedoeld als een tussenfase voorafgaand aan een geheel gereviseerd kaart van het gebied. Deze 'herziene Beekman' wordt voorlopig gezien als de 'definitieve kaart' en is te vinden onder **1350 C**. Het verschil tussen de twee kaarten betreft voornamelijk de detaillering van de eilanden en 'Huusduinen' en 't Oge', terwijl ook de kweldergebieden eromheen veel uitvoeriger worden weergegeven. Het zelfde geldt voor de Bergense regio.

1350 A - Hollands Noorderkwartier in **1350**. Opvolger op groot formaat (75 x 95cm, schaal 1:100.000) en in kleur van de eerder gemaakte reconstructiekaarten van G. de Vries (1865), A. Beekman 1916) en H. Schoorl (1982). Gerealiseerd in 1988, als onderdeel van *Getekend land*. Uitgave: Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier, Alkmaar (zie Lambooy 1987: 13-32). De kaart is te beschouwen als de pendant van kaart **550 - 950** van de hand van Borger en Bruines (1974). In vergelijking met deze laatste kaart valt op hoezeer het water intussen van alle kanten in de richting van Bergen is opgerukt. Van groot belang is ook dat kerken, kloosters en terpen erop staan, evenals dijkensels. Iets ten noorden van de Bergense dorpskern is een buurschap ingetekend, vermoedelijk Oudburg. Ook aan de Schoorlse duinrand zijn dorpsdelen aangeven. Blijkens de kaart had Bergen toen geen kastelen, hetgeen in strijd is met de bevindingen van o.a. Groesbeek 1981: 101-103. In Danner (c.s.: 22 e.v) wordt deze kaart besproken. [Originele kaart]

1350 A bis - Kleurenkopie van een deel van dezelfde kaart op het beter hanteerbare A3-formaat

1350 B - Kleurenkopie afkomstig uit Lambooy 1987: 28. Onderwerp: 'Hollands Noorderkwartier 1350'. Archeologische kaart **1350 A** in een vereenvoudigde weergave, met nadruk op de dijken, strandwallen, meren enz. vervaardigd door de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek. Vanwege deze vereenvoudiging komt de essentie van de toenmalige situatie helder naar voren. Dit geldt met name voor de belangrijkste dijken. In het geval van Bergen is dit de Rekerdijk.

1350 C - Kaart die in 1982 getekend werd door H. Schoorl, de zgn. 'Herziene Beekman' bedoeld als voorfase van de 'definitieve' kaart van 1988 (waarmee **1350 A** bedoeld wordt). Originele afdruk. De kaart verschilt met name van de vorige versies voor wat betreft de kustontwikkeling, waarover Schoorl later een toonaangevend standaardwerk (*De convexe kustboog*, Pirola 1999) zou gaan schrijven. Met name bij de drie Pethems, 't Oge en Huisduinen zijn er (in de vorm van grote landuitstulpingen) correcties aangebracht. Voor wat betreft Bergen verschilt de kaart niet van de vorige kaart. De kaart is (met een beschrijving) te vinden bij Lambooy (1985: 26).

1350 PM - De *Bosatlas van de geschiedenis van Nederland* (blz. 131), toont een kleurenkaart van Nederland op A3-formaat, waarop alle eerdere bevindingen en kaarten nog eens helder zijn samengevat. Op de kaart staan de grondsoorten, zowel als de wateren en de voornaamste dijkensels aangegeven [**B**]

1456 - 1934 PM - Kaart met 'Lijst van landwinnings in de provincie Noord-Holland', gepubliceerd in Reh c.s. 2005: 308-309. Met name de weergave van de inpolderingen rond Bergen, **1456- 1557** (en later) zijn van belang. Goelema (1990: 106) en Schilstra (1969: 210) vermelden lijsten die er geheel of gedeeltelijk bij aansluiten. Niet in de kaartenverzameling opgenomen [**B**]

1529 PM - De kaart van 'Waterland mit Westvrieslant' getekend door Willem Hendricxz Croock, zwartwit afgebeeld en besproken in Hamelers (1987: 98-99), maar oorspronkelijk in kleur. Het betreft een zogenaamde 'proceskaart' waarin een conflict over waterwegen centraal staat. Deze waterverbindingen krijgen dan ook bijzondere aandacht. 'Berge', waarvan alleen de kerk op de kaart is te zien, staat via deze waterwegen in verbinding met het IJ, evenals met de 'Zuyder Zee'. Vermoedelijk wordt met deze zwaar overbemeten waterverbinding de Veersloot bedoeld. Een kaartje vermeld in Schilstra (1969: 13) laat dezelfde overdreven afgebeelde waterverbindingen zien. Met beschrijving. Deze laatste kaart niet in de verzameling opgenomen. [**B**]

Ca. 1530 - Kaart van Hollands Noorderkwartier, toen 'Waeterland' genoemd. Hamelers (1987: 108-109) dateert deze door hem beschreven kaart vóór 1569, of mogelijk vóór 1537. De maker van de kaart is onbekend. De kaart maakt vooral duidelijk hoezeer dit deel van het land van binnenuit werd uitgehold door water. Hetzelfde geldt voor Bergen dat door een snoer van meren en meertjes werd omringd, waaronder de Egmonder- en Bergermeren. Er is ook een aantal belangrijke regionale dijken ingetekend. Een beschrijving van de kaart is te vinden bij Danner c.s. (1994: 148) en ook bij Streefkerk (1994: 26, 29 en 98), die tevens een kleu-

renafdruk toont. Hij schat de ontstaansdatum ervan op **1534** en denkt dat de kaart vervaardigd is ter voorbereiding van ingrepen in de waterstaat van Noord-Holland. Voor de Bergense geschiedenis in engere zin is de kaart van beperkt belang. Maar gezien de getoonde waterdreiging die aan alle kanten op Noord-Kennemerland afkomt, noemt Streefkerk het een ‘huiveringwekkend document’, een karakterisering die zeker ook voor wat betreft Bergen niet zonder betekenis is.

1540 - Kaart van Simon Meeusz van Edam van de onbedijkte Bergermeer. Het Nesdijkje en het Wiertdijkje zijn er duidelijk op te zien, evenals de Westdorper Doodweg (de Hoflaan), de Buerweg en de van de Veersloot noordwaarts lopende Lange Veerweg. Kaartdetail afgedrukt en kort besproken in Zeiler 1985: 45. In Danner, Lambooy en Streefkerk (1994: 45) is de kaart in z'n geheel in kleur afgedrukt en hij wordt daar tevens besproken. Ook in *Perfect gemeten* (Wieringa 1994: 22-25, 98) staat deze kaart, vergezeld van een uitgebreide beschrijving van de hand van C. Streefkerk. De kaart is één van de eerste die van het Bergense grondgebied is vervaardigd. De oorspronkelijke uitvoering ervan is echter nogal wazig, waardoor er slechts met enige moeite herkenbare details op te zien zijn. Het Regionaal Archief Alkmaar wist de kaart (in hoge resolutie) van een Parijs archief te verkrijgen. Op de HVB-website, bij het onderdeel *Bergen in Kaart*, is deze kaart te zien.

(1540) - Een door Henk Schoorl getekende kaart bij zijn artikel *De bedijking van de Bergermeer* (1970: 67-92). Er staan meer dan dertig namen op de kaart van de eilanden, watertjes en landerijen die het Bergermeer kort voor de bedijking telde. Daarbij zijn de namen van vier piepkleine eilandjes, vlak voor de Nesdijk, die op andere kaarten veelal ontbreken. De gemeentegrenzen die het gebied doorsnijden zijn er goed op te zien. Interessant is ook dat zowel het veer Alkmaar - Bergen/Westdorp als het veer Tymen - Robonspolder erop staan aangegeven.

In de zelfde publicatie staan ook kaarten van de fasegewijze aanleg van de ringvaarten en molens (1565), een kaart van de ‘herbesteding van gedeelten van de Bergermeer-omringdijk’ (1565) en de verkaveling en wegeaanleg in de Bergermeer (1568). Tevens bevat het artikel drie kaartjes van de liquidatie van het ‘Brederode-bezit’, die eveneens in fasen verliep (1565 - 1585). [Alle genoemde kaartjes **B**]

1541 - Diederik Aten dateert deze ‘oorspronkelijke’ kaart op 1541. (ook wel **1564** bij Wortel (1953) en Wieringa (1994: 27 en 103) en **1560** bij Zeiler 2013: 19 en 1986: 48) Het is een anonieme kaart van de onbedijkte Bergermeer, die ooit in het stadhuis van Alkmaar hing en als basis diende voor een aantal andere (deels) gekopieerde kaarten. Daarop werden meestal aanzienlijk meer details en ook veldnamen vermeld. Interessant is dat de grenzen van jurisdictie tussen Alkmaar, Egmond en Bergen erop zijn aangegeven. Zeiler noemt Lourens Pietersz als de maker ervan en geeft er een toelichting bij. Wieringa noemt *Louris* Pietersz ook als maker, maar plaatst daar een vraagteken bij. Het onderscheidende kenmerk van de kaart is de ‘passer’ links onder en het wapen van Brederode rechts boven. Rechts onder, in het midden is het wapen van Alkmaar te zien. De vele veldnamen zijn in ‘antiek schrift’ vermeld. Soms wordt deze kaart verward met de in 1624 vervaardigde kaart van Gerrit Dirksz Langedijk.

1541 (1624) - Dit aan de anonieme kaart van 1541 ontleende exemplaar werd onder meer afgedrukt bij het artikel over *Alle Winters onder Waetter* in de speciale Bergense Kroniek *Polders rond Bergen* (Diederik Aten 2006: 8). De kaart werd vervaardigd door Gerrit Dirksz Langedijk. Helaas is de kaart nogal vaag afgedrukt. Kenmerkend voor deze kaart is de Franse lelie boven de ‘passer’ links onder en de ingetekende golvende duinen bovenin. In Reh c.s. (2005: 80) is een gedeelte van deze kaart in kleur afgedrukt. Deze kaart is veel duidelijker dan de reproductie in het artikel van Aten. Veldnamen zijn op deze kaart spaarzaam vermeld. Met beschrijving. Waarschijnlijk ligt deze kaart aan de basis van de twee hierna volgende kaarten.

1541 (1624 aangevuld) - Kaart van de onbedijkte Egmonder- en Bergermeer. Het is een zeer grote uitvergroting van een kaartje gepubliceerd in een mij onbekende krant. Volgens het bijschrift is de kaart nagetekend van de kaart van Langedijk uit 1564 (NB!), een jaartal dat waarschijnlijk onjuist is. Van Bergen zelf is slechts een ruw geschetste kerk afgebeeld, evenals de Nesdijk en de ‘Berger Sluys’. Maar de kaart blinkt uit door de heldere weergave van eilanden, dijkjes en vooral door de vele veldnamen die erop staan. Op de plek van de latere molen van de Philisteinse polder is reeds een wipwatermolentje ingetekend, het ‘Goedefers Molentje’ (Aten 2006: 8). De veld- en andere namen zijn met modern aandoende blokletters aangegeven (NB).

1541 (1624 / 1730) - Deze kaart werd, blijkens een aantekening op de kaart, ongeveer in **1730** als bijlage gevoegd bij een notariële acte. Opvallend is het ‘Goedefers Molengen’, aan de ‘Nieuwe Meer’. Er is ook een Noordwestelijke lob van het Bergermeer op de kaart te zien, die uitkomt op de ‘Rampen Vaert’. Deze ligt ten zuiden van een stukje bos, dat niet op de vorige kaart staat. Tevens zijn de banscheidingen van Wimmenum

en Alkmaar duidelijker aangegeven dan op de vorige kaart (waarbij Alkmaar slechts een klein stuk van het meer toebedeeld krijgt, een muisje dat later nog een staartje zou krijgen. (Zie Zeiler 1995: 40-42). In gedeeltelijke overeenstemming met de vorige kaart zijn hier ook het 'Jan Luytkens Molentgen' ('Josst Buyker Molentje' op de vorige kaart) en de 'Hoever Molen' vermeld (die op de eerder vermelde kaart naamloos is gebleven)

1541 schetskaartje - Ingekleurd kaartje van het noordelijk deel van de onbedijkte Bergermeer. De kaart werd geschonken door Bob Van de Graaf, die echter niets over de herkomst ervan kon vertellen. Het interessante ervan is, dat de eilandjes voor de kust van de Nesdijk hier van namen zijn voorzien, namen die op andere kaarten meestal ontbreken. Het kaartje van Henk Schoorl (1970: 71, zie **1540**) is daarop een uitzondering. De schetskaart wekt de indruk niet ouder dan 100 jaar te zijn.

1542 (1553) - Fotokopie van de kaart van 'Hollandt' vervaardigd door Jacob van Deventer. Van Deventer was een van de eerste Nederlandse cartografen, zo niet de eerste, die zich van landmeetkunde bediende. De kaart wordt op blz. 177 beschreven in *De Bosatlas van de Nederlandse Geschiedenis*. De kaart van Holland was één van de vijf 'provincie'-kaarten waartoe 'De Staten' opdracht hadden gegeven. Gewoonlijk hield hij zich evenwel bezig met het maken van stadsplattegronden, waarvan hij een befaamde stedenatlas publiceerde. 'De kaarten moesten de Spanjaarden van nut zijn bij hun krijgsverrichtingen tegen de opstandelingen in de Nederlanden.' Eén van Van Deventers stadskarten was de kaart van Alkmaar, die ongeveer in 1560 werd gemaakt. Bastions had de stad toen nog niet, die werden pas tien jaar later aangelegd. De Berger- en Egmondermeren worden als een groot eilandloos meer afgebeeld (Heslinga c.s. 1985: 32-35).

Het is veelzeggend dat Van Deventer zich bij het maken van de kaart van Holland vrijwel geheel toelagde op het weergeven van meren en waterwegen. De wegen over land waren zeer slecht, zo ze al bestonden. Over de zeventiende en achttiende eeuw schrijft Horsten 2005: 47-48, 53 en 86 [**B**] in zijn *Atlas van Doorgaande wegen in de 16e tot 19e eeuw*: 'Vanwege de slechte kwaliteit van de rijwegen was het reizen een moeizame en tijdrovende aangelegenheid. 'Het wegennet in Nederland bestond in die dagen vrijwel louter uit onverharde landwegen van klei, zand, of veen, eventueel met schelpen of wat puin verhard', schrijven Van Delft en Storm (2019: 164) in hun *Geschiedenis van Nederland in 100 oude kaarten*. Pas in 1665 werd in Den Haag de eerste verharde verbindingsweg in Holland geopend. Horsten licht verder toe: 'Laag-Nederland was echter gezegend met een net van waterwegen. Hierlangs vond vrijwel het gehele goederenvervoer plaats. Dank zij de aanleg van de Schermer was in 1631 de eerste (!) 'goed berijdbare' (dus niet per se verharde) doorgaande weg in Noord-Holland tot stand gekomen. Pas in 1810 en 1845 werden er daar meer van dit soort wegen aangelegd.'

De verbinding over water tussen Bergen en de 'Zuijder Zee' loopt via de Schermer, de Beemster en de Purmer. Tevens laat Horsten zien dat er een verbinding over water was tussen het IJ en de Schermer langs 'Crommenij' en 'Crommenijerdijck'. De verbinding van de Schermer met 'De Waerd' wordt verbroken door de 'Huighendijck', zodat er via dit meer geen verbinding schijnt te zijn met 'St. Marten' en 'Warmenhuijsen'. Wellicht is er een overhaal geweest, hoewel ik daar geen gegevens over kon vinden. 'Zijp', staat er als een miniem verbindingstroompje op tussen de 'Noordt Zee' en de 'Zuijder Zee'. Petten wordt niet alleen door dit stroompje maar aan alle kanten door water ingesloten.

Bergen is, evenals alle andere dorpen en steden, slechts met een kerkje aangegeven. Het Bergermeer staat er met een aantal grote eilanden op. Het kaartje vermeld onder **1612 - 1620** zou van deze kaart afgeleid kunnen zijn. Op deze laatste kaart zijn de Zijpe, de Wieringer Waard en de Beemster echter drooggemalen. Het Noordkopse deel van de kaart van Van Deventer (gedateerd op 1553) is te zien in de kaartenkamer van het Zijper Museum. Op de achterkant van kaart **1542 (1553)** is een sterke uitvergroting aanwezig van het noordelijk deel van 'Hollandt'. Deze is afkomstig uit *De Polderatlas van Nederland* (Steenbergen c.s. 2009: 37 [**B**]), waar de kaart tevens in een historische en waterstaatkundige context wordt geplaatst.

1565 - Van Cornelis de Hooghe is een handgekleurde kopergravure bekend die voor een belangrijk deel op de metingen van Van Deventer uit 1542 is gebaseerd. Wel vulde De Hooghe de kaart met vele details aan, waaronder een groter aantal waterwegen, waarvan ook enkele in de omgeving van Bergen. Ook de inmiddels ingepolderde Zijpe werd niet vergeten. Voor de reproductie van de kaart, zowel als een interessante kaartbeschrijving zie *Nederland in Kaarten* (Heslinga c.s. 1985: 30-31). [**B**]

1568 A - Kleurenkopie op A3-formaat van de bedijkte Bergermeer, met grondindeling. De oorspronkelijke kaart (71 x 81, twee delen) werd getekend door Adriaen Antonisz en maakt deel uit van de collectie van het Regionaal Archief te Alkmaar. Deze versie wordt algemeen als de meest authentieke gezien (zie bijvoorbeeld: Wortel 1953: 11, Westenberg 1974: 141, Zeiler 2013: 30). Een van de kenmerken van deze kaart is dat er ten noorden van de Nesdijk een rijtje van zeven huizen is ingetekend en een huis ten zuiden ervan. Wortel geeft een korte toelichting bij de kaart. Hij wijst er bijvoorbeeld op dat slechts een deel van het dorp erop

staat en dat het nog arm was aan bos. Ook de duinen waren nog in hun natuurlijke staat. ‘Het dorp moet ongetwijfeld een kale indruk hebben gemaakt’. Jellema (2004) schreef eveneens een toelichting bij deze kaart, die zich op de achterzijde van de kopie bevindt. Hij stelt vast dat Oostdorp vele malen groter was dan de overige dorpsdelen. ‘Naar Alkmaar loopt vanuit Oostdorp de Bergerweg door de grote groene Bergermeer. In Koedijk kom je, net als nu, over de Kogendijk.’ De kerk is in 1568 nog niet verwoest.

Naast deze ‘officiële’ versie bestaat er nog een aantal andere. In de verzameling bevindt zich een zwart-wit kopie, die op verschillende punten afwijkt van **1568 A**. Het betreft een kaart van onbekende herkomst, in mijn verzameling vermeld als kaart **1568 B**. Huize Kranenburgh is op deze kaart iets anders getekend, evenals de standerdmolen in het centrum. Deze molen staat op ongeveer dezelfde plek als de latere stenen ‘Dorpskorenemolen’ aan de Molenkrocht. (zie museumgidsje uitgegeven door Berger Museum ‘t Sterkenhuis 1977 ‘De Berger Molens’). Aan de Nesdijk staan twee huizen, waarvan er één opmerkelijk groot is, en geen acht. Ten westen van de kerk staan twee huizen ingetekend en ten noordoosten ervan drie en geen twee. Daarbij komt dat de plattegrond van Westdorp (of eigenlijk Westdorperveer) sterk afwijkt van die van **1568 A**.

Schilstra (1988: 15) toont weer een andere afwijkende versie (**1568 C**), ditmaal van de Kerkbuurt. Helaas is de bron van deze kaart niet duidelijk. De fotokopie van het kaartdetail dat gebruikt is door Schilstra wijkt op enkele punten af van de bovengenoemde kaart. Ten noordwesten van de Petrus- en Pauluskerk zijn drie huizen ingetekend en ten oosten ervan twee. Bij de standerdmolen zijn eveneens enkele huizen toegevoegd. Bovendien is ten zuiden van de kerk is een rijtje van zes huizen te zien. Samenvattend: het lijkt erop dat de Anthonisz-kaart meermaals is gekopieerd en dat dit niet altijd zorgvuldig is gebeurd. Ook is het mogelijk dat deze later bewust is geactualiseerd of verbeterd. Een puntsgewijze analyse van de verschillen tussen de drie versies is bij kaart 1569 B gevoegd.

Er circuleert in brede kring bovendien nóg een kaart (**1568 D**) die in 1917 is uitgegeven door het bestuur van het waterschap ‘de Bergermeer’ en ‘geschonken aan den Weledel Achtbare Heer J. van Reenen’. Deze kaart werd door de gemeentearchitect C. Stuurman waarschijnlijk gekopieerd van de kaart die zich in het RAA bevindt. Helemaal zeker is dat niet, aangezien rechts onderin het jaartal 1620 vermeld staat. Het kan dus ook zijn dat de kopie uit 1917 op zijn beurt is gebaseerd op een kopie uit 1620, die mij niet bekend is. De kaart valt op door een wat grovere uitvoering, maar volgt wel getrouw de details van de RAA-kaart **1568 A**. Frits David Zeiler schreef een lezenswaardig stuk over deze laatste kaart in de krant: ‘De Berger- en Egmondermeer: 450 jaar water, 450 jaar land’, waarin deze en ook andere kaarten worden vermeld. (Alkmaarsche Courant, 19 mei 2015, in mijn archief)

Zeiler (1995: 40-42) schreef tevens een artikel over de Bergermeer dat hierbij aansluit. Het handelt over de twist tussen Alkmaar en Bergen met betrekking tot de jurisdictie over de polder. Met kaart uit **1671!** (Zie bespreking van de kaart **1541 / 1624 / 1730**)

1570 - 1580 (1860) - Zwart-witkopie van de kaart van Christiaan Sgrooten van ‘Noord-Holland en het Zuiderzeegebied en Terschelling’. De kaart moet met enige voorzichtigheid worden gebruikt, aangezien Sgrootens kaartbeeld naar de mening van Westenberg (1974: 27) uit het midden van de vijftiende eeuw (!) - zeg maar 1450 - dateert, wat hem echter later, voor de makers van reconstructiekaarten, juist zo interessant maakt. ‘Berghem’ komt er met een kerkorentje en slechts een weg naar Alkmaar (de huidige Bergerweg) en de Heerenweg bekaaid af. Een kleine kleurenafdruk van deze kaart is te vinden in Danner c.s.1994: 41. Van de Stadt (2013: 13) laat een aanzienlijk betere kleurenafdruk van de kaart zien die zij, evenals Speet (2004: 16), dateert op **1573**. Ze gebruikt deze kaart om het enorme landverlies na de grote watersnoden van de voorgaande eeuwen mee te verduidelijken. Speet vermeldt een opmerkelijke ‘herdruk’ van de kaart uit **1860** vervaardigd door D. Delacroix (kleurenkopie, in de collectie opgenomen).

1575 - Kleurenkopie van de kaart van Joost Janz. Beeldsnijder. De kaart werd in opdracht van Alva gemaakt ter ondersteuning van diens militaire operaties, waaronder het beleg van Alkmaar. Gelukkig kwam de kaart, althans in de vorm van de definitieve houtsnede, te laat klaar om voor Alva van nut te zijn geweest. Wel is het aannemelijk dat zijn voorbereidende schetsen voor de veldtocht zijn gebruikt. In cartografische opzicht is de kaart van groot belang, omdat de situatie van voor de Noord-Hollandse droogmakerijen erop is weergegeven (Fockema Andreae & Koeman 1972: 20, 33).

Hoewel zijn kaart al met behulp van driehoeksmeting tot stand kwam en een verbetering was ten opzichte van de kaart van Sgrooten, had ook deze kaart zijn gebreken. Deze was bedoeld om het Spaanse leger zo efficiënt mogelijk naar Alkmaar te leiden. Het was dus eigenlijk een primitief soort wegenkaart, waarbij de daarvoor niet noodzakelijke detailleringen vaak achterwege bleven, zo ook die van Bergen en zijn buurdorpen. Desondanks werd deze kaart, of althans een verfraaide versie ervan, tot in 1778 herdrukt. Daardoor kreeg de kaart opnieuw aandacht en kwam in bredere kring opnieuw beschikbaar.

Geen wonder dus dat, zoals uit kaart **1350 A** blijkt, de cartograaf C. de Vries er driekwart eeuw later vanuit ging, dat deze kaart een goed uitgangspunt bood voor het maken van een reconstructiekaart van de

situatie in Noord-Holland in 1288. Van Bergen beeldt Beeldsnijder slechts de kerk en huize ‘Cranen-Berrich’ af. Verder zijn er ruwweg een aantal nog steeds bestaande dijken en wegen op afgebeeld. In 1778 maakte Jan van Jagen een enigszins bijgewerkte ‘vernieuwde kaart van Noord-Holland en West-Friesland’, die evenwel niet veel van Beeldsnijders kaart afwijkt en met betrekking tot Bergen geen verbetering betekent (zie Dobber & Paul 2004: 90) [**1575 bis** - zwartwit kopie van de zelfde kaart, op de achterzijde. Zie hieronder]

1575 / 1608 / 1778 PM - De oorspronkelijk op een houtsnede berustende kaart van Beeldsnijder werd in 1608 voorzien van enkele wijzigingen en ditmaal op basis van een door Herman Allertszoon gemaakte kopergravure in 1608 opnieuw uitgegeven (zie ook Hameleers 1987: 50-51). Yntema en Tieboel gaven deze kaart in 1778 nogmaals uit. Berghen en Cranen Berich staan op alle versies van de kaarten afgebeeld, maar dat is ook alles. Deze kaart is afgedrukt en beschreven in Boomgaard (1984: 40-41), evenals bij Speet (2014: 6.) Het ligt voor de hand dat deze op koperplaten gebaseerde heruitgaven de *status* van betrouwbaarheid van de kaart heeft verhoogd, wat mede aanleiding zal zijn geweest om deze tot uitgangspunt te nemen voor vele latere (aanvankelijk incorrecte) reconstructiekaarten van Noord-Holland. Zie **1350** etc. (Voor een overzicht van deze reconstructiekaarten zie Lambooy 1987: 18-32).

1580? PM - Een door Frits David Zeiler (2009: 4) getekende ongedateerde kaart van alle polders, dijken, molens en haventjes van Bergen tot aan de zanddijken bij Egmond Binnen. In: ‘Modderen en malen; de Bergher- en Egmondermeer en hun randpolders’, Museum Het Sterkenhuis 2009 (tentoonstellingsbrochure). Ondanks het gebrek aan expliciete aan locaties gebonden datering(en) een in- en overzicht gevende kaart! Vanwege de onduidelijkheid over de datering (nog) niet in de kaartencollectie opgenomen [**B**]

1607 (1603) - Kleurenkopie ontleend aan Reh (2005: 54). Vervaardigd door Floris Jacobsz in 1607 op basis van de kaart van Gerrit Dirksz Langendijk uit 1603. Het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen hief een omslag om het beheer van de Schermerboezem te bekostigen. Het waterschap kende vier categorieën. Bergen viel in de op één na zwaarste categorie. De kosten werden naar rato van het ingeschatte risico omgeslagen. De kaart is ook afgebeeld en besproken in *Een belastingkaart uit 1603* (Terra & De Bruin 1994: 47 e.v.).

1612 - 1635 PM - Een in zwart-wit uitvergroete kopie van een oorspronkelijk klein, nogal grof uitgevoerd kaartje van Noord-Holland, dat zich in Het Sterkenhuis te Bergen bevindt. De maker is onbekend. De cartografische waarde van dit kaartje is enigszins twijfelachtig. Het meest opvallende eraan is dat er in de duinen ten westen van Bergen een meer is afgebeeld, dat werkelijk bestaan schijnt te hebben. De Beemster kwam in 1612 droog. De Zijpe werd tussen 1552 en 1597 bedijkt (Van Loo 2000: ‘venster’ 12). De Schermer en de Purmer bestonden nog uit open water, evenals ‘De Weert’. Henk Jellema schreef er een lezenswaardige toelichting bij. Deze is bij de kaart gevoegd.

1615 (1672) - Een grote kopie getekend met potlood op overtrekpapier van ‘De heerlijkheid Wimmenum’, met uitzondering van het duingebied. De originele kaart dateert uit 1672 en is vervaardigd door de landmeter J. Heijmenberg. Hij kopieerde de kaart van Floris Jacobsz uit 1607 (die op zijn beurt kopieerde van de kaart van Gerrit Dirksz Langedijk uit 1603). De zeer versnipperde landbouwpercelen staan erop met een vermelding van hun grootte, die vermoedelijk in vierkante ‘honsbos roeden’ is uitgedrukt. Deze plaatselijk gebruikte lengtemaat bedraagt 3,42m. Daarnaast werden in de Noord-Kennemer regio ook de Schoorlse roede (5,34m) en de Rijnlandse roede (3,767m) gebruikt (Siewertsen en Glas 2014: 230). De namen van de eigenaren staan op de kaart van Heijmenberg vermeld, evenals een aantal veldnamen en alle wegen. [Vergelijk de ‘kaart van het graafschap Egmond en de heerlijkheden Wimmenum en Heiloo met de Egmondermeer’ getekend door Jan Dirksz. Zoutman uit 1665 in Reh c.s. (2005: 82). Deze laatste kaart **B**]

Ca. 1625 - Kopie van een kleurenafdruk van de Noordkop afgebeeld in *Stormenderhand* (Aten 2009: 14). De maker van de kaart is onbekend. De Schermer en ‘De Waert’ zijn nog niet drooggelegd en zijn door een dam van elkaar gescheiden. Bergen staat er royaal, zij het schematisch, op aangegeven. Langs de Heereweg in de richting van ‘De Hoef’ en Schoorl zijn rijtjes huizen afgebeeld, evenals aan de Voert. Overeenkomstig kaart **1350 A** is er van de Kerkbuurt in de richting van ‘Koedijck’ een weg ingetekend. Vermoedelijk is dat de Baakmeerdijk. ‘Sanegeest’ zou, althans volgens deze kaart, bestaan uit lintbebouwing langs een rechte binnenweg in de richting van Schoorl. Dat zou dan de (in elkaar overlopende) Zeugdijk en Hooidijk moeten zijn, de tegenwoordige Schapenlaan (zie Westenberg 1974: fig. 33). Van een betrekkelijk compacte buurschap zou blijkbaar geen sprake zijn. De kaart van Beeldsnijder uit **1575** laat wel de ‘Schapenlaan’ zien, maar geen bebouwing erlangs. Op de kaarten van Blaeu wordt een min of meer compacte buurschap getoond, zonder bebouwing langs de ‘Schapenlaan’. Het ziet er dus naar uit dat de anonieme cartograaf niet al te nauwkeurig te werk is gegaan.

1630 - Kleurenkopie van de kaart van Holland benoorden het IJ vervaardigd door Jodocus en Henricus Hondius. De Purmer en de Wormer waren toen net ingepolderd (resp. 1622 en 1626), de Heerhugowaard en de Schermer nog niet (resp. 1630 en 1635). Van Bergen geeft hij nauwelijks details: ‘Kranenburgh’, Sanegeest (dat zich op een wonderlijke plek bevindt), de Voert, de Molensloot en de ‘Reeker Waterring’ staan erop, evenals wat huisjes langs de Heereweg, maar dat is ook alles. Henk Schoorl 1990: 10-11 geeft een beschrijving van deze kaart. Jodocus Hondius stichtte in Amsterdam de firma Hondius-Janssonius, die in de zeventiende eeuw een vrijwel even grote cartografische vermaardheid genoot als de firma Blaeu. Ze waren bovendien naast elkaar gevestigd aan ‘Op ’t Water’, het latere Damrak. Hun hevige concurrentiestrijd zweepte de beide kaartenmakers voortdurend op tot nóg grotere prestaties (Van Delft en Storm 2019: 156, 160).

1635 PM - ‘Detail van de kaart van Willem Janszoon en Joan Blaeu’ van ‘Westvriesland en ’t Noorder Quartier’. Het betreft een kleurenafdruk in *Cornelis Corneliszoon van Uitgeest*, Dobber en Paul eindred.(2004: 33). Westdorp, Oostdorp, Saenegeest en Berghen staan er als aparte gehuchten op ingetekend evenals ‘Oudborg’ (!) en twee meertjes ten zuiden van Oudburg, waarvan er een de Bergerham heet. Het is niet duidelijk wie de kaart heeft getekend. [niet in de verzameling opgenomen **B**]

Na 1635 - Kaart van de droogmakerijen in de zestiende en zeventiende eeuw uitgegeven door Willem Jansz. en Joan Blaeu, in kleur afgedrukt in *Nederland in kaart* (Heslinga c.s. 1985: 22-23) op A3-formaat. De maker ervan wordt in het boek niet genoemd. Op de eerder genoemde kaart van Hondius uit 1630 zijn de Schermer en ‘De Waert’ (Heerhugowaard) nog open water. In resp. in 1635 en 1630 werden ze drooggemalen. Het lijkt erop dat de vervaardiger van de kaart van Jansz. en Blaeu goed heeft gekeken naar de kaart van Hondius en zeker ook naar de anonieme kaart die Aten (2009: 14-15) vermeldt. De omgeving van Bergen lijkt er althans als twee druppels water op, met als voorbeeld de opzienbarende lintstructuur van de buurschap ‘Saenegeest’ die blijkens de hierna vermelde kaarten van Blaeu onjuist is.

1640 + - Zwart-witkopie van een kaart die omstreeks 1640 werd opgemeten door Jan Jansz. Dou en uitgegeven door Joannes Blaeu in 1662. De originele kaart werd tijdens of kort na de aanleg van Het Hof vervaardigd in opdracht van Studler van Surck, heer van Bergen. Van de Graaf (2003: 15) denkt dat de ontstaansdatum 1640 is, maar De Graaff (2017) houdt het op enkele jaren later. Daarbij weet hij zich gesteund door Aten c.s. (2016: 120). Het Oude Hof is er in voltooide staat op afgebeeld, hoewel er in werkelijkheid slechts één zijvleugel van werd gerealiseerd. Hoewel deze kaart algemeen als een cartografisch hoogstandje wordt gezien, valt er wel wat op af te dingen (zie: Van de Graaf 2003: 15 en Zeiler 2013: 30). Met inachtneming van deze minpunten, is het qua detaillering ongetwijfeld een zeer belangrijke - maatgevende - kaart. Op deze eerste versie van de kaart staat het stukje Noord-Hollandskanaal, dat in 1667 werd aangelegd, er nog niet op. De achterzijde van **1640** in de collectie toont een sterke uitvergroting van het dorpscentrum.

1658 PM - Facsimile-kaart van Zeven Verenigde Nederlanden met weinig locale details. Voor de studie van Kennemerland toch van enig belang, aangezien de regio op heldere wijze in een breder politiek verband wordt geplaatst. De kaart werd uitgegeven door Johannes Janssonius te Amsterdam (zie **1630**). Er bestaat een vrijwel identieke kaart van de Zeven Verenigde Nederlanden, die ‘oorspronkelijk werd uitgegeven door Nicolaes Visscher aan het eind van de zeventiende eeuw.’, aldus Heslinga (c.s. 1985: 4). Dat moet dus wel Nicolaes Visscher II geweest zijn, die van 1649 tot 1703 geleefd heeft en niet zijn vader die de zelfde naam droeg (1618-1679) en Nicolaes Vischer I wordt genoemd.

In **1775**, of kort erna, werd de oorspronkelijke kaart door Petrus Schenk heruitgegeven (Heslinga c.s. 1985: 4). Het woord ‘oorspronkelijk’ moet in dit verband met een korreltje zout worden genomen, omdat de kaart van Visscher als twee druppels water lijkt op de kaart van Janssonius. De kleuren zijn wat feller aangezet, maar dat is ook alles. De kaartenmakers uit die tijd waren niet erg bang voor het plegen van plagiaat, maar misschien werden de rechten (en koperplaten) door Visscher gekocht. [Deze laatste kaart **B**]

1662 (1640) - Ingekleurde facsimile-druk van de beroemde kaart van Blaeu uit 1640 of iets later, bijgewerkt in 1962. Van de Graaf (2003: 14-16) en De Graaff (2017) geven uitgebreide en inzichtgevende beschrijvingen van deze kaart. Het park rond slot Ramp is er nu opeens luisterrijk op afgebeeld. Vermoedelijk heeft dit te maken met de invloed van Jhr Frederik Ramp, die van 1667-1708 hoogheemraad was en dus zijn invloed op het maken van de kaart kon doen gelden (zie Aten c.s.: 2016: 120-121). De datering van deze kaart moet dan ook in dit tijdvak worden gezocht. Bovendien is er in 1659 ten noorden van Alkmaar een eerste stuk van het Noord-Hollandskanaal gegraven, dat nu op de kaart staat. Zie ook de kaart en de beschrijving ervan in Boomgaard 1984: 44-45.

1664 PM - Een facsimile-kaart, uitgegeven door Joan Blaeu (1596-1664), die in vrijwel elk detail overeenkomt met de kaarten van Janssonius (**1658**) en Petrus Schenk. Alleen de ornamentiek is wat fraaier uitgevoerd en zijn de zeven provinciewapens weggelaten. Voor de beschrijving ervan zie kaart 1658.

1682 - 1683 (1680) - Een kaart van Noord-Holland vervaardigd door Joannes Dou ten behoeve van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland. Deze kaart is identiek aan de kaart die in het boek *Landmeters in Rijnland en Hollands Noorderkwartier, 1600-1680* is afgedrukt en besproken (Aten c.s. 2016: 113 e.v. en 116-117). Ook bij Hammeleers (1987: 114-115) is deze kaart, met beschrijving, te vinden. De polderpercelen staan er gedetailleerd op. In de versie van 1730 niet! Het betreft een tweedelige, grote zwart-wit kopie. In *Holland in kaart en prent* (Boomgaard 1984: 44-45) is deze kaart op groot formaat in kleur afgedrukt en beschreven. De auteur geeft er het jaartal **1680** aan mee. De kaart werd in zestien delen gedrukt. In de openbare kaartenkamer van het Zijper Museum is te zien hoe deze (in originele staat verkerende kaart) aan elkaar gezet is. De daar tentoongestelde kaart heeft een hoogte van ongeveer 1.75m en een breedte van ongeveer 2.50m. [B]. Ook het Regionaal Archief Alkmaar is in het bezit van deze kaart, maar deze is niet vrij toegankelijk voor het publiek.

1685 - Facsimile-kaart van Johanne de Ram van Noord-Holland benoorden het IJ. De kaart doet sterk denken aan de kaart van Dou, die omstreeks 1680 gemaakt werd in opdracht van de 'Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland'. Slot Ramp heeft in overeenstemming daarmee fraaie tuinen gekregen. Voor wat betreft de weergave van het oppervlak van de gemeente Bergen lijkt De Ram wel erg goed (te goed misschien zelfs) gekeken te hebben naar de kaart van Blaeu. Zijn vermaardheid dankt hij dan ook vooral aan het maken van wereldkaarten. Noord-Holland kluste hij er dan ook, om zo te zeggen, even bij. De dorpskern staat er erg schetsmatig, ja zelfs onjuist, op. Met de weergave van de polders erom heen is het beter gesteld. In het duingebied staan er meer veldnamen op de kaart vermeld dan op de kaart van Dou. De weergave van Texel, Vlieland en 'Der Schelling' geeft de kaart eveneens enige meerwaarde. De kaart is in originele vorm aanwezig in het Waterlands Archief onder catalogusnummer WAT001019858.

1700 - Kleine kleurenprint van een kaart van Noord-Holland gemaakt door J. Ottens. Bergen staat er schetsmatiger op dan op de kaart van Blaeu. Merkwaardig is ook dat Het Hof er in zijn volle afgebouwde glorie opstaat, terwijl toen allang bekend was dat het niet werd afgebouwd. Dit roept het vermoeden op dat het om een kritiekloos nagetekende versie gaat van de kaart van Blaeu, volgens Boomgaard (1984: 44-45) getekend in **1680**. Slot Ramp is namelijk voorzien van een verfraaid park, i.t.t de kaart uit 1640. De print is onduidelijk. Het origineel bevindt zich in het Regionaal Archief te Alkmaar (Cat. no. PR 1005078).

1702 (1743) PM - Facsimile-kaart van de Zeven Verenigde Provinciën vervaardigd door de Franse geograaf Guillaume de l'Isle, uitgegeven in Amsterdam. Het beeld dat hij geeft van Noord-Holland loopt ver achter bij de feitelijke situatie, zoals die inmiddels ontstaan was. Zo is bij hem de Schermer nog open water en loopt het Oer-IJ nog ongehinderd door tot bij Schagen, hetgeen op zichzelf al buitengewoon twijfelachtig is. De Zype is daarentegen al wel ingepolderd.. 'Berjen' wordt door hem tegen de duinen aangedrukt. Naar het dorp toe zijn geen wegen aangegeven. De Bergermeer lijkt drooggemalen te zijn. Wel loopt er vanuit 'Alkmar' een fantasierijk aangegeven weg naar het noorden. Het is in cartografisch opzicht een zeer zwakke kaart, maar toch van enig belang vanwege de vele regionale plaatsnamen die erop aangegeven staan.

Aangezien De l'Isle (1675-1726) in het cartografische Mekka van zijn tijd, Amsterdam, gevestigd was (De Graaff 2017: 13), is het aannemelijk dat hij best wist dat hij een situatie beschreef die allang niet meer met het toenmalige landschapsbeeld in overeenstemming was. Bovendien was hij een cartograaf met internationale vermaardheid, die zulke grove fouten vermoedelijk niet zou maken. Het kan dus bijna niet anders dan dat hij de grote stap terug in de tijd opzettelijk heeft gezet. Dat hij dit wél met de 'Franse slag' deed blijkt onder meer uit het niet aangeven van de hoogst belangrijke 'Huighen Dijck' tussen de wateren van 'De Waert' en de Schermer.

Op de achterkant van mijn kaart **1702** bevindt zich een kleurenkopie van de zelfde kaart, die ditmaal echter in Parijs is uitgegeven. Heeft hij misschien gedacht dat zijn historische onnauwkeurigheden er voor de Franse markt minder toe deden?

Bij nadere beschouwing blijkt dat hij grote delen van zijn kaart heeft overgenomen van de kaarten **1658** en **1664** die hier besproken zijn en daar een eigen 'historische' draai aan heeft gegeven.

1704 PM - 't Hylo-er Ryskaartje. Kaartje gemaakt om pelgrims de weg te wijzen naar de katholieke bedevaartsoorden in de driehoek Alkmaar, Egmond Binnen en Heiloo. De paden en heilige plaatsen zijn er duidelijk op aangegeven. Daarbij valt het op dat de herbergen bepaald niet zijn vergeten. In Heslinga c.s. (1985 10-11) is de kaart op A3-formaat in kleur afgedrukt. Roos (1995: 27) doet dat op kleiner formaat eveneens in kleur. Daarbij valt het op dat de kleuren nogal sterk uiteenlopen en dus, zoals toen gebruikelijk, met de hand

ingekleurd zijn. In het Regionaal Archief Alkmaar bevindt zich een niet-ingekleurd exemplaar, dat zeker goedkoper en dus voor meer mensen bereikbaar zal zijn geweest. Toch was ook deze kaart waarschijnlijk lang niet voor iedereen betaalbaar. De kaart is hier opgenomen omdat er ook pelgrimage heeft plaatsgevonden naar het Mirakel van Bergen. Daar zijn ongetwijfeld ook routekaartjes van in omloop geweest, die vrijwel zeker minder fraai waren uitgevoerd. Misschien zelfs waren het slechts simpele schetsjes, die vervolgens van hand tot hand gingen.

Ca. 1708 (1690) PM - Een door Nicolaes Visscher II (1649-1702) vervaardigde kaart van Noord-Holland. Allereerst valt op dat de contouren van Bergen erop worden aangegeven, evenals een aantal schetsmatig aangeduide dorpswegen. Tevens zijn onder meer de ringsloot om de Bergermeerpolder en de Veersloot erop te zien, evenals een weg naar zee! Daar zijn enkele bouwsels afgebeeld, overeenkomstig de kaart van Blaeu. Tevens bevat de kaart allerlei andere details, die op de reproductie in het boek echter niet altijd goed te zien zijn. In het duingebied staat een aantal veldnamen vermeld. De kaart is afgebeeld en besproken in Boomgaard (1984 42-43), die hem dateert op ca. **1708**. De kaart bevindt zich niet in de map. Speet (2004: 4) houdt het op **1690** en laat 'II' achter Visschers naam weg. In dit geval is dat onterecht omdat de vader van Nicolaes II (die ook Nicolaes heette) eveneens cartograaf was (1618-1679). Hij wordt door cartografisch geïnteresseerden gewoonlijk Nicolaes Visscher I genoemd. [B]

1730 - Facsimile-kaart *in kleur* oorspronkelijk gemaakt ten behoeve van het Hoogheemraadschap der Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland (derde druk). Het probleem met deze kaart is dat de eerste druk ongeveer negentig jaar daarvoor uitkwam en er intussen niets noemenswaardigs aan is bijgesteld. De details zijn dus, gezien de vervaardigingsdatum van de oorspronkelijke kaarten van Blaeu (te beginnen met die uit **1640**), niet bruikbaar voor het weergeven van de dorpsontwikkeling, waar het mij voornamelijk om te doen is. In *Binnenwaeters Gewelt* (Borger en Bruines 1994: 6) is een kaart afgedrukt die de datering bevestigt. In Reh c.s. (2005: 39) is de kaart eveneens gepubliceerd en bovendien voorzien van een beschrijving.

In Aten (c.s. 2016: 116-117) staat een vrijwel identieke kaart. Het betreft hier de vierbladsversie die in **1682** werd uitgegeven. Het is opvallend dat de polderpercelen op deze kaart minutieus zijn weergegeven, dit in tegenstelling tot de hier vermelde 'derde druk' uit 1730, waarop slechts grote blokken zijn afgebeeld. [Deze laatste kaart B]

1730 bis - Sterk uitvergroete kopie in kleur van het Bergense deel van de kaart van 1730. Hierdoor zijn de oorspronkelijk zeer klein afgedrukte details van Bergen veel beter te zien.

1745 atlas - Er is tevens een kopie opgenomen van een kaart ontleend aan deze atlas: het *Kaartboek Uitwaterende Sluizen In Kennemerland en West-Friesland 1745*. Facsimile-uitgave Uitgeversmaatschappij Canaletto, Alphen aan den Rijn 1970. Het dorp is er nogal priegelig maar herkenbaar op afgedrukt. Mogelijk toch van enig belang voor de plaatsing van Bergen in de regionale context. De eerste druk van deze kaart vond plaats in 1682, de laatste in 1856. Het is volgens de inleider van het boek (J.G. Schulting, 1980) zeker dat er, behalve de wapens van de hoogheemraden, in al die jaren niets aan is bijgewerkt. Schulting geeft veel interessante informatie bij alle door hem genoemde kaartuitgaven. Een opmerkelijk voorbeeld daarvan is dat in 1866 een ingenieur van 'Waterstaat' zich heeft belast met het intekenen en etsen van de pas aangelegde spoorlijnen op de antieke koperplaten.

1745 bis - Sterke uitvergroting van het Bergense deel van de kaart van 1745.

Ca. 1780 - Geen kaart, maar een *anonieme reproductie* van een gewassen tekening van de Kerkbuurt. Opgenomen omdat de tekening de informatieve leemte tussen 1745 en 1821 enigszins opvult. Vooral de toelichting erbij (op de achterzijde) is zeer waardevol. Voor de publicatie in voorbereiding werd tevens een groot aantal andere dorpstekeningen gebruikt om de leemte aan kaartmateriaal althans nog enigszins op te vullen. De prent werd waarschijnlijk uitgegeven door Museum Het Sterkenhuis.

1800 - 1810 - 'Kaart van het Oostelijk gedeelte der Bergermeer', waarop 1800-1810 staat geschreven. Het betreft een slechte, moeilijk leesbare, kopie van onduidelijke herkomst. Met een loep zijn er met enige moeite details uit af te lezen zoals: Koog Dijk met aan de overzijde de Zuidmeersche Dijk (?), de Ooster Veersloot, de Wester Veersloot. Dwars door de Bergermeerpolder heen loopt de Heeren Weg in de richting van Alkmaar, met de Veerbrug en nog een andere brug, enz. De afstand is in 'Rhijnsche Roeden' aangegeven. Op de hiervoor vermelde kaart onder het jaar **1615** en de kaarten van Dou staan de afstanden ook in Rijnlandse roeden aangegeven. De afstandsmaat (één roede = 3,767m) werd in 1816 vervangen door het metrieke stelsel. Voor de meer precieze bepaling van het jaar van vervaardiging is de marge in dit geval dus veel te groot.

1809 - 1823 - Zwart-witkopie van de *Choro-topografische kaart der noordelyke provinciën van het koninkryk der Nederlanden* afgebeeld in Hamelers 1987: 124-125, met beschrijving. De kaart staat bekend als 'De kaart van Krayenhoff'. De detaillering ervan is niet groot, in ieder geval aanmerkelijk geringer dan bij de kaarten van Dou. Maar van Bergen zijn de Oude Hof, het Rampenbos, de belangrijkste wegen, een enkele waterweg alsmede de Veerbrug ingetekend, waarschijnlijk om militair-strategische redenen. De globale landmeetkundige nauwkeurigheid is echter groot. Krayenhoff kreeg in 1798 opdracht om voor de Franse overheid op zo kort mogelijke termijn een kaart te vervaardigen van de 'Bataafse Republiek', dit onder meer als hulpmiddel om de bestuurlijke indeling van het land mogelijk te maken. De kaart kwam echter pas in 1823 gereed. Boomgaard (1984: 42) wekt de indruk, dat hij niet veel vertrouwen in de kwaliteit van de oorspronkelijke kaart heeft, die volgens hem uit 1800 - 1810 afkomstig is. [B] Een kritische bespreking van de kaart is gepubliceerd in de *Bosatlas van de geschiedenis van Nederland* (op blz. 324).

1820 - Kleurenkopie van een kaart die alle droogmakerijen en polders aangeeft die voor 1820 tot stand zijn gekomen in het westelijk deel van Holland. Gepubliceerd en toegelicht door Speet (2014: 18). Van belang omdat de droogmakerijen van plassen en meertjes die ooit een gevaar begonnen te vormen voor Bergen er nauwgezet op zijn weergegeven. De kaart sluit mooi aan op die van Reh (2005: 308-309), die deze droogmakerijen en polders schematisch weergeeft, maar daar wel de datum van totstandkoming aan toevoegt. Deze laatste kaart [B]

1821 A - Kopie op groot formaat van een door Henk Min in 1986 getekende kaart van het oppervlak van de gehele gemeente Bergen. De bebouwing van de dorpskern is er minutieus op aangegeven, evenals die van de buurschappen. Interessant. Mogelijk gebaseerd op **1821 B**.

1821 B - Zeer grote maar onheldere kopie. Het betreft een *Kaart van de Gemeente Bergen gelegen in de Provincie Noord Holland volgens de Perceelsgewijze Plaats voor het Kadaster voor die Gemeente opge maakt in den jaren 1821*. De kaart werd vervaardigd om effectiever belasting te kunnen heffen. Ondanks de matige afdrukkwaliteit zijn er toch redelijk veel details zichtbaar, ook van huizen, sloten en dijken.

1823 - Fotokopie van een *Kaart der afwatering van Bergen in de gemeenten Bergen en Schoorl, december 1823*. Bijlage der verhandeling over het 'toegankelijk maken der duinvalleijen door Mr. G.T. Gevers.' De buurschappen ontbreken geheel. Wel staan het Rampenbos en het 'Westerbosch' of 'Groot Bergerbosch' erop, evenals de Voert en sommige andere wegen. Interessant zijn de veldnamen en de vele ingetekende duinpaden. De kaart heeft het nummer 6. Dit geeft aan dat deze deel uitmaakt van een serie. Een deel daarvan is gepubliceerd en besproken in *Duinen en mensen; Kennemerland*, onder redactie van Rolf Roos 2009. Kaart no. 6 is ook in een aantal andere publicaties opgenomen. Jellema (1990) schreef een nuttige toelichting bij deze kaart, waarbij hij aandacht geeft aan de Verbrande Pan en de Uilenvanger. Tevens vergelijkt hij deze kaart met die van Blaeu. Deze tekst bevindt zich in de collectie op de achterkant van de kaart. [Deze kaart sluit aan bij een in 1661 vervaardigde kaart van de binnenduinderand, waarop het ambtsgebied van de duinmeiers en de eigendomsverhoudingen van de aangrenzende landerijen zijn ingetekend. De maker is J. van Swieten. Zie Zeiler 1986: 83. Deze laatste kaart niet in mijn collectie] [B]

1825 - Zwart-witkopie van de *Nieuwe kaart van het Hoogheemraadschap der Uitwaterende Sluizen* Vervaardigd door C.W.M. Klijn. Familearchief De Dieu-Fontein Verschuur. Eisma (1998: 50) achtte deze kaart betrouwbaar genoeg om hem te gebruiken in haar goed onderbouwde artikel over de middelen van bestaan van de Bergenaren in de Franse tijd, maar de kaart lijkt desalniettemin de zoveelste bewerking (of gedeeltelijke kopie?) van de kaart van Blaeu. Het grootste verschil is dat de duinen er met meer fantasie op zijn ingetekend.

1832 A - Boek. *Kadastrale Atlas van Noord-Holland; deel 3, Bergen*, Haarlem 1990. Zeer nauwkeurige dorpsplattegronden. Basis voor vele latere kaarten. Uitgangspunt voor veel cartografisch werk van Henk Min. Het boek is ongetwijfeld de belangrijkste cartografische prestatie voor wat betreft Bergen sinds de kaart van Blaeu.

1832 B - Een aan de *Kadastrale Atlas* ontleende kaart van het dorpscentrum, digitaal bewerkt en verhelderd door Ru Waalewijn. Daardoor handig te gebruiken als vergelijkingsmateriaal.

1832 C, D, E en F - Kleuren- en zwart-witkopieën van vier in 1986 door Henk Min (op basis van de Kadastrale Atlas) gemaakte kaarten van de buurschappen Kerkbuurt, Oostdorp, Westdorp en Zanegeest. Van de kaart van Oostdorp zijn er ook twee schetsmatige voorstudies in de collectie. Zeer belangrijke kaarten!

1832 G - Zwart-witkopie van zeer groot formaat waarop een groot deel van het Bergense grondgebied is ingetekend, met inbegrip van alle buurschappen gebaseerd op de Kadastrale Atlas, schaal 1:2500. Vervaardigd door Henk Min in 1987. Van groot belang.

1832 H - Een door Ru Waalewijn samengesteld en bewerkt kaartje van Oostdorp, ontleend aan drie bladen van de Kadastrale Atlas van Noord-Holland, deel 3. [Bevindt zich op de achterzijde van **1832 D**]

1832 I - Collage gemaakt van verschillende kadasterkaarten uit 1832 gemaakt door Jesse van der Veen in opdracht van Min2bouw-kunst (Maarten en Jetty Min). Het formaat (40 x 60 cm) is aanzienlijk groter dan dat van de kaart van Ru Waalewijn, maar het idee en de uitwerking zijn hetzelfde.

1849 - 1859 - Kleurenkopie. 'Grote Historische Provinciale Atlas'. De kaart beslaat de regio van Schoorl tot Egmond. De bebouwing is minutieus maar priegelig afgebeeld. De wegen zijn er goed herkenbaar op aangegeven. Het betreft de moederkaart van kaart **1857 - 1858** waarop de details veel beter zichtbaar zijn.

1857 - 1858 - Detail van een kleurenkopie afkomstig uit de *Grote historische atlas van Nederland*, Wolters-Noordhoff 1990, Kaartblad 19 (1). De kaart van het dorp is sterk uitvergroot. Het wegennet is goed zichtbaar, de huizen wat minder. In samenhang met andere kaarten nuttig. [Dit kaartdetail is, voor wat betreft Bergen, identiek aan **1887-1859**]

1858 - Zwart-witkopie. Militaire stafkaart. Lijkt een enigszins bijgewerkte versie van **1849 - 1859**. Enkele paden zijn toegevoegd. De kopie is van matige kwaliteit. Daardoor beperkt bruikbaar. Zie vooral kaart **1889**. Op de belettering na is deze kaart identiek aan **1849-1859** en **1858**. Op de achterkant van **1858** is een sterke uitvergroting aanwezig, die voor de studie van de dorpskern bruikbaar is

1866 - Zwart-witkopie. Globaal dorpsverzicht waarschijnlijk afgeleid van **1849 - 1859**, maar met sterk vereenvoudigde weergave van de bebouwing. Uitgave Hugo Suringar Leeuwarden. In het themanummer van de *Bergense Kroniek, Polders rond Bergen* (Aten 2006:, 6-25) wordt dit kaartje gebruikt om de locatie van Bergense molens te laten zien. Zie ook: Ranzijn (2000: 18-19). Zeiler (2013: 28-29), geeft wat toelichting bij dit kaartje. Het is opvallend dat de dorpskern er hier met veel minder bebouwing afkomt dan bijv. bij **1857-1858** en zelfs bij **1832 B** en **1832 C**. Erg betrouwbaar lijkt de kaart dus niet!

1866 (1832) PM - Kaartje van de wegomlegging bij Zanegeest, hoek Westeweg (die toen tot aan de Baakmeerdijk doorliep) / Baakmeerdijk, ter vergelijking afgedrukt naast een detail van de kadasterkaart uit 1832. Dit kan voor de datering van andere kaarten van belang zijn. [bevindt zich in de archiefmap *Oud Zanegeest*] **[B]**

1867 - Zwart-witkopie. 'Gemeentekaart'. Vrijwel een kopie van **1866**. Kopie matig van kwaliteit.

1867 - 1870 - Kleurenprint. Detail topografische kaart afkomstig van topotijdreis.nl. Print is wat grof, maar er vallen desalniettemin redelijk wat details uit af te leiden. Deze leiden tot de conclusie dat er sinds 1832 weinig of niets is veranderd. Er lijkt alleen langs de Heerenweg (Breelaan), tegenover de Vinkenkrocht, een aantal huizen bijgekomen te zijn. Dit is te beschouwen als een eerste aanzet tot de lintbebouwing langs deze weg.

1876 (1883) A - Facsimile kleurendruk uit 1977. Wandelkaart van Alkmaar en omstreken. Gedetailleerde deelkaart dorpskern Bergen. Uitg. Coster & Zoon. Belangrijke kaart, vele malen geplagieerd en foutief gedateerd. Zeiler (2002: 81-82), maakt er enkele notities bij en dateert deze kaart eveneens op 1883. Het is bijna zeker dat deze kaart gebaseerd is op de topografische kaart van 1877, hoewel er hier en daar wel een enkel huis toegevoegd schijnt te zijn. Jellema dateert de kaart op 1897 en schreef er in De Duinstreek van 18 januari 1987 een artikel over, dat zich in mijn archief bevindt.

1876 (1883) B - Zwart-witkopie, sterk uitvergroete versie van **1883 A**. Een extra grote uitvergroting van het centrum bevindt zich op de achterzijde.

1877 - Zwart-witkopie. Topografische kaart 261 no. 944 regio Bergen. Uitg. Topografische Inrichting. De bebouwing van het dorp is er niet goed op te zien, de wegen wel. Op de achterkant staat een **plattegrond** van het dorp; een kleurenprint afkomstig van topotijdreis.nl. Deze is ietwat priegelig en vaag. Zie ook Van de Graaf 2003: 34-35.

1877 bis - Een deel van dezelfde kleurenprint, maar nu aanzienlijk groter en helderder uitgevoerd. Ook hier lijken er, in overeenstemming met **1867-1870**, langs de Heerenweg wat huizen bijgekomen te zijn en mogelijk ook in de richting van Oostdorp (Oude Bergerweg). Na vele jaren van stilstand lijkt het dorp zich ietwat aarzelend uit te breiden.

1879 - Kleurenprint ontleend aan topotijdreis.nl. Goede kwaliteit. Huizen en wegen goed zichtbaar. Zie de drie voorgaande kaarten.

1889 - Reproductie in kleur uit Resoort 1999: 18-19 *De Toestand der Duinbeplanting op den vasten wal van Noord-Holland*. Bijlage van een rapport van Provinciale Waterstaat. Gebaseerd op de militaire kaart uit **1858**, maar voorzien van veel meer (met pen aangebrachte) kaart aanduidingen. De kern van het dorp is veel duidelijker afgedrukt dan op **1858** zelf. (Zie onder meer ook Roos 1995: 55-60). De contouren van de kaart zijn vermoedelijk gebaseerd op de (althans in meetkundig opzicht) perfecte Franse militaire kaart vermeld onder **1809 - 1823**.

1894 - Zwart-witkopie, ietwat grof van kwaliteit. Topografische kaart 261 no. 945. Regio Bergen. Redelijk wat huizen in de dorpskern afgebeeld, maar op deze kopie minder goed te zien dan bij **1879** en **1883**. Op de achterkant van de kaart bevindt zich een veel betere uitvergroete **kleurenplattegrond** van een deel van het dorp ontleend aan topotijdreis.nl In het themanummer 12, *Boeren in Bergen* in de Bergense Kroniek van april 2015, wordt deze kaart gebruikt om te laten zien waar toen nog stolpboerderijen te vinden waren in de dorpskern. Met wat speurwerk wordt duidelijk, dat er in vergelijking tot **1877** hier en daar een enkel huisje is bijgekomen. Het nieuwe Zuilenhof wordt speciaal genoemd.

1894 - 1923 PM - Collage samengesteld uit een vijftal kaarten uit dit tijdvlak, bedoeld om de samenhang gezien tussen Bergen en de gebieden te noorden ervan. Vanwege de uiteenlopende jaren van beperkt belang

1898 - Zwart-witkopie van slechte kwaliteit. *Ontwerp Stoomtramweg Bergen - Alkmaar - Egmond aan Zee*. Kaart gebaseerd op de militaire kaart van **1858**! Zie Henneke 2006: 16, voor meer details van het centrum.

1896, 1899 (1897) - Kleurenprints ontleend aan de website van het Regionaal Archief Alkmaar. Ze zijn volkomen identiek aan **1883**. Henk Jellema heeft er een drietal artikelen aan gewijd in *De Duinstreek*. (zie achterzijde van de originele kaart in mijn archief voor de artikelen.) Hij dateerde de kaart op 1897. Zie ook Nobbe & Borst 1995: 43.

1900 - Zwartwit-kopie. Topografische kaart 261 no. 946. Regio Bergen. Details van de dorpskern zijn er redelijk op te zien. De telefoonlijnen zijn erop ingetekend, de renbaan nog niet. Vanaf de Zuilenhof heeft men nog een vrij uitzicht over de Zuurvenspolder, tot aan het Noord-Hollandskanaal aan toe. Ten westen van de Fransman, op de plek van het tegenwoordige parkeerterrein, ligt een open terrein, vermoedelijk een duin-akker.

1906 A - Zwartwit-kopie topografische kaart 261 no. 947. Omgeving Bergen. Dorp zelf niet erg duidelijk.

1906 B - Zeer grote kleurenkopie van kaart 261 no. 947. Hierop zijn de details van de bebouwing van het dorpscentrum zeer goed waarneembaar. Er is een renbaan gekomen en een station, dat deel uitmaakt van de nieuwe tramlijn die nog slechts tot Bergen-Binnen loopt. Ten oosten van de Zuilenhof is nu een steenfabriek verzezen, waardoor directeur Maschmeijers uitzicht vanuit de Zuilenhof door eigen toedoen minder fraai is geworden. Aan het begin van wat nu de Bergerweg heet, is evenals op de vorige kaart een tol ingetekend. De kopie maakte deel uit van een tentoonstelling in Egmond ter gelegenheid van een studie- en inspraakweekend van de 'Landinrichtingscommissie Bergen-Egmond-Schoorl' in 1999.

1906 C - Als de vorige kaart, maar nu van het noordelijk deel van Bergen, met nadruk op Schoorl en het omringende duingebied. Het pompstation van de PWN staat erop. Ten noorden van de Klaassendijk wordt de dijk nog Oude Dijk genoemd en niet Schapenlaan. Op de achterkant onder meer de polders tussen Camperduin en Petten.

1907 - Matige fotokopie van een enigszins raadselachtige met de hand getekende maar wel gedrukte kaart, met potlood gedateerd. In het midden is de Kerkbuurt omljnd en voorzien van de intrigerende tekst: 'Uitgezonderde kom'. Daaromheen zijn alle wegen van Bergen Binnen voorzien van huisnummers. Het is dus waarschijnlijk een huisnummerkaart. Dat zou dan de eerste zijn, want de jaren daarvoor berustte de aanduiding van huizen op een wijkindeling bestaande uit vier letters, met daarachter een nummer (zie: Van de Graaf

2003: 9). Er is een aantal voetpaden op de kaart ingetekend. Interessant is ook de vermelding van de Slotweg, een weg die bij Van de Graaf niet wordt genoemd. Gezien de locatie is het wellicht een aanwijzing voor het bestaan van het vroegere kasteel Oudburgh. In het verlengde van de 'Weg over de geest' (het huidige Doorntjes) is evenwel nog een tweede Slotweg ingetekend en als zijwegje van 'De Weg van Bergen naar Alkmaar' zelfs nog een derde, hetgeen de 'burcht-claim' van de eerstgenoemde Slotweg relativeert. De Koosweg bij de Baakmeerdijk staat er ook op. Met potlood is er in later jaren een slordig schetsje van een eerste aanzet tot Tuindorp aan toegevoegd, evenals een stukje Bergerweg. De originele kaart is op linnen geplakt geweest. Vanwege de speciale details van belang.

1908 - (of misschien **1909**) Kleurenkopie. *Kaart van Bergen met gasfabriek en geprojecteerde gasleidingen*. Het lijkt erop dat de kaart er speciaal voor is gemaakt. Ook woonhuizen zijn opvallend goed ingetekend, waardoor de kaart van groot belang is. Er is al sprake van het Sint Anthonius gesticht. Aan de Natteweg is de plek te vinden waar de Bergense gasfabriek heeft gestaan. De Oude Begraafplaats is nog in gebruik. Uit: Waalewijn & Van der Miesen 2013: 13. De Alkmaarsche Courant van 27 juni 2007 wijdt een groot artikel aan de aanleg van het waterleidingnet. De Bergense hoofdwaterleiding is prominent afgebeeld. Het dorp zelf staat er niet op. [Deze laatste kaart en artikel opgenomen in mijn archief - niet in de landkaartenmap **B**]

1909 A - Zwart-witkopie ontleend aan de VVV-gids gemaakt door P. Rus. Alleen de belangrijkste gebouwen zijn ingetekend. Er loopt een pad van Duinvermaak, langs de hogergelegen watertoren naar het pompstation. Ten noorden ervan ligt de schietbaan en ten zuiden het stuk bos dat toen 'De Hooge Boomen' heette. Ten oosten van de 'Van Borselenlaan' bij halte Oostdorp, ligt een bosreep. Aan het eind van de Vinkenbaan is 'Salomons Katteberg' (?) te zien. Voor een toelichting zie: Veldheer 1914 / 1977 en ook Mooy, Jellema en Leysen (1973: 8-9).

1909 B - Kleurenkopie van topografische kaart 261 no. 948. Goede kwaliteit, maar de huizen zijn erg klein afgebeeld. De tramlijn is doorgetrokken naar Bergen aan Zee, evenals de Zeeweg. Er is tevens een eerste 'kinderhuis' verzeen. Ten zuidwesten van de Franschman is inmiddels een stuk duin afgevlakt ongeveer op de plek waar nu een parkeerterrein is (een duinplantage?). Het Sint Anthonius Gesticht is uitgebreid. De Oostdorper Doodweg is nog steeds niet omgedoopt tot Karel de Grotelaan. Dat gebeurt pas in 1911. De Breelaan heet hier nog steeds Heerenweg, hoewel de naam al in 1904 werd veranderd in Breelaan, althans volgens Van de Graaf 2003: 37. De tol bij Alkmaar is er nog. **1909 C** is een zwartwit-kopie van dezelfde kaart op het zelfde nogal kleine formaat.

1909 D - Zeer grote kleurenkopie van no. 948, waarop de bebouwing veel beter zichtbaar is.

1911 A (1910) - De originele wandelkaart, uitgegeven door de VVV, in een groene kleur afgedrukt. Alleen de belangrijkste gebouwen staan erop. Een handgeschreven toelichting van Piet Mooij is te vinden op de achterkant. Hij schrijft onder meer dat in 1911 de Oostdorper Doodweg eindelijk is omgedoopt tot Karel de Grotelaan. De Renbaan die in dit jaar zal worden gesloten, staat er nog net op. In Bergen aan Zee is het Parnassiapark aangelegd. Ten westen van de Elzenlaan is abusievelijk eveneens een park ingetekend, dat er echter nooit is gekomen. Ten oosten ervan wordt een sportveld vermeld, dat er evenmin kwam. De Piet Hein Weg kwam er evenmin. De Julianalaan heette toen nog Melis Stoke Weg. Ondanks deze bezwaren is de kaart interessant, omdat het 28 huizen en gebouwen lokaliseert. Henk Jellema beschreef deze kaart in De Duinstreek van 19 december 1993 (in mijn collectie). Tevens informatie bij Van de Graaf: 2003: 34-35.

1911 B - Zwart-witkopie van de zelfde kaart.

1912 - Originele kleurenplattegrond van de 'Naaml: Venn: Bouw- en Bouwgrond Maatschappij Bergen-Binnen; situatie der terreinen'. Rond de Hertenkamp is de grond in nog te verkopen blokken ingedeeld. De naam 'Stationsweg' is met inkt aangebracht. Aan de westkant van de Breelaan zijn er tien percelen verkocht. Op een ervan is het Parkhotel ingetekend. Het VBBMBB-kantoor aan de Oude Prinsweg is opgeheven en verplaatst naar de Stationsweg. Rond de Hertenkamp hebben de wegen nog geen namen. Vergelijk: Zeiler 2013: 67, eveneens met plattegrond.

1913 PM - Grote zwart-witkopie afkomstig uit de folder van de 'Stoombootdienst Alkmaar-Packet'. Er staan enkele opmerkelijke namen van wegen op: Vilen-Jongersweg, Ooster Jichtpad en Aleidspad. De originele folder bevindt zich op de achterzijde van de kopie. De kaart vertoont grote verwantschap met de volgende meer uitgewerkte kaart (**1912-1914**).

1912 - 1914 - Grote zwartwit-kopie van een handgetekende kaart betreffende de *Wandelwegen tusschen Bergen en Schoorl*. Hoewel het dorp schetsmatig is afgebeeld is de kaart als vergelijkingsmateriaal toch wel interessant, al is het maar vanwege (aan mij) onbekende namen van paden en wegen zoals: Aleids pad, Oosterjichtpad en Vilen-Jongersweg. Op grond van deze opvallende namen mag men aannemen dat de kaart verwant is aan **1913**, en er misschien zelfs een voorstudie van is. In 1911 was de Oostdorper Doodweg, ook wel Doodwallen genoemd (waarom?) omgedoopt tot Karel de Grotelaan, maar dat staat nog niet op de kaart. Misschien is de kaart dus van en eerder jaar.

1916 A - Zwart-witkopie van de bijgewerkte topografische kaart 261 (no. 949). Heldere kopie. Pas in **1923** uitgegeven!

1916 B - Kleurenkopie van dezelfde in 1923 uitgegeven kaart. Hierop zijn de huizen beter te herkennen. Intussen is Maschmeijer tot de conclusie gekomen dat het zand van de buurschap Zanegeest niet geschikt is om er stenen van te maken. Het zand wordt nu met een 'Decauville'-trambaantje vanaf het Noord-Hollands kanaal van elders aangevoerd. Het Sint Anthonius Gesticht zelf en de bebouwing eromheen hebben een uitbreiding ondergaan. Ook Oostdorp is wat groter geworden. De Renbaan heeft plaatsgemaakt voor de Hertenkamp, dat er compleet met het 'Hertenhuisje' uit 1913 op staat. Aan de oostkant van de Breelaan zijn hier en daar wat huizen verrezen. De telefoon is nu zo gewoon geworden dat de palen met lijnen er niet langer op staan. Bij de Veerbrug kwam een melkfabriek. In Bergen aan Zee kwamen er verschillende kinderhuizen bij en is de Boulevard aangelegd, die echter nog maar weinig huizen telt. Voor een beknopte toelichting bij deze kaart zie Van de Graaf 2003: 34-35. De kopie werd gebruikt bij een studie- en inspraakweekend van de 'Landinrichtingscommissie Bergen-Egmond-Schoorl' in 1999.

1916 / 1923 (1938) - Topografisch wandelkaartje, gevouwen en in een handzaam formaat mapje uitgegeven, verkocht in 1938. De kaart is in inhoudelijk opzicht volkomen identiek aan de kaarten vermeld onder 1916. Het enige verschil is van druktechnische aard. Dit heeft met name betrekking op Bergen aan Zee. Deze badplaats is op deze wandelkaart slechts schetsmatig, met enkele lijntjes, aangegeven, zij het aanzienlijk uitvoeriger dan op de topografische kaart van 1909. Wel ontbeert de kaart in deze kustplaats de groene inkleuring van de kaart uit 1916. Het lijkt er op dat het een proefdruk van deze kaart betreft, die 22 jaar later te gelde werd gemaakt.

1920 KI-LF - Deze zeer scherpe originele luchtfoto (20 x 30 cm) is waarschijnlijk een van de eerste geweest, die van Bergen aan Zee is gemaakt. Het vliegtuig vloog enkele honderden meters boven het strand in oostelijke richting. Aan de Boulevard is een drietal huizen te zien: Op de hoek van de Pier Panderstraat staan Trianon, dat in 1910 en 1911 werd gebouwd en het bescheiden Primula, dat uit 1910 stamt. 't Westerlicht uit 1912 is gelegen op de hoek van de Patijnstraat. Achter de Boulevard staan al wat huizen, maar veel zijn het er nog niet. Achter 't Westerlicht is nog net De Blinkert (1915) zichtbaar, met zijn kenmerkende dakvorm en gevel met drie boogjes. Zo'n vijftig meter ten zuiden daarvan ligt De Dolfijn (1916-1917). Huize 't Paviljoen, nog verder zuidwaarts gelegen, aan de Jacob Kalfweg, gebouwd in 1918, staat er een beetje verloren bij. Het zelfde geldt voor de 'paardenstallen' van de BEM, die van de in 1911 opgedoekte Renbaan afkomstig zijn en nu als opslagruimten dienen voor de BEM. Aan de Van Hasseltstraat staan Aurora (1914) en het postkantoor (1912) er al. De duinen zijn nog grotendeels onbebost. Achter het Engelsche Veld ligt een reeks duinakkertjes, waarop vanaf 1910 door de BEM pogingen werden gedaan om er dennen, wat berken en groenten te kweken (zie: Buizer 1981: 19-20). [Op de achterkant bevindt zich luchtfoto **1927 KI-LF D** die vrijwel de zelfde situatie toont als **1927 KI-LF B**, maar dan zeven jaar later]

1923 (1916) - Goede afdruk (in collagevorm) ontleend aan topotijdreis.nl, dat de kaart dateert op 1923. Het betreft hier een uitvergroting van de dorpskern en de directe omgeving eromheen. Interessant is dat er ook enkele dorpspaden goed op te zien zijn, waaronder de Slangenlaan en het Toopespadje (zie Van de Graaf 2003: 115 en mijn archief). Het pad lijkt hier door te lopen tot aan het Russenmonument. Merkwaardig is ook dat er een pad is aangegeven dat in de lengterichting over de Vinkenkrocht loopt. Tuindorp staat er nog niet op. Aangezien er geen verschillen waarneembaar zijn met de kaart uit **1916** en deze bovendien pas in 1923 is uitgebracht betreft het bijna zeker de zelfde kaart.

1924 LF - Deze haarscherpe gereproduceerde luchtfoto van Bergen aan Zee (25 x 35 cm) werd op enkele honderden meters boven het strand genomen in oostelijk richting. Hotel Nassau Bergen staat er prominent op. Vlak erachter staat aan de Zeeweg het in 1908 gebouwde Pension Wilhelmina. Aan de Zeeweg staan voorts Pension Frisia en Pension-lunchroom Juliana (1909). Aan de Van Eedenstraat zijn Duinroosje en het huis 't Stekje te zien, dat tot 1924 Nanno heette. Iets ten noorden van het tramstationnetje staan wat auto's geparkeerd. Het parkeerterrein tegenover het postkantoor moest nog worden aangelegd (1929). Op het zon-

nige strand bevinden zich, zo te zien, volledig geklede mensen, die deels in rieten strandstoelen bescherming tegen de zon zoeken.

(1925 circa ??) - Plattegrond van het centrum (met index van gebouwen), vermeld in Zwakman 1995: 38 - 39. De gebouwen zijn zeer nauwkeurig in beeld gebracht en beschreven. Ondanks het jaartal genoemd in het bijchrift betreft het een deel van een plattegrond uit **1934!** Op een enkele uitzondering na is ook de bijgevoegde informatie identiek. Van belang is dat er vele prominente huizen uit 1925 met naam en plaats op de kaart staan.

1927 KI-LF A - Luchtfoto van het westelijk deel van het centrum, de Hertenkamp en de Breelaan. Het gebied oostelijk van de Breelaan is nog totaal onbebouwd, op een schuurtje na tegenover de Vinkenkrocht met een kleine tuinderij eromheen. Hetzelfde geldt voor een stukje land ten oosten van De Stulp. Alle huizen zijn 'Verscholen in het groen'. Originele grote afdruk van zeer goede kwaliteit.

1927 LF A - Als **1927 K-LF A**, maar dan op A3-formaat in grote map.

1927 LF B - Grote haarscherpe luchtfoto van Bergen aan Zee uitgevoerd op posterformaat (50 x 60 cm). De foto werd vanaf enkele honderden meters hoogte vanuit zuidoostelijke richting genomen. Het Parnassiapark beslaat bijna de helft van de opname. In het midden staat hotel Nassau Bergen te pronk. Naast het gebouw staat een hele rij fietsenrekken, die evenwel leeg zijn. Hetzelfde geldt voor het 'autopark' dat voor het postkantoor is gesitueerd. Op het zuidelijke tennisveld wordt tennis gespeeld. Waarschijnlijk is het een koele dag, want er is een totale afwezigheid van fietsen en auto's. Het veld werd nog maar enkele jaren tevoren aangelegd. Het noordelijke tennisveld en de erbij behorende 'tearoom' waren er al eerder. De beplanting in het Parnassiapark is tot volle wasdom gekomen, maar men kan er nog wel overheen kijken. De blinkend witte wandelpaden, met de 'rotondes' springen uit de bosschages naar voren. Ten westen van het duinmuseum zijn de twee croquetveldjes duidelijk te zien. Dat spel was toentertijd een populair tijdverdrijf. Bij een van de veldjes staat een schuurtje. Aan het zichtbare deel van de Parkstraat staan nog maar twee huizen: Huize Pauline en Noviomagum. De Drie Koningen, eigendom van de familie Six, zou pas in 1935 worden gebouwd. Aan de Boulevard moeten de huizen 't Hoge Duin (1933) en Golfzang (1934) ook nog worden neergezet. Het oost-west lopende deel van de Pier Panderstraat is nu compleet. In het zuidoost gelegen deel ervan zouden De Hoek, Schelpduin en Duinrode kort na 1927 verrijzen (resp. in 1930, 1928 en 1928-1930).

In de collectie bevindt zich een vrijwel identieke (maar iets vagere) luchtfoto, die ongeveer vanuit dezelfde vlieghoek is genomen, zij het vanaf een iets grotere hoogte. Daardoor is er meer te zien van het zuidwestelijke deel van het dorp. [Te vinden onder code **1927 KI-LF D**, op de achterzijde van **1920 LF**]

1927 KI-LF B - Luchtfoto gepubliceerd in de Alkmaarsche Courant (12 december 2001) van het dorpscentrum, voorzien van een toelichting door Henk Jellema. Achter de Ruïnekerk is de toneelzaal van De Rustende Jager te zien. De Dokter Van Peltlaan ligt verdwaald temidden van een kale vlakte. Alleen de Witte Kerk en de School met den Bijbel staan er op. De eerste autogarage van Schalkwijk (aan het Jan Oldenburgplein, de latere Prins Hendriklaan) werd in 1927 gebouwd en is dus net af. In 1932 werd deze alweer afgebroken om plaats te maken voor de garage, waarvan het gebouw er nu nog staat. Vlak bij het tramstation is een grote kolenloods te zien van Kleverlaan. Ook hier valt vooral het lege oosten op. Ietwat vage fotoafdruk.

1927 KI-LF C - Luchtfoto van een deel van het Van Reenenpark. Interessant is ook de horizon. Het Witte Kerkje staat in een leeg maar bouwrijp gemaakt landschap. De Dokter Van Peltlaan is onbestraat. Het Witte Kerkje is nog maar net af. Links onder is tussen de bomen een klein tennisveldje te zien. Precies in het midden prijkt De Stulp. Rechts van de Hertenkamp staat de zojuist gereed gekomen villa Lomi, van de advocaat Herman Judell. Het oosten van het dorp is nog totaal onbebouwd.

1928 A - Grote zwart-witkopie *Schetskaart van Bergen en Bergen aan Zee* uit de VVV-gids gemaakt door P. Elders. De voornaamste gebouwen staan erop afgebeeld en worden per nummer aangeduid (behalve het in 1927 gestichte Retraitehuis). Ten (zuid)oosten van Het Hof zijn, op de plaats waar op eerdere kaarten nog een stuk bos te zien was, de Geestweg, de Verlengde Geestweg, de Middengeestweg (eertijds 'Boschweg') en de Wilhelminalaan tot stand gekomen. Inmiddels is er in Oostdorp, ten oosten van de tramhalte, een kwekerij aangelegd, bekend onder de naam 'Nursery'. Tevens is er een eerste begin gemaakt met de aanleg van Tuindorp (Filarskiweg, Colnotweg, Mathieu Wiegmanweg, Leo Gestelweg en Van Blaaderenweg). Deze uitbreiding die van **1920-1922** tot stand kwam, noemt Van de Graaf (2003: 54-55) 'Tuindorp eerste fase'. De wegen van de Oranjebuurt, die pas van 1930 tot 1935 gestalte kreeg, zijn er alvast met wat stippelijntjes opgezet. Voor een verdere toelichting zie: Mooy, Jellema en Leysen 1972: 6-7. Zeiler (1997) dateert deze kaart op **1926**. Zijn uitvergroting van deze kaart en een lijst van de erop vermelde 'Bergense hoekjes', uit *Met wel-*

lust dwaal ik door uw dreven (1997) bevindt zich op de achterzijde van mijn kaart **1928 A bis**. Tussen het Russenmonument en de Zuidlaan is de Oudburgerweg (een eerste aanzet tot de latere Landweg) ingetekend. Tussen dit wegdeel, de Breelaan en de Notweg in ligt een stuk land, dat met Musschennest wordt aangeduid. Vermoedelijk hangt dit samen met het laantje dat eertijds Musschenlaan werd genoemd. Het bevond zich 'tussen de Guurtjeslaan hoek Breelan en de Notweg' (Van de Graaf 2003: 113).

1928 A bis - Het origineel van 1928 A.

1928 A bis met info - Op de achterzijde bevindt zich een speciale versie van kaart **1928 A** en **1928 A bis**. Deze is ontleend aan de museumgids van het Sterkenhuis uit 1997 behorend bij de tentoonstelling *Met wel-lust dwaal ik door uw dreven* (Zeiler 1997). Er staan vele belangrijke Bergense locaties op deze **speciale kaart**.

1928 B - Identieke zwart-witkopie maar nu als *Bijblad van Bergensche Bad- Duin- en Boschbode*. De genummerde index van gebouwen is hier vervangen door een wandelkaartje van de Schoorlse duinen.

1928 PM - Gelens & Van de Graaf, 2008: 26 tonen in hun speciale themanummer van de *Bergense Kroniek* over de familie Maschmeijer een kaartuitsnede waarop hun bezittingen staan ingetekend (zie daar). De kaart waarop deze is gebaseerd is mij in deze vorm niet bekend. [B]

1929 - 1930 - Originele zwart-grijze kaart. *Wandelkaart van Bergen Bergen aan Zee en de Staatsbosschen*. Uitgave: RK Middenstands Vereeniging - de Hanze - afdeling Bergen. Geeft weinig details van het dorp. Aan de 'Weg naar Alkmaar' staat de (onrendabele) RK-melkfabriek, ofwel de 'Stoomzuivelfabriek Wilhelmina', die vermoedelijk in 1915 werd gebouwd (zie: Veldt 1994). Op de grens met Schoorl ligt de Banscheidingsweg, nu het laatste gedeelte van de Klaassen en Evendijk (Van de Graaf 2003: 22). Ten oosten van Halte Oostdorp ligt nog een klein bosperceel.

1930 + - Originele kaart in zwart-wit. *Wandelkaart van Bergen - Bergen aan Zee en de Staatsbosschen*. Van de Graaf (2003: 71) schrijft dat de Landweg al voorkomt op een VVV-kaart van 1937, maar dat deze toen nog geen naam had. Op alle drie '1928-kaarten' staat deze weg al ingetekend en voorzien van de naam Oudburgerweg. En - vreemd genoeg, op blz. 61 schrijft Van de Graaf dan weer dat de 'Oudburgerweg' op 14 januari 1929 zijn naam kreeg. Het is duidelijk dat er hier iets niet helemaal klopt.

Op de '1928-kaarten' wordt met de Oudburgerweg de voorloper van de Landweg bedoeld, dezelfde weg die - de verwarring ten top - op kaarten van na 1930 Wiedenbrugweg wordt genoemd. Deze liep vanaf de Kerkedijk tot aan de Zuidlaan. Uit wat Van de Graaf schrijft valt verder op te maken dat de Wiedenburgerweg in 1937 definitief Landweg werd genoemd. Kort daarvoor had deze weg (al dan niet officieel) dus al twee andere namen gehad. In 1960 werd de Landweg doorgetrokken tot aan de Noordlaan en in 1966 tot de Duinweg naar Schoorl.

De nog steeds bestaande 'echte' Oudburghweg loopt van de Groenedijk/Schapevliet tot de Kerkedijk en is dus een heel andere weg. Deze weg, die op de '1928-kaarten' staat, heette toen nog Voertlaan. Een jaar later werd de naam gewijzigd in Oudburgerweg. Later werd dat Oudburghweg.

Uit de kaart blijkt verder dat de nieuwe begraafplaats aan de Kerkedijk in gebruik is genomen. Het RK-complex aan de Loudelsweg is uitgebreid. Ten oosten van de Dokter Van Peltlaan staan met stippellijntjes enkele geplande wegen aangegeven. Een ervan loopt vanaf de kruising Natteweg/Dokter Van Peltlaan in een rechte lijn naar de plek waar in 1920 de nieuwe begraafplaats was gekomen. Op de kaart van **1957** gaf dit onnozele stippellijntje aanleiding tot het definitief intekenen van een weg die er evenwel nooit is gekomen. Uitgave van de 'neutrale' Bergense Winkeliersvereniging. Inhoudelijk de zelfde kaart als die van de RK Middenstandsvereniging (**1929-1930**), maar professioneler uitgevoerd.

1932 - *Sleeswijks Kaart van Nederland voor handel en verkeer*, met index van alle plaatsnamen. Het trein- en tramspoor-net van Noord-Holland staat erop aangegeven, evenals de belangrijkste wegen. Het valt op dat er in een kring rond Bergen tal van plaatsnamen op de kaart vermeld staan, die tegenwoordig niet meer zo bekend zijn zoals: Grote Bas, Groeneveld, Stibbendijk, Mennistenbuurt, Buitenveld, Het Wad, Oostmaerbeek, Leihok en Geldersche Buurt. De wegen rond Bergen zijn summier weergegeven. De Groeneweg staat er niet op en bij 'Kamperduin' loopt de weg dood. Er staan wel allerlei kleine weggetjes op, bijvoorbeeld in de Zuurvenspolder. Er zijn zelfs enkele Bergense fietspaden zichtbaar.

1934 A - Zwart-witkopie waarvan de herkomst en uitgave onbekend zijn. De nogal klein uitgevallen plattegrond toont evenwel de bebouwing en straten minutieus. Ten zuiden van de nieuwe begraafplaats aan de Kerkedijk is de Berger ijsbaan ingetekend en ten oosten ervan een sportterrein. Het RK-complex aan de

Loudelsweg laat alweer een uitbreiding zien. Ten oosten van het noordelijke deel van de Breelaan is een eerste aanzet tot bebouwing gegeven; een eerste stukje Lindenlaan en de Eikenlaan. Ten noordoosten van de Dokter Van Peltlaan zijn de Prins Hendriklaan en de Emmalaan aangelegd. Aan de Russenweg en de wegen er omheen zijn er veel huizen bijgekomen, evenals aan de Kerkedijk. Deze kaart lijkt erg op **1934 C**, die echter veel duidelijker is.

1934 B - Originele dorpsplattegrond in zwart-wit, uitgegeven door de VVV. Een vijftigtal belangrijke gebouwen is erop ingetekend en alle pensions en hotels van Bergen kunnen middels de kaart worden opgezocht. Zowel de Eikenlaan als de Lindenlaan zijn verlengd. Op eerdere kaarten stond de Adama van Scheltemaweg (1910) weliswaar met een summier streepje aangegeven, maar deze heeft nu een naam gekregen. Het weggetje dat op sommige eerdere kaarten wel te zien is, maar geen naam had (hoewel het officieus Voetpad werd genoemd), heet op deze kaart Achterpad. Nu is dit de Achterweg. Ten westen ervan loopt de Turfweg, die er nu ook voor het eerst opstaat, hoewel deze weg in de volksmond al veel langer zo heette. De Kunstzaal die Boendermaker in 1928 had laten bouwen, staat eveneens voor het eerst op een kaart, evenals alle toen aanwezige Bergense schoolgebouwen. Van de aan beide zijden van de Loudelsweg tot stand gekomen RK- scholen en instellingen is een uitstekende plattegrond ingetekend. Vanwege deze uitgebreidheid en nauwkeurigheid van groot belang.

1934 C - Originele kaart, grotendeels groen gedrukt van de *Wandelkaart van Bergen en Bergen aan Zee*. Ook de westelijke zijde van de gemeente staat erop. Het lijkt een grotere versie te zijn van **1934 A**, (zie daar). Opvallend is, dat de Waterfabriek aan de Zwarteweg er goed op is afgebeeld, inclusief de vele zuiveringsbasins. Er komt op de kaart duidelijk naar voren, dat er aan vrijwel alle dorpswegen sprake is van lintbebouwing (Buerweg, Meerweg, Doortjes, Kruisweg, Dorpsstraat enz.) Ook deze kaart is nauwgezet uitgevoerd.

1934 KI-LF - Luchtfoto (21 x 32 cm) van het Parnassiapark met Hotel Nassau Bergen op de voorgrond. De foto in mijn collectie is weliswaar scherp, maar vertoont een ontsierende vouw in het midden. Het rijtje huizen aan de zuidkant van de Paulinestraat is nu compleet en ook aan de Van Eedenweg zijn er huizen bijgekomen. Voor het postkantoor is nu een 'autopark' gekomen voor personenauto's, dat nu goed gevuld is. Erachter is een parkeerterrein voor bussen aangelegd. Aan de Parkstraat zijn de twee tennisbanen goed te zien. Tussen deze weg en het strand ligt het koepeltje van Sterken. De duinen zijn wat meer bebost geraakt, maar ze bestaan nog grotendeels uit verstuivend zand.

Piet Vijn publiceerde deze foto in zijn *90 jaar tennisgeschiedenis in Bergen* (2008: 23-26). De bedoeling ervan was de twee grote tennisbanen bij het Panassiapark te bespreken, waar vele 'deftige' badgasten kwamen, waarvan sommigen later Bergenaren werden. Over het tijdstip, waarop de opname werd gemaakt, is hij zeer precies: 10 juni 1934. Hoog op de duinen, aan het eind van de Parkweg, staat het huis De Ruyter, dat bewoond werd door de familie Verkade. Herman Roos, die bekend stond als een nauwkeurig werkend amateurhistoricus, schreef op zijn geannoteerde kaart (die een overzicht geeft van de in 1943 afgebroken huizen, zie **1943 B**), dat het huis in 1935 werd gebouwd.

1935 Kr - Kleurenkopie van een kaart van een eerste plan voor de aanleg van een Vliegveld Bergen ten oosten van het latere vliegveld. Al in 1928 was er sprake van de aanleg van een vliegveld tussen Alkmaar en Bergen vlak bij de Groeneweg, ten behoeve van de burgerluchtvaart. De kaart behoort bij een artikel van Paul Post in de Alkmaarsche Courant van 15 april 1914. Voor meer informatie zie Schuurman (2001) en artikelen in mijn archief.

1935 LF - Luchtfoto (25 x 35 cm) die vrijwel vanuit dezelfde positie werd genomen als **1924 LF**, zij het dat de camera nu iets meer naar het zuidoosten gericht staat. Aan de Paulinestraat en de Van Eedenstraat zijn aanzienlijk meer huizen gekomen en het rijtje huizen aan de Jacob Kalffweg bij het station is nu compleet. Tegenover het postkantoor is in 1929 een ruime parkeergelegenheid ('Autopark') aangelegd. In het verlengde van het tramstation zijn intussen aan het begin van de Pier Panderstraat drie huizen gekomen: het dichtst erbij staat De Hoek, dat in 1930 gereed kwam. Dichter bij de kust is Schelpduin te zien, dat in 1928 werd gebouwd. Dit wordt gevolgd door Duinrode uit 1928-1929. De opname biedt ruim zicht op golvende duinpartijen, die voor een deel nog uit stuifduin bestaan.

1936 - 1938 - Deze opmerkelijke plattegrond (45 x 45 cm) laat zien dat er aan het eind van de jaren dertig, aan een grote uitbreiding van Bergen aan Zee werd gedacht. Het grootste deel van de plannen betrof het duingebied ten noorden van de Verspijkweg, het tegenwoordige AMOCO-terrein. Ook de noordelijke kant van de Zeeweg, binnen de dorpskern, werd bij de plannen betrokken, evenals de Fazantenlaan, die toen nog geheel onbebouwd was. Voor het overige was men vooral geïnteresseerd in het exploiteren van inbreilocaties. Opmerkelijk genoeg maakte het vrijwel ongerepte Engelsche Veld geen deel uit van de plannen. (Begin

jaren zestig bestonden er plannen om daar Bijlmerachtige flatgebouwen neer te zetten. (zie **1962 B**) Bij de datering van de hier besproken planningskaart ben ik ervan uitgegaan dat het huis Saenden uit 1935 er al wel op staat, maar de twee laatste woonhuizen die voor de oorlog gebouwd werden, Zeldenrust en de villa met de merkwaardige naam De Flat, nog niet. Beide zijn in 1939 gebouwd.

Op een kaartje uit 1939 of begin 1940, met het opschrift 'Situatie van terreinen der N.V. Bouw Exploitatie Maatschappij Bergen aan Zee', staan dezelfde contouren aangegeven van de noordelijke uitbreiding als op de bovengenoemde kaart. Deze door de BEM uitgegeven kaart is in aangepaste vorm gepubliceerd in de Bergense Kroniek *Bergen aan Zee 90 jaar*, als onderdeel van een artikel dat geschreven werd door Herman Roos (juni 1996: 8-11). Het handelt over de bouwvormen in het dorp en geeft tevens informatie over de villa's en hun namen. Buizer en Zeiler gebruiken in een aan Herman Roos gewijd artikel dezelfde kaart in hun artikel *Bergen aan Zee 100 jaar* (juni 2006: 18-23). Daarin gaan ook zij in op de namen van de villa's in het dorp. Daarnaast besteden zij echter ook veel aandacht aan de vele villa's en gebouwen die gedurende de oorlog verwoest waren. Daarmee treden ze in de voetsporen van Herman Roos, die een dergelijke (ongepubliceerde) kaart al tien of meer jaar eerder tekende en deze bovendien voorzag van aanvullende informatie (zie **1943 B**).

1937 A - Originele VVV-kaart in kleurendruk van het dorp en zijn omgeving. Huizen, straten en waterlopen zijn duidelijk afgebeeld. Sinds 1935 is de Oranjebuurt uitgebreid met de Nassaulaan en de Waldeck Pymontlaan. De oostkant van de Breelaan is nu helemaal volgebouwd net als het noordoostelijk deel vlak bij Duinvermaak. Aan de noordwestelijke zijde van de Zuidlaan en de zuidwestelijke kant van de Noordlaan zijn vele huizen gebouwd. Aan het noordelijke deel van de Breelaan staat nu een twaalftal villa's. Aan de Groeneweg is in 1933 het Natuurbad de Karperton aangelegd. Tegenover de inmiddels opgeheven tol (1920) aan het eind van de Bergerweg opende Hendrik Pesie in 1936 het 'Pesiebad', dat eveneens op de kaart te zien is. Het bad bij de Karperton bleef in gebruik, maar verloor zijn publieke functie. Deze vanwege zijn detaillering belangrijke kaart werd nog niet zo lang geleden herdrukt en is bij de HVB nog steeds te koop. Van de Graaf 2003: 48-49 geeft er een beknopte toelichting bij. Een andere toelichting, behorend bij de facsimile kaart, bevindt zich op de achterzijde van mijn kaart. Zie ook het artikel van Grooteman (2002: 62). Op de achterkant van **1937 A** staat een sterke uitvergroting van het centrum.

1937 B - Kopie van een met de hand getekend zwartwit-plattegrondje van het dorp. Uitgave hotel- en pensioenlijst **1954** ! Alleen de belangrijkste straten zijn er met de hand geschreven op aangegeven. Het lijkt een reclamekaartje te zijn uitgegeven door de directie van de Midgetgolfbaan. Er wordt tevens melding gemaakt van een 'schitterend gelegen Openluchttheater'. Het was in 1935 aangelegd in het kader van de toenmalige 'werkverschaffing'. Tuindorp is inmiddels uitgebreid met de Jan Apeldoornweg, de Piet Boedermakerweg en de Oosterweg. De Oude Bergerweg wordt doorsneden door de (nieuwe) Bergerweg, die doorloopt tot aan de Natteweg. In 'Zuidergeest' is nu de Broekbeeklaan ingetekend, die op eerdere kaarten nog niet te zien was, hoewel deze toch al vanaf 1925 bestond. In Westdorp zijn de Vincent van Goghweg (1927), de Jan Tooropweg en het Nachtegalenlaantje (1928) te zien.

1938 KI-LF - Deze originele fotoafdruk (13x 24 cm) met als onderwerp Bergen aan Zee, werd uit het zuidwesten vanaf enkele honderden meters hoogte genomen. Het rijtje huizen aan de Kerkstraat werd in 1935 gecompleteerd met 'Pirola'. Het dorp is nu vrijwel in de staat waarmee het twee jaar later de oorlog inging. De tram is zojuist aangekomen. Een lange rij mensen spoedt zich via de Pier Panderstraat naar het strand. Het parkeerterrein is vrijwel vol. Verder valt op hoeveel ongerepte duingrond er nog tussen de huizen is.

In de Alkmaarsche Courant van 11 december 2002 publiceerde Henk Jellema een (helaas erg korrelig uitgevallen) luchtfoto uit 1939, die eveneens de situatie van vlak voor de oorlog weergeeft. Hij schreef er een lezenswaardige toelichting bij, die aansluit bij de zojuist vermelde foto uit mijn archief. Jellema's artikel is eveneens te vinden in het bovengenoemde album. **NB** - De collectie bevat nog een aanzienlijk aantal andere luchtfoto's van het voor- en naoorlogse Bergen aan Zee. Voor een deel zijn het prentbriefkaarten, voor ander deel fotoreproducties. Ze zijn weliswaar - nog - niet in deze catalogus opgenomen, maar ze zijn wel ter inzage.

1938 - 1939 LF - Grote luchtfoto van het uiterste oostelijk deel van Bergen tot aan het Noord-Hollands kanaal. Aan de Kerkedijk zijn de begraafplaats, het sportterrein en het gebouwtje behorende bij de ijsbaan goed zichtbaar. Erboven ligt, aan de Schapenlaan de boerderij van Bijl. Het zanderige tracé van de Landweg in wording loopt door tot aan de Zuidlaan. Helemaal in de linkerhoek bevindt zich het nog maar enkele jaren tevoren aangelegde Openluchttheater (1935). Ongeveer op de plek waar nu de Nessen zijn en ook elders in de omgeving bevinden zich wat volkstuintjes. Korte beschrijving op de achterzijde. Veel landschappelijke details. Dezelfde foto werd gepubliceerd in de *Kroniek van de 9 Nessen 1968- 2018* (redactie Fieke Vriesema

c.s.). Er staat ook een korte beschrijving in van de Oudburgerpolder, met een zestal interessante foto's van de Landweg in vroeger jaren.

1939 LF - Grote luchtfoto van het Vliegveld Bergen en de wijde omgeving. De details daarvan zijn zo duidelijk, dat de foto alleen hierom al van grote waarde is. Verder zijn er o.m. te zien: het tot dan toe gereedgemaakt deel van Tuindorp, het eerste nog onbestrate stuk van de Landweg, het tracé van de tram, het voor een deel nog kale 'Bergerbosterrein', de bebouwing en de begraafplaats aan de Kerkedijk, de Bergerweg met het Pesiebad enz. Vooral de contouren van het dorp zijn goed waarneembaar. (Vergelijk Schuurman 2001:13, 15, 36 enz.)

1939 - 1940 - Zwartwit-kopie van de handgetekende Wandelkaart Bergen-Schoorl-Camperduin, nogal slordig uitgevoerd op grijs papier. Het accent ligt op de wandelpaden van Schoorl. Het dorp zelf komt er bekaaid af: de plattegrond is onoverzichtelijk, zij het wel uitvoerig. De Hertenkamp wordt vergeten en wat te denken van Loedelsweg en Fylarskyweg? Mogelijk toch van belang gezien de uitgebreide weergave van de straten en wegen. Leuk is ook dat er een aantal specifieke locaties op is weergegeven, zoals de in 1933 aangelegde 'Bedriegertjes' aan de Oude Bergerweg 30 en Pesie's Natuurbad bij de toenmalige gemeentegrens met Alkmaar. Het Spoorlaantje tussen de Bergerweg en de Van Borselenlaan staat er eindelijk eens op, evenals diverse duinpaden, zoals de Uilenvangersweg. Uitgave: Van der Linden's Reclame-Bureau, Castricum.

1939 - 1940 PM - Identiek aan de vorige kaart. Kopie van de originele 'Wandel-Kaart Bergen Schoorl'. Uitgave: Van der Linden's Reclame-Bureau en Boekbinderij, Castricum. Interessant zijn de aantekeningen met potlood waaronder: 'Barakkenkamp' en 'Eigen keuken', hotels en andere locaties, die bovendien op de kaart met potlood zijn aangegeven. Waarschijnlijk betreft het hier aantekeningen van objecten die door de Duitse bezetters zijn geconfisqueerd. Dit geeft de kaart een bijzondere betekenis. De kaart is te vinden op de achterkant van de vorige kaart.

1940 - Zwartwit-kopie van *Het vliegpark Bergen in de vroege morgen van 10 mei 1940*. Bron onbekend. Het zuidoostelijk deel van het dorp is erop afgebeeld. Zie ter aanvulling een luchtfoto en beschrijving uit 1940 in Schuurman 2001: 20, met op de achtergrond het dorp. Bij De Jong en Nauta (2011: 13), is een enigszins vergelijkbare luchtfoto uit **1941** afgedrukt afkomstig van de RAF, waar het dorp heel wat beter op te zien is.

1940 PM - Originele kaart van Hollands Noorderkwartier in 1940, waarop aangegeven boerderijen, gehuchten, dorpen en steden. Het betreft een bijlage uit een mij onbekend boek. Van Bergen worden de Vogelkooy, 't Sluisje en Zanegeest apart vermeld. Voor de studie van Bergen van beperkte betekenis.

1940 - 1945 - Een door Piet Mooij in 2018 vervaardigde kaart, waarop alle in Bergen neergestorte en op de grond vernietigde vliegtuigen op locatie zijn afgebeeld. De locaties zijn genummerd en van een kleurcode voorzien. De nummering correspondeert met het type vliegtuig, de naam van de gezagvoerder en enkele andere bijzonderheden, de kleurcode met de nationaliteit van het vliegtuig. De toelichtende lijst bevindt zich op de achterzijde van de kaart, evenals de bronvermelding. De basis voor deze kaart is de door Fred Jostmeijer gedigitaliseerde en herstelde VVV-kaart uit 1947, die dank zij Riet Kamp aan de verzameling kon worden toegevoegd. Hij maakte van Piet Mooij's kaart later een nog fraaiere versie [niet in mijn collectie]. Unieke en belangrijke kaart! Bij de kaart hoort een speciaal door Piet Mooij gemaakte map *Bergense vliegtuig-crashlocaties WO II*, met veel extra informatie over de kaart. (Deze map maakt deel uit van mijn collectie. Zie ter aanvulling bijvoorbeeld ook Schuurman 2001: 304 en Harff & Harff 2016: 183 e.v.)

1940 - 1945 (2017) PM - Kaart met locatieaanduidingen en beschrijvingen van de 'Tastbare herinneringen in 2017 aan WO II; een fietstocht'. De kaart maakt deel uit van een door Dirk Nolson geschreven artikel in Themanummer 13 'Bergenaren en de Tweede Wereldoorlog' van de Bergense Kroniek uit september 2017: 36-41. De kaart is niet in de collectie opgenomen [B]

1941 KI-LF - Zwartwit-kopie van een RAF-foto van het gecamoufleerde barakkenkamp op de Vinkenkrocht. Gepubliceerd in de Bergense Kroniek (De Jong en Nauta, april 2011: 13). Het grootste deel van het dorp is er nogal vaag op afgebeeld. Van het Duitse barakkenkamp op de Vinkenkrocht zijn vanwege de camouflage alleen wat vage streepjes te zien. Het is opvallend dat de duinen ten noordwesten van Duinvermaak nog zo kaal zijn. Vermoedelijk is de Waterfabriek aan de Zwarteweg ook gecamoufleerd. Het zuiden ontbreekt. Interessant als vergelijkingsmateriaal.

1941 - 1945 - Luchtfoto's algemeen - In deze catalogus is een keuze gemaakt uit een tiental luchtfoto's dat zich in mijn verzameling bevindt en door de RAF en de USAF van het Bergense grondgebied zijn gemaakt.

Het is niet verwonderlijk dat daaruit een grote belangstelling blijkt voor de militaire installaties in Bergen aan Zee en het vliegveld. Het Kadaster Geo-informatie in Zwolle (voorheen Topografische Dienst te Emmen) beschikt over zo'n honderd luchtfoto's, voor het merendeel afkomstig uit de oorlogsjaren. Deze zijn in 1993 door Henk Min, voorzien van korte beschrijvingen, op een lijst gezet. Dit overzicht ligt bij mij (en hem) ter inzage. Hetzelfde geldt voor mijn luchtfoto's, die hier niet beschreven zijn. Ze zijn uiteraard eveneens ter inzage.

1942 - 1945 - In het najaar van 1942 gaf Hitler opdracht voor het bouwen van een verdedigingslinie langs de hele West-Europese kust, van het noorden van Noorwegen tot aan de Frans-Spaanse grens, met een totale lengte van 5000 kilometer. De Nederlandse kust werd aanvankelijk minder geschikt geacht voor een groot-schalige landing, aangezien men van mening was dat zwaar materieel, zoals tanks, in het achterliggende gebied meteen in de drassige bodem zou wegzakken. Na het debacle van de slag om Stalingrad werd deze mening uit pure noodzaak bijgesteld.

De gedachte werd nu, dat hoe meer bunkers en versperringen er gebouwd werden, hoe minder gekwalificeerde militairen er nodig waren om aan onze stranden een landing vanuit zee te weerstaan. De daar gelegerde manschappen zouden, als gevolg van deze versterkingen, in groten getale voor de strijd aan het Oostfront kunnen worden ingezet. In *De Geschiedenis van Nederland in 100 oude prenten* (Van Delft en Storm 2019: 376-379) is een kaart uit 1944 afgedrukt, waarop men kan zien met welke voortvarendheid dit plan in Kennemerland werd aangepakt. Het hele kustgebied is op deze kaart voorzien van een honderdtal rode stippen, die Duitse bunkers voorstellen. Vooral in het Bergense duingebied is er sprake van een opeenhoping van bunkers [B].

De Bergense verzamelaar Gerard Meijer bezit een originele Duitse plattegrond uit die tijd ($\pm 150 \times 40$ cm) waarop alle bunkers en militaire installaties van Bergen aan Zee te zien zijn. Er zijn bijvoorbeeld de radarmast, de locaties van het afweergeschut, de munitiebunker, de kantine en nog talloze andere bijzondere details op afgebeeld. (Zelf ben ik in het bezit van een kopie van deze plattegrond, in de collectie: **1944 A**.) Harf en Harf (2016: 250-257) publiceerden in hun boek een luchtfoto van het zelfde complex en tonen op een toelichtend kaartje welke bouwsels er precies op staan, tot de toiletten aan toe. Tevens laten zij een aantal gedetailleerde plattegronden van enkele bunkers zien. Hun luchtfoto beslaat echter slechts een deel van het complex. Een vereenvoudigde versie van de plattegrond van de militaire gebouwen en installaties is te vinden in *Atlantikwall in Bergen 1942 - 1945* van de hand van De Jong en Nauta, gepubliceerd in de Bergense Kroniek van 11 april 2011, blz. 12-18. Ze schreven er een verhelderende toelichting bij, voorzien van foto's, waaronder luchtopnames [B].

In mijn collectie bevindt zich een 150 cm lange panoramatekening van het militaire complex, die mogelijk vanaf de 'Bio-toren' is gemaakt (**1944 B**). Bovendien beschik ik over een (nogal vage) kopie van een kleurenfoto van het complex (**1944 C**). Deze is afkomstig van een kaart, die van een ingelijste kaart achter glas is gemaakt. Deze is in het bezit van Mees Ravenhorst, inwoner van Bergen aan Zee die hem, naar verluidt, zou hebben gevonden in een bunker. De basis ervan is een kaart van *Het grondbezit NV Bouwexploitatie Maatschappij Bergen aan Zee; Bosch, Bouwland en Duin volgens opmeting P.W.N.* Het interessante is dat de contouren van het Duitse bunkercomplex er zeer schetsmatig op zijn aangegeven. Het lijkt hier dus om een vroege ontwerpschets te gaan. Deze kaart is in de collectie te vinden onder **1942 - 1944**.

J.B. Verink, technisch hoofdambtenaar (in ruste) bij het PWN, wist naar aanleiding van deze kaart te vertellen dat de Duitsers in het duingebied ten zuiden van Bergen aan Zee een uitgestrekt mijnenveld hadden aangelegd. Harff en Harff (2016: 306) publiceerden daarvan een kaart, op grond van gegevens die verkregen werden van de PWN. Daaruit bleek dat ook ten noorden van Bergen aan Zee (buiten het PWN-terrein) een mijnenveld was aangelegd. Verink: 'Na de oorlog werden de mijnen door krijgsgevangenen geruimd. Onder leiding van de heer Van Cleff, werkzaam bij de Mijnopruimingsdienst, werd er door een deskundige medewerker van de PWN nog tot in de jaren vijftig naar resterende mijnen gezocht.'

De oorspronkelijke kaart van de BEM is mij niet bekend. Afgaande op de stand van de bosbeplanting stamt deze kaart uit de jaren dertig. Er staat een enkel duinakkertje op aangegeven, maar vooral bos. De duinen en duindalen zijn minutieus ingetekend, evenals het Parnassiapark en het Engelsche Veld.

1943 A - Zwart-witkopie van een kaart afkomstig van de US Army, gebaseerd op luchtfoto's. Ondanks de camouflage van het barakkenkamp aan de Vinkenkrocht staat het er overduidelijk op, evenals het 'Air Field', compleet met hangars. In Bergen aan Zee staan de in 1943 afgebroken huizen en gebouwen er nog op! Tevens is er een aantal duinpaden op afgebeeld. Van het dorp zijn alleen de contouren goed zichtbaar, evenals het wegennet. Als tijdopname is de kaart van enig belang, maar meer nog omdat deze een ongeëvenaard beeld geeft van het gehele Bergense grondgebied compleet met sloten, weggetjes en afgelegen huizen in het landschap met hun namen.

1943 B - Een door Herman Roos getekende en ingekleurde kaart van Bergen aan Zee (75 x 55 cm) met als onderwerp de situatie kort voor de sloop van 40 huizen en gebouwen in 1943. Daarop zijn de afgebroken huizen in zwart aangegeven en voorzien van nummers die met de huizen corresponderen. De theekoepel van Sterken werd al in 1942 afgebroken. De (niet gepubliceerde) kaart is van groot belang omdat er niet alleen op vermeld staat waar ze stonden, maar ook wanneer ze gebouwd werden, hoe de huizen heetten en wie de bewoners waren. In zijn artikel *Vooroorlogse bouwvormen in Bergen aan Zee* (1996: 8-11) heeft Roos zich ongetwijfeld op deze kaart gebaseerd. In dit artikel geeft hij echter aanvullende informatie, onder meer over de namen van de villa's. (zie ook kaart: **1936 - 1938**)

1944 KI-LF - Een van grote hoogte door de USAF genomen luchtfoto van de Staatsbossen, Aagtdorp, Bergen (met het vliegveld), Bergen aan Zee en het Noord-Hollands Kanaal. Met een beschrijving door Herman Roos. Waarschijnlijk was het om de Duitse militaire installaties in Bergen aan Zee te doen, maar daar is niets van te zien. Van het Parnassiapark wel. Het duingebied eromheen is ook hier opvallend ruig en onbebost. De foto is mede van belang omdat de contouren van ons dorp er goed op te zien zijn en zelfs ook nog enige details.

1944 LF - Uitvergroting van dezelfde foto. Op de achterkant staan twee vage luchtfoto's van de RAF uit het zelfde jaar. De Oude Hof, de Vinkenkrocht, een anti-tankwal bij Egmond en vele andere details zijn er echter toch nog met enige moeite op te zien. [Opgenomen als **1944 PM A** en **1944 PM B**]

1945 LF - Afdruk (28 x 35 cm) van een door de USAF op 4 februari 1940 gemaakte luchtfoto van het duingebied ten zuiden van het Parnassiapark. Mogelijk ging het om het in kaart brengen van de daar gebouwde bunkers (zie **1942 - 1945 PM**). De door de Duitsers aangelegde verharde weg van Bergen aan Zee naar Het Woud staat er duidelijk op. Deze Woudweg heet als gevolg daarvan in de volksmond nog steeds de Moffenweg. Hoewel de barakken op het Engelsche Veld gecamoufleerd zijn, schemeren deze houten bouwsels er evengoed nog enigszins doorheen. Op de kindertehuizen, 'Bio', de Paulineweg en de Elzenlaan na, is er verder niet veel van het dorp te zien. De tramlijn en de Zeeweg staan er evenwel duidelijk op, aangezien ze van strategisch belang waren. De foto bestaat voor het overgrote deel uit duingebied. Daarbij valt het op hoe woest, kaal en leeg het erbij ligt.

Naoorlogse luchtfoto's van Bergen aan Zee - In mijn album *Luchtfoto's BaZ* bevinden zich vele van deze foto's. Op een enkele uitzondering na betreft het prentbriefkaarten. Het zijn helaas ongedateerde foto's. Tot nu toe heeft het me aan tijd ontbroken om de datering ervan uit te zoeken. Mogelijk komt dit in een volgende versie van dit website-document aan bod. Voor belangstellenden zijn ze uiteraard ter inzage.

1946 - Kleurenkopie van een kaart van het dorp en het gebied ten westen ervan. De verdwenen bebouwing van Bergen aan Zee is gearceerd weergegeven. Voor het overige is de kaart, zoals na controle is gebleken, identiek aan de topografische kaart van **1939** (die evenwel niet in de collectie is opgenomen). Wel moet worden opgemerkt dat de kaart uit dat jaar een oudere situatie weergeeft dan 1939, afgaande op de prille beginfase waarin de aanleg van de Landweg verkeert. Op kaarten van 1937 is het tracé ervan immers al doorgetrokken tot de Zuidlaan en op deze kaart is dat niet afgebeeld. Op de achterzijde is een klein deel van de kaart uit 1939 te zien dat afkomstig is uit een publicatie van Nachbar (2014: 19).

1947 - Originele VVV-kaart. Deze is (in tegenstelling tot **1946**) qua situatie en stratenplan tot dit jaar bijgewerkt. Interessant is, dat er een verbindingsweg is gepland met de Landweg (die nog niet is bestraat en waarvan het tracé nog niet is verlengd tot de Noordlaan. Ten oosten van de Lijtweg staan ook nog wat planningslijntjes. Aan het eind van deze weg, op de hoek van de Nesdijk zijn sportvelden ingetekend! Vanwege de grote precisie is deze kaart van groot belang. De kaart heeft wel wat vouwen en kleine beschadigingen, die het kaartbeeld evenwel niet hinderen.

1947 bis - Identiek aan **1947**, maar door Fred Jostmeijer gedigitaliseerd. De vouwen en vlekken zijn eruit gehaald. Bevindt zich op de achterkant van **1947**.

1947 KI-LF - Foto genomen van de originele luchtfoto, met als onderwerp Bergen aan Zee. De opname werd (vermoedelijk in 1947) vanaf ongeveer 800 meter hoogte gemaakt. Het vliegtuig vloog daarbij van zuid naar noord. Van het dorp zelf is niet veel te zien. Het Engelsche Veld is nog bijna volledig bebost en vertoont in het midden een groot rechthoekig terrein. Het lijkt alsof de militaire barakken er nog op staan, maar dat is niet goed te zien. Aan de westkant van het veld zijn nog net de schuren van de BEM waarneembaar, die aan het tramspoor gelegen zijn. Iets meer naar het zuiden ligt de Kerkstraat, met aan het eind het Vredeskirkje. Verder valt op dat de Fazantenlaan nog volledig onbebouwd is. Ten noorden van de Verspijckweg ligt een

netwerk van duinpaden, met in het midden de atletiekbaan van het Duitse leger. Ten oosten van het dorp is een uitgestrekt duinlandschap zichtbaar, dat opvalt door kaalheid, stuivend zand en lage struiken. De foto is daardoor ook van belang voor de kennis van de geschiedenis van de Bergense duinen.

1948 - Fotokopie van de handgetekende en enigszins onduidelijke VVV-kaart Bergen, zoals gepubliceerd in de Bergense Kroniek, november 2013: 2. De kaart voegt niets toe aan de kaart van **1947**.

1949 A - Kaartje van de *Kom van het dorp Bergen N-H*. Uitgave: VVV. Er is geen enkel cartografisch verschil met de VVV-kaart van 1947. De stratenindex, met enkele verwijzingen naar gebouwen, voegt er echter wel iets aan toe.

1949 B - Wandelkaartje van de omgeving van het dorp, waarop het dorp zelf minder goed is afgebeeld dan op **1949 A**. Ditmaal zijn er echter wél duinpaden en -wegen op afgebeeld, evenals vele veldnamen in het duingebied. Deze kaart wijkt voor het overige nauwelijks af van **1947**. Uitgave VVV.

1950 - Originele VVV-kaart in kleurendruk van het hele oppervlak van de gemeente, waarop ook de huizen van het dorp duidelijk te zien zijn. Alle wegen zijn van namen voorzien. Inhoudelijk verschilt de kaart echter nauwelijks van **1949 A** en **1947**. Alleen de geplande wegen zijn nu weggelaten. Van de Graaf (2003: 115) schrijft over het Toopespadje dat het een onverhard pad was dat van de Jan Apeldoornweg naar de Natteweg liep, met een provisorische tramwegovergang. Het zelfde pad wordt op de kaart 'Weg n. Zanegeest' genoemd. Op blz. 46 schrijft hij dat het pad in 1966 deel ging uitmaken van de verlengde Bergerweg. Dit klopt niet helemaal. Hij schrijft ook (op blz. 46), dat het pad, gemeten naar de kaart van nu, dwars over het terrein van de Marke zou hebben gelopen, wat in strijd is met zijn eerdere observatie. Maar deze laatste plaatsbepaling is wel juist! Er waren tot die tijd dus twee benamingen voor het pad in gebruik: een min of meer officiële naam (Weg naar Zanegeest) die van 1904 tot 1939 heeft bestaan en een officieuze benaming die naar 'Toop' Duin verwees, die daar met zijn handkar vol kruidenierswaren vaak gebruik van maakte. Piet Mooij wist echter op grond van een foto van Toop Duins huisje, dat aan dit pad stond, te melden dat het pad vooral om die reden naar hem genoemd is (foto in mijn archief). Daarnaast was er ook nog een derde naam voor het pad in omloop: het Vrijerslaantje. Sommige oude Bergensen die deel uitmaken van de Fotoherkenningsgroep van de HVB kunnen zich nog bijzonder goed herinneren waar die suggestieve naam vandaan kwam. Ook was het volgens hen handig, dat men in geval van regen uit kon wijken naar de abri van de nabijgelegen halte Oostdorp.

1950 KI-LF - De foto werd in 1950 vanaf zo'n 500 meter hoogte, in oostelijke richting vliegend, vanuit zee genomen. We zien een schokkend beeld: Het toont de ontzaglijke schade die de bezetter aan het eens zo fraaie dorp toebreacht. De kuststrand toont diepe gaten, waar kort tevoren Duitse bunkers zijn opgeblazen. Van Villa Ulysses en het eens zo trotse Hotel Nassau Bergen resten nog slechts enkele brokstukken. De huizen aan de Boulevard en de vele villa's in de achterliggende straten, blijven op deze foto buiten beeld. Er is toch alweer wat leven in de brouwerij: Er zijn vele badgasten aan het strand, op het stationnetje staat een tram te wachten en op de oude 'parking' tegenover het gespaarde Prins Maurits is een dertigtal auto's geparkeerd. Het Parnassiapark ligt erbij, alsof er in de achterliggende jaren niets is gebeurd. De verzameling omvat twee exemplaren van de foto, een originele afdruk (**A**) en een iets vagere kopie (**B**). Op de achterzijde van **B** bevindt zich de foto van de duindoorbraak van 1953 (**1953 KI-LF**).

1951 A - Originele kaart in zwart-wit. Uitgave VVV. *Kom van het dorp Bergen*. Zeer gedetailleerde kaart met stratenindex en geprojecteerde nieuwe wegen die met stippelijntjes zijn aangegeven. Deze verschillen niet van de lijntjes die op de kaart van **1947** staan. Het meest opvallende aan de tot dan toe verschenen kaarten is, dat er aan de bebouwing van het dorp totaal niets is veranderd. Interessant is de vermelding van het Veerdijkje. Van de Graaf (2003: 30) schrijft dat het in 1938 onttrokken werd aan de openbare weg. **1951 A bis** is een fotokopie van de zelfde kaart.

1951 B - Originele kaart in kleur met de doorgaande wegen in rood aangegeven. De kaart geeft een aantal vooroorlogse - verdwenen - details, met name voor wat betreft Bergen aan Zee en stamt qua opzet dus vermoedelijk uit **1938 of 1939**. Het zou een voorloper kunnen zijn van de planningskaart uit **1954**.

1953 KI-LF - Een in 1953 genomen luchtfoto van een besneeuwd duinlandschap ten noordwesten van Bergen aan Zee. Ter hoogte van strandpaal 32 is de duinenrij op drie punten doorgebroken. De zee heeft enkele honderden vierkante meters van het achterliggende landschap in bezit genomen. De door het Duitse leger aangelegde atletiekbaan, die nu helder wit is, springt uit de omgeving naar voren. De baan is omringd door een netwerk van deels aangelegde en toevallig ontstane duinpaden.

1954 A - Groot uitgevoerde zwart-witkopie ten behoeve van de planning voor de aanleg van nieuwe doorgaande wegen in het polderland rond Bergen. De basiskaart ervan is de VVV-kaart uit **1947** (zie daar).

1954 B - Idem. Kleurenkopie (op de achterzijde van 1954 A) Ook hier is een vooroorlogse basiskaart gebruikt. Dit oude vertrouwde dorpse kaartbeeld staat in schril contrast tot de bedoeling ervan: het ontwerpen van een wegenplan als eerste fase van een gigantische dorpsuitbreiding. Dwars door de Damlanderpolder is een grote verkeersweg gepland die Bergen aan Zee moet gaan ontsluiten, waar later dan ook nog eens hoge woonflats gepland zouden worden. Het middeleeuwse Wiertdijkje moet daarvoor wijken. De Kogendijk wordt verbreed en krijgt via de latere Dreef (toen nog net trambaan, opheffing 1955), de dorpskom en de Eeuwigelaan eveneens een sterk 'verbeterde' wegverbinding met Bergen aan Zee. Men voorziet daarbij dus al het verdwijnen van de tram, die een jaar later zou plaats vinden. De Bergerweg wordt in de plannen doorgetrokken naar Schoorl, dwars door de Zuurvenspolder heen, vlak langs Zanegeest en de nieuwe begraafplaats.

1957 - Gedeelte van een originele VVV-wandelkaart in kleurendruk. Het dorp zelf wordt over het algemeen goed weergegeven. Ten noordoosten van de Dr. Van Peltlaan is er veel veranderd: het zorgcentrum voor ouderen Elkshove is gebouwd (1956) en er zijn nieuwe lanen aangelegd, zoals de Beatrixlaan, de Irenelaan, de Margrietlaan, de Prins Bernhardlaan, de Marijkelaan en de Oranjelaan. De Koninginneweg die aansluiting geeft op de Landweg, stamt uit 1955. De Prins Hendriklaan en de Nassaulaan waren resp. in 1930 en 1935 al tot stand gekomen. Als men de kaart **1951 A** vergelijkt met **1957** ziet men op beide op dezelfde plek een nu nog bestaande boerderij staan. Op grond daarvan mag men aannemen dat het begin van de Piet Boendermakerweg over het tracé van het Veerdijkje is aangelegd. Tussen de Noord- en Zuidlaan is nu de Reigerslaan (1953) ingetekend, waar al vanaf 1920 plannen voor bestonden. Er staat ook een grote *fout* op de kaart: ten oosten van, en parallel aan, de Oranjelaan is vanaf het tramspoor en het Spoorlaantje 'de Weg naar Zanegeest' (alias het Toopespadje) afgebeeld. Vanaf dit punt is de Bergerweg in een rechte lijn doorgetrokken naar het Kerkedijkje, om naast de IJsbahn uit te komen, hetgeen nooit is uitgevoerd. Het is opvallend dat deze route overeenkomt met de door middel van stippellijntjes geplande weg op eerdere kaarten (zie bijvoorbeeld **1930**). Tot slot: de Natteweg werd verblijd met de naam Narreweg.

1958 KI-LF - Kopie van een luchtfoto - Bejaardenhuis Elkshove kort na de bouw. De bebouwing ten noorden en ten oosten ervan moet nog plaats vinden. De Irenelaan en de Margrietlaan zijn weliswaar aangelegd en verhard, maar er staan nog geen huizen aan. Het Gemeentehuis ten zuiden daarvan, werd pas in 1979 gebouwd. (herkomst van de foto onbekend).

1958 - 1959 KI-LF - Luchtfoto van Bergen aan Zee waarop te zien is dat het tramstationnetje is afgebroken. Het talud van de tram ligt er nog omgewoeld bij. Aan de westkant ervan zijn de hekken en de abris van de 'overwinnende buslijn' - pijnlijk - duidelijk zichtbaar. Trianon (nu Duinenrij), genoemd naar de in 1943 afgebroken villa, heeft aan de overzijde van de C.F. Zeilerboulevard een vierhoekig terras. Het strandterras van Meijer is nog bescheiden van opzet. Op het duin ten noorden ervan staat een groot huis met de naam Molenbeek (tegenwoordig De Horizon geheten). De familie Schmiedel wist dit (in 1948) nog snel te realiseren, voordat Rijkswaterstaat een bouwstop afkondigde voor locaties die gevaarlijk dicht aan de kust gelegen waren. Ten oosten van de Parkweg zijn er in de Transvaalbuurt bouwactiviteiten waarneembaar. Hoewel het strandweer is, zijn er in de straten van het dorp nog ruim voldoende parkeerplaatsen. Op een luchtfoto die enkele jaren later genomen werd, mogelijk ca. 1965, is het duinterras van Trianon aan de overzijde van de C.F. Zeilerboulevard aan twee kanten uitgebreid. Het strandterras van Meijer is intussen twee keer zo groot geworden. De trambaan is intussen omgevormd tot fietspad (zie foto **Ca. 1965 KI-LF**).

1959 - Originele kaart: *Grens van het Hoogheemraadschap; grens huidig kwaliteitsbeheer*. De basis ervan is een topografische kaart. Ook zeer kleine Bergense waterlopen en sloten zijn erop afgedrukt. Dit maakt de kaart interessant. Rond Bergen is het (vele) boezemwater met blauw aangegeven. Het dorp staat er heel klein op, maar wel haarscherp.

1960 - Originele militaire stafkaart in kleurendruk. Hoewel Bergen zeer precies wordt getoond, zijn de details wel erg klein afgedrukt. Het tracé van de in 1955 opgeheven tram is hier en daar met stippellijntjes aangegeven. In 1939 was het eerste begin van de (nieuwe) Bergerweg tot stand gekomen. Deze zou, als hij af was (in 1966), de doorgaande wegverbinding Nesdijk / Duinweg gaan vormen. De weg die tot dan toe Bergerweg had geheten, werd omgedoopt tot Oude Bergerweg en liep toen nog slechts tot aan de Loudelsweg. In 1947 werd de Dokter van Peltlaan, parallel aan de Dreef, doorgetrokken tot aan de Bergerweg. (Tegen-

woordig doet de verlengde laan voornamelijk dienst als fietspad.) In hetzelfde jaar werd de Bergerweg tot aan de Dokter van Peltlaan verlengd, zodat er een vijfvoudige kruising ontstond met de Van Blaaderenweg.

Op de kaart is voorts te zien dat de in 1959 aangelegde Dreef een verbeterde toegang tot de dorpskern mogelijk heeft gemaakt. Het stuk Koninginneweg dat loopt tussen de Prins Hendriklaan en de Kerkedijk, dat in 1955 werd aangelegd, staat er al op. Maar het zuidelijke deel van deze weg, dat aansluiting zou gaan geven met de Bergerweg, nog niet. Dit wegdeel kwam pas in 1966 tot stand. Aan het in 1955 gereed gekomen stuk is het in 1956 gebouwde bejaardenhuis Elkshove ingetekend. Op de luchtfoto die daarvan in **1958** werd gemaakt kan men zien, dat het noordelijke deel van de Koninginneweg toen al was bestraat. Voor de Landweg gold dit nog niet. De stafkaart toont het talud van de Landweg tot zo'n 100 meter ten zuiden van de Zuidlaan. Vanaf 1937 was dit weggedeelte in het kader van een werkverschaffingsproject tot stand gekomen.

Het is niet duidelijk wanneer het eerste, zuidelijke, deel van de Landweg werd bestraat. Wel is bekend dat de weg in 1960 van de Zuidlaan tot aan de Noordlaan werd doorgetrokken. In 1966 werd het laatste verbindingsstuk met de Duinweg aangelegd, waarmee Bergen en goede noord-zuidverbinding rijker was geworden. Al deze cartografische details zijn van belang, omdat ze indicatoren vormen voor de datering van andere Bergense plattegronden en luchtfoto's, evenals voor foto's van het dorp. Op de achterkant van de kaart staat een geïmproviseerd kaartje, waarop de opeenvolgende stappen in de constructie van de Koningsweg en de Landweg inzichtelijk worden gemaakt (**1960 PM**).

1960 KI-LF - Originele luchtfoto van het zuidoostelijk deel van het dorp vanaf de bocht in de Koninginneweg, waar nu het Oranjeplantsoen is met het beeld van Jaap Mooij. De weg is daar nog onverhard. De rails in Oostdorp zijn van het tramtracé verwijderd, maar er is nog geen weg aangelegd. De bestrating ervan zou pas in 1968 plaats vinden, als onderdeel van de aanleg van de nieuwe wijk Saenegheest (Jellema en Mooij 1992: 42). De Dreef (1959), waar juist een bus op rijdt, is al bestraat. Tuindorp en het Zakedijkje zijn er goed op te zien. Ten zuidoosten van de Natteweg is een blokje huizen gekomen. Het lijkt erop dat het terrein waar in 1974 De Marke zou komen, alvast wordt geëgaliseerd. Interessant is dat er contouren van voormalige sloten op te zien zijn. Aan het westelijke deel van de Natteweg is De Haaf te zien met grote stukken onbebouwde grond eromheen. [Korte omschrijving op de achterkant]

1960 LF - Vergroting van een prentbriefkaart van het centrum. Het vroegere Huize Hanca, op de publicatiedatum van de kaart omgedoopt tot pension Ingeborg, staat nog op deze kaart. De Albert Heijn-supermarkt die op deze plek zou worden gebouwd zit nog (tot 1964) aan Het Plein. Het plantsoentje in de middenberm van De Dreef is zojuist aangelegd. De VVV zit pas aan het Plein. Links onder is nog net de toneeltoren van de Rustende Jager te zien. Midden onder het Harmoniegebouwtje. Het Oranjehotel staat er nog in volle glorie op, evenals Hotel De Brink (het vroegere Spoorzicht, nu Wonders). Links in het rijtje staat nog steeds het huis van Van der Hilst en tandtechniker Staaedegaard. Het zou eigenlijk al in 1949 worden afgebroken om plaats te maken voor een doorgaande weg. Uitgave: Drieënhuizen Bergen. [zie bijv. Jellema 2007: 36 en de speciale map over Het Plein in mijn archief].

1960 - 1961 - Originele dorpsplattegrond in zwart-wit. *Kom van de gemeente Bergen (NH)*, Uitgave VVV. Het wegennet en zelfs geplande wegen staan erop. Op de luchtfoto **1960 KI-LF A** is te zien dat het begin van de Koninginneweg nog onverhard is. Op kaart **1960-1961** is dit met een stippellijntje tot uitdrukking gebracht. Anders dan op kaart **1957** waar de Bergerweg doorgetrokken tot aan de Kerkedijk, uitkomend naast de begraafplaats, als voltooid wordt aangegeven (hetgeen nooit is gebeurd), is deze hier in alle voorlopigheid met stippellijntjes afgebeeld. Inmiddels is vanaf 1951 de derde fase van Tuindorp tot stand gebracht. Op eerdere kaarten was deze uitbreiding nog niet ingetekend. Ten zuiden van de Kogendijk is in het kader van de Marshallhulp de Jaap Weyandweg aangelegd (1949). De overige straatnamen werden volgens Van de Graaf (2003: 68-69) twee jaar later toegekend: Piet Boendermakerweg, Graadt van Roggenweg, en Foeke Kamstraweg. Dit wil echter nog niet zeggen dat de huizen er toen al meteen stonden. Tegenover de nieuwe begraafplaats aan de Kerkedijk is in 1958 een nieuwe weg aangelegd, de Zuurvsweg, waaraan 27 woningwoningen gebouwd zijn. De weg werd genoemd naar de polder waar hij in ligt en houdt op deze wijze tevens de herinnering levend aan de in 1949 verbrande Zuurvsmolen.

1961 - Kleurenprint van een topografische kaart van Bergen ontleend aan topotijdreis.nl. De afdruk is een beetje wazig, maar bruikbaar. In vergelijking tot vorige kaarten is de bebouwing aan de Eiken- en Lindenlaan sterk toegenomen. Een tegenstrijdigheid in de kaart wordt gevormd doordat het verlengde stuk van de Landweg, die in 1960 werd doorgetrokken van de Zuidlaan tot aan de Noordlaan, niet is ingetekend. Daarentegen wordt de Koninginneweg als voltooid aangegeven, terwijl op de luchtfoto **1960 KI-LF A** duidelijk te zien is dat dit niet klopt. Te beschouwen als uitvergroting van **1961 (2003)**.

1961 (2003) - Twee naast elkaar afgedrukte topografische kaarten van Bergen, waarbij (opnieuw) het meest oostelijke puntje van het dorp ontbreekt. Ze staan op de achterkant van de uitvergroting van de kaart uit 1961. De vergelijking valt vanwege de enorme dorpsuitbreiding die intussen heeft plaatsgevonden nogal spectaculair uit. Herkomst van de kaarten onbekend. Ook deze afdruk van de topografische kaart uit 1961 is in druktechnisch opzicht nogal vaag.

1962 A - Gedeelte van de originele wandelkaart in kleur, uitgegeven door de VVV (volgens de opdruk in 1962). Het stratenpatroon van de Kruidenbuurt staat er al op. In werkelijkheid was er toen nog niets van tot stand gekomen. Deze kaart moet dan ook met wat voorzichtigheid gehanteerd worden. Hij is ten slotte allereerst als wandelkaart bedoeld.

1962 B - Streekplankaart Noord-Kennemerland; vastgesteld bij besluit van Provinciale Staten van Noord-Holland, 10 december 1962. De eerste serieuze basis voor vele latere megalomane plannen met Bergen. De kaart is te beschouwen als een verdere uitwerking van **1954 B**. Een groot deel van het oostelijke polderland van Bergen is bestemd voor bebouwing. Zanegeest wordt erdoor opgeslokt en er zijn ‘ontsluitingswegen’ gepland. Ook Bergen aan Zee is een plaats toebedacht in de ‘voorstadsbebouwing’. Angstaanjagende maar belangrijke kaart. Het is opmerkelijk dat zelfs het bos rond de Oude Hof voor de bouwplannen in aanmerking komt. De kaart wordt besproken in *De Raad en Post* (2018: 70-71).

1964 Kr PM - Eenvoudige kaart afkomstig uit het Noordhollands Dagblad (15-12-1964) waarop de planning van de wegen rond Alkmaar en deels ook van de diverse Bergense gemeentelijke uitbreidingen zijn ingetekend. De kaart komt neer op een gepopulariseerde versie van **1962 B**. Er is een rondweg om Bergen gepland, die meteen ook een directe aansluiting heeft met de Zeeweg. Deze zuidelijke rondweg zou pal langs de Voert en het Wiertdijkje moeten komen. In de jaren erna werden deze megalomane plannen doorgezet. In de gemeenteraad leidde dit aan het begin van de jaren 70 tot felle protesten (zie Stomps 2019: 14-15). Vergelijk **1972 Kr PM**.

1964 KI-LF A - Luchtfoto. (Herkomst onbekend) De ‘doorbraak’ tussen de Jan Oldenburglaan en het Plein is nog niet gerealiseerd. De Zweedse barakken aan de Karel de Grotelaan staan er nog, evenals de opslagplaatsen van Akerboom. Het ABN-gebouw aan het Plein is er nog niet. Wel is aan de rechterkant, aan de Jan Oldenburglaan, de eerdere vestiging van de bank te zien, met een rechthoekige uitbouw naar voren. Het tweede huis rechts daarvan was eens Pension Julia, daarna huize Jacoba. In het jaar van de foto was het Rijwielhandel Vasbinder. (zie Jellema en Mooij 1992: 18). De toneelzaal van de Rus is goed zichtbaar. Het Bello-monument is er al vier jaar.

1964 KI-LF B - Luchtfoto afgedrukt in het *Straatnamenboek* (Van de Graaf, 2003: 75) met daarop rechtsonder de Boendermakerhof, In het midden (met een bocht) ligt de Oude Bergerweg. In het midden bevindt zich de boerderij op nummer 28 (Zeiler 1975: 120-121). Een eindje verderop, links in de knik van de weg, staat een goed gevulde hooiberg. Gezien de locatie zou deze kunnen behoren bij de boerderij aan de Oude Bergerweg 48/50 (Zeiler 1975: 122-123). Op de achtergrond wordt er aan de Kruidenbuurt gewerkt. Vóór de Kruidenbuurt is een aantal wegen aangelegd, waaraan evenwel nog geen bebouwing gerealiseerd is: van rechts naar links Ratelaarweg, Pinksterbloemweg, Ereprijsweg en Leeuwenbekweg. Helemaal op de achtergrond in het midden van de foto, aan de Nesdijk, is een door bomen omgeven locatie te zien met een grote schuur. Dit is vrijwel zeker de plek waar nu een biologische supermarkt gevestigd is.

1964 Kr - Uitvergroting van een kaartje afgedrukt in *De Badbode* van juni 1964. Het interessante ervan is dat er 31 horecagelegenheden, toeristische attracties e.d. op zijn ingetekend. Op de achterkant van de kaart bevindt zich een uitgebreide beschrijving. Daarom van belang. Het is opvallend dat de in 1963 opgerichte Europese school er al op is aangegeven. Deze is iets ten zuiden van de Kerkedijk en ten westen van de Beatrixlaan gesitueerd. De weg ernaartoe die al werd aangelegd, zou in 1966 Churchillaan gaan heten. Het betreft dus de voorlopige huisvesting van de school. Later, in 1977, zou men zich aan het Molenweidjtje vestigen.

1965 A - Originele kaart. *Kom van de gemeente Bergen (NH)*. Uitgave VVV Bergen. Gedetailleerde tekening van de straten en de belangrijkste gebouwen. Bijgewerkte versie van **1951** en **1960-1962**. De merkwaardige verlenging van de Bergerweg, rechtdoor vanaf het Zakedijkje en de Natteweg naar de Kerkedijk staat nog steeds ingepland, maar is er nooit gekomen. De Kruidenbuurt in aanleg is er provisorisch op aangegeven. De bocht in de Koninginneweg bij de Oranjebuurt, is nog niet klaar. Het nog steeds onverharde verlengde deel van de Dreef (het trambaantracé langs de Van Blaaderenweg) wordt hier ‘Voormalige Trambaan’ genoemd. **1965 A bis** - Een andere originele plattegrond, maar kleiner uitgevoerd [op achterzijde **1965 A**].

1965 B - Plattegrond behorend bij de brochure *Hotels & Pensions 1970*. Hier de uitvergroete zwart-witkopie. De kaart is met de hand getekend en verluchtigd met al te vrolijke plaatjes. De wegen en straten lijken echter getrouw weergegeven. Frankenstate is hier al op aangegeven, hoewel het pas vanaf 1967 in fasen tot stand zou komen. De wegen ernaartoe zijn dan ook nog niet ingetekend. De Kruidenbuurt, die deels nog gerealiseerd moet worden, is er al geheel op te zien. De lijst met hotels en pensions en hun locatie vindt men op de achterzijde. Daarom is de kaart van enig belang.

1965 C - De wel heel enthousiaste pogingen om Bergen op te stoten in de vaart der volkeren, zoals gebleken uit de kaarten **1954 B** en **1962 B**, krijgt hier een verontrustend vervolg. Het betreft hier een 'blauwdruk', ditmaal gemaakt in het kader van *gemeentelijke* planning. In totaal zijn er meer dan 3000 woningen gepland, waarvan het merendeel in het oeroude poldergebied, dat zich tussen het dorp en het Noord-Hollandskanaal bevindt. De geplande uitbreiding ligt in een van noord naar zuid lopende halve cirkel om het dorp heen en is in zeven blokken onderverdeeld, die alle verbonden zijn met royaal uitgevoerde verbindingswegen. Per blok wordt het aantal woningen precies aangegeven. Bergen aan Zee werd in het kader van deze planning een uitbreiding toebedacht van ongeveer 600 woningen; meest grote flats (zie onder meer Jellema 1969: 8-10 en mijn speciale *Oud Zanegeest Archief*).

1966 KI-LF - Uitvergroete prentbriefkaart van het centrum, met op de achtergrond de Kerkedijk met begraafplaats. Aan de Breelaan staat het nieuwe pand van Albert Heijn (1964). Rechts boven, in de flauwe bocht van de Landweg, ligt ter linkerzijde daarvan een stuk grond dat, zo op het oog, bouwrijp wordt gemaakt. Dat zou heel goed kunnen aangezien een jaar later de namen van de wegen bekend werden gemaakt, zoals: Kapelweidjtje, Gemene Bos, Lageweidjtje en Luiveland. Helemaal rechts boven liggen de huizen van de Zuurvansweg.

1967 - Verkleinde fotokopie van een zeer groot uitgevoerde huisnummerkaart (2 m x 1.10 m) gemaakt door de gemeente. Alle huizen, gebouwen en wegen zijn er duidelijk op afgebeeld. Daardoor van grote waarde. De Kruidenbuurt staat er helemaal op, van de wijk Saenegheest is nog totaal niets te zien. De bouw ervan zou in 1967 een aanvang nemen. Het meest zuidoostelijke deel van de Koninginneweg is nu bestraat. Uit Van de Graaf (2003: 71) valt af te leiden, dat dit mogelijk in 1966 plaats vond. De drie torenflats van Frankenstate staan er weliswaar al op afgedrukt, maar de wegen eromheen ontbreken nog. Hetzelfde geldt voor het zorgcentrum Oudtburgh in het oostelijk deel van het dorp. De Europese School zit nog aan de Churchilllaan (tot 1977). Hoewel de nieuwe wijk 'de Negen Nessen' nog niet helemaal af is (dat zou pas in 1968 het geval zijn), staan alle huizen er alvast op.

1967 LF A - Vergroting van een prentbriefkaart met een luchtfoto van het centrum. Albert Heijn zit al vanaf 1964 aan de Breelaan, de bouw van een extra travee aan de Ruïnekerk heeft zes jaar daarvoor plaatsgevonden. Op de achtergrond zijn de Kerkedijk, de begraafplaats en de BSV-terreinen afgebeeld. Er is nog geen verbinding tussen de Jan Oldenburglaan en De Dreef. Vanwege het grote overzicht een nuttige aanvulling op de plattegronden. Op de achterzijde een meer ingezoomde versie van de foto. Uitgave: Schoelink Bergen. [Tevens **1967 KI-LF A**, in kleine map.]

1967 LF B - Grote luchtfoto identiek aan de foto gepubliceerd op het voorblad van De Badbode van juni 1967. Links is Albert Heijn afgebeeld, onderaan de Ruïnekerk en helemaal achteraan is nog juist Elkshove zichtbaar. De scherpe opname toont veel details. Het Bello-monument (rechts boven) is nauwelijks zichtbaar, de 'doorbraak' is nog niet gerealiseerd en de Gemeentewerf achter Albert Heijn wordt omgevormd tot parkeerterrein. Aan de Karel de Grotelaan is een stolpboerderij te zien, die toen nog met riet gedekt was, maar al wel een restaurantfunctie had en later nog vele andere functies zou krijgen (Zeiler 1975: 26-27). [tevens opgenomen in de map voor kleine luchtfoto's als **1967 KI-LF**.]

1968 A - Uitsnede van een originele wandelkaart in kleurendruk uitgegeven door de VVV. Herziene uitgave van **1962**. Het wegennet en alle belangrijke gebouwen worden erop getoond. Het oostelijk gelegen polderland niet. Het oostelijk deel van Saenegheest, dat nog maar nauwelijks klaar is, staat er al op aangegeven evenals de Kruidenbuurt. De betreffende straatnamen zijn evenwel nog niet vermeld. Aan het eerste begin van wat later het Molenweidjtje zou gaan heten is nu het zorgcentrum Oudtburgh verzeen; (niet toevallig) een molenwiekvormig gebouw. Het erbij behorende zusterhuis zou in 2004 worden afgebroken. Aan de noordzijde van de Nesdijk zijn de Uithof en Oldenhove gekomen. Aan het Grootland staan de flatgebouwen van Frankenstate. In het zuiden, aan de Groeneweg heeft Berdos zijn sportterreinen gekregen. Hoewel de in 1933 opgezette Bedriegertjes pas in 1971 zouden verdwijnen, zijn ze nu al uit het kaartbeeld verdwenen. De Negen Nessen, die al op eerdere kaarten stonden, zijn nu geheel afgebouwd.

1968 B - Originele dorpsplattegrond, voornamelijk in knallend oranje-rood afgedrukt. Alle huizen en gebouwen zijn erop aangegeven. Daardoor is de kaart een aanvulling op sommige andere plattegronden. Het oostelijke deel van de Oranjebuurt moet nog gebouwd worden, Het westelijke deel van Saenegheest eveneens, hoewel de namen van de wegen er wel alvast op staan. Ook hier wordt Frankenstate al vermeld. De Bosschool heet hier Meisjesschool. Ook alle andere Bergense scholen staan op de kaart.

1968 C - Kleurendruk van de *Plattegrond Centrum Bergen N.H.* Uitgave VVV Bergen. De kaart is voor wat het centrum betreft identiek aan **1968 A**. De omgeving ontbreekt. Ditmaal wel met stratenlijst en index! De namen van de wegen in het oostelijk deel van Saenegheest staan er nog niet op vermeld. Het westelijke deel ontbreekt nog volkomen.

1968 KI-LF A & B - Twee kopieën van luchtfoto's beide van het in aanbouw zijnde Saenegheest (bron mogelijk Fred Jostmeijer). Op de voorgrond is op **A** Tuindorp te zien en links onder de Bergerweg, op **B** staat in de verte de Kruidenbuurt. Aan het Zakedijkje staat nog de boerderij van Cornelis Smit, die in 1984 werd afgebroken. Beide foto's maken duidelijk dat Saenegheest van oost naar west tot stand kwam.

1968 KI-LF C - Kopie van een luchtfoto gepubliceerd in het *Straatnamenboek* (Van de Graaf, 2003, blz. 83) van 'Saenegheest' in aanbouw, met links daarvan Tuindorp. De Marke en Saenehof zijn er nog niet. Ze zouden pas in 1974 gebouwd worden. Aan een uitloper van het Zakedijkje staat nog de boerderij van Cornelis Smit, die pas in 1984 werd afgebroken. Het lijkt erop dat in het oostelijk deel van Saenegheest nog een stukje van een onbestraat tramtracé te zien is, dat later deel zou gaan uitmaken van de zuidelijke helft van de Van Blaaderenweg. Links onder ligt de Kogendijk. Links boven is een streepje te zien, de Eeuwigelaan. Fred Jostmeijer, die de foto maakte, is niet helemaal zeker van de datering. Van de Graaf (2003: 81) meldt, dat het 'Plan Saenegheest' van 1966 tot 1975 werd uitgevoerd. Als men er van uitgaat dat planning en bouwrijp maken van de grond daar deel van uitmaken, kan het door Jostmeijer genoemde jaartal 1968 echter heel goed kloppen. Dit is van belang omdat er andere dateringen uit zijn af te leiden.

1970 K-LF A & B - Twee luchtfoto's van het uiterste zuidwestelijke puntje van het dorp. **A** toont de Meerweg, de Nesdijk, het Paddenpad, de Groeneweg, het MOB-complex en de Berger Ringvaart. Links boven is de Bergerweg te zien. **B** toont de Zuidergeest, de Meerweg, de Groeneweg, de Nesdijk, het fietspad boven de Nesdijk, het Paddenpad en de Kiefthoek, waar Berdos vanaf 1969 was gevestigd (zie Schmidt 1982). (Herkomst kopieën onbekend).

1970 LF - Uitvergroting in kleur op A3-formaat van een luchtfoto van het Berdos-complex aan de Kiefthoek. De tribune werd een jaar eerder opgeleverd. De uitgebreide nieuwbouw vond van 1971 tot 1972 plaats. Op de achtergrond het MOB-complex. Onderaan de Nesdijk, het fietspad en de Ringvaart. Rechtsboven het bunkercomplex aan de weg Alkmaar/Egmond Binnen. De fotograaf was Will Wokke, de piloot Henk Van Eijk. (Zie ook Schmidt 1982)

Ca. 1970 - Zwart-witkopie van een topografische kaart ontleend aan *Bergen dorp vol monumenten*. (1975) Alle huizen en gebouwen zijn erop te zien, zij het erg klein; de directe omgeving van de dorpskern eveneens. West Saenegheest en het oostelijk deel van de Oranjebuurt ontbreken nog. Aan de Kogendijk wordt de boerderij Veelust apart genoemd. Aan de dorpsgrens aan de Bergerweg geldt dit ook voor de Veerhoeve. Aan de Kerkedijk is een manege gevestigd. Het voordien steeds vermelde Openluchttheater ontbreekt op de kaart. Het theater kwam in 1935 als werklozenproject in stand. Er werden tot 1963 voorstellingen gegeven en in 1969 werd het omgevormd tot kunstschaakbaan Il Primo (zie Van Baar 2008: 139-142). Maar op deze kaart is dat nog niet te zien. Van belang is voorts dat de NAP-hoogtes erop staan.

1971 - Originele plattegrond, gedrukt in oranje en zwart. Huizen en gebouwen zijn individueel afgebeeld. Het oostelijk deel van de Oranjebuurt is nog helemaal blanco. Zelfs de iets verder oostelijk gelegen Cornelis Kagerlaan, die als eerste werd aangelegd, ontbreekt nog. Uitgegeven door: H.A. van Raamsdonk v.d. Pijl, Amsterdam. Goed bruikbaar.

1970-1972 - Een in deze jaren gemaakte kopie van een topografische kaart uit 1970, waarvan een uitsnede gemaakt is (kaart **1970**). Deze speciale kaart werd gemaakt ten behoeve van de planning van het *M.O.B.-complex*. *Gebied zoals het in het beroepsschrift van de staatssecretaris is geclaimd*. De kaart kan dienen als aanvulling op **1970**. De Ringweg rond Alkmaar moet nog worden aangelegd. De Alkmaarse wijken Huiswaard en De Mare zijn er nog niet. In Bergen aan Zee ligt nog steeds een deel van het tramtracé.

1972 - Originele dorpsplattegrond (gedrukt met bruine inkt). Ten oosten van de Oranjelaan staan nog maar weinig straten ingetekend. De Cornelis Kagerlaan staat al wel op de kaart en maakt, samen met de Jan Leijenlaan, als eerste deel uit van het in 1972 gestarte Plan De Rekere. Alle wegen van de Kruidenbuurt hebben nu namen. Uitgave: Rijnland, Leiden.

1972 LF - Fotokopie in zwart-wit van een luchtfoto van het centrum, afkomstig van een groot en goed onderbouwd artikel in Panorama (no. 17, 87, 1972 blz. 30-35). De titel luidt: *Is Bull Super een moordenaar?* Het onderwerp is de verdwijnende kleine middenstand. De kern ervan is dat er kort na elkaar twee grote supermarkten het dorp zijn gekomen: Albert Heijn en B&W, die op de plek kwam waar nu Deen is gevestigd. Behalve deze twee grootgrutters staan er elf kleine winkels op de foto, die met nummers op de kaart zijn aangegeven. Van deze elf waren er kort na elkaar acht gesloten. De overige drie wisten zich aan te passen. Het begeleidende artikel bevat interviews met de betrokkenen. Piet Vijn heeft in zijn (belangrijke en solide onderbouwde) boek *De eeuw van de middenstanders* (2010) deze interessante bron niet gebruikt. Rechts onder zijn de Zweedse barakken (gemeente administratie) goed te zien. Hotel Erika moet de grote aanbouw aan de Stationsstraat nog krijgen. Op de vijf jaar eerder aangelegd parkeerplaats achter Albert Heijn, het Binnenhof, staan nog vrijwel geen auto's [artikel bevindt zich in mijn archief]

1972 Kr - Kaart gepubliceerd in De Duinstreek (30-3-1972) met als titel 'Bergens groei naar 20.000 inwoners' waarop de plannen voor de uitbreiding van het dorp staan afgebeeld: ten noorden en ten oosten van Saenegheest (bijna tot aan het NH-kanaal) wordt alles volgebouwd. Op de achterkant een aanvullende **plan-kaart** van het land ten noorden van het Zakedijkje. [Artikel bevindt zich in mijn archief]

1972 A - (mogelijk vanaf 1971) Kleurenkopie ontleend aan topotijdreis.nl, dus afkomstig van een topografische kaart. De bebouwing en wegen zijn er goed op te zien. Inhoudelijk is kaart identiek aan de kaart die hiervoor vermeld staat als **1970 omtrent**.

1972 Kr A PM - Kaart afgedrukt in het Noordhollands Dagblad van 25 oktober 1972 van het 'Schetsplan voor het recreatieplan Bergen (Berger Beneden Bos)'. De kop boven het artikel luidt: 'Bos vol pret'. Dit betekende dat er lig- en speelweiden rond Zanegeest waren gepland, evenals een strandbad, een motel, een parkeerterrein, een dagcamping en tal van ontsluitingswegen. [Kaart en artikel bevinden zich in de archiefmap *Oud- Zanegeest*]

1972 Kr B PM - Eenvoudig getekend kaartje waarop in grote lijnen de geplande wegen door de Bergense polders staan. De toen nog geplande Alkmaarse rondweg bood ten zuiden van ons dorp bijvoorbeeld via een aftakking een directe aansluiting op de Zeeweg en ook in ons oostelijk poldergebied werden diverse wegen gepland: De eeuwenoude Natteweg moest volgens de plannen 'tot een oostelijke invalsweg' worden omgevormd. De kaart sluit aan bij een verontrustend artikel in 'Nieuw Bergen' d.d. 10 maart 1972 (in mijn archief). Vergelijk **1964 A** waar het een iets gewijzigde versie van is. De belangrijkste wijziging is dat nu niet vrijwel het hele poldergebied ten oosten van het dorp volgezet zou worden met woonflats, maar slechts een deel ervan. De rest zou worden omgetoverd tot het 'Berger Beneden Bos'. [**B**]

1973 - Uitsnede van een originele wandelkaart in kleur uitgegeven door de VVV. Herziene uitgave van **1968 A**. De kaart loopt op één punt wat achter op de feitelijke situatie. Ten oosten van de Oranjelaan zijn er bijvoorbeeld al wat wegen aangelegd, maar die staan er niet op. Daartegenover staat dat het pleintje bij zorgcentrum de Marke, Saenehof, (in het nieuwe Saenegheest) voor het eerst op deze kaart wordt vermeld, hoewel het aanpalende De Marke pas een jaar later zou worden geopend. Het is onduidelijk of er toen al aanleunwoningen aan dit pleintje waren gebouwd. Opvallend is ook dat het Openluchttheater nog steeds op deze kaart staat, terwijl deze op eerdere kaarten al uit het kaartbeeld was verdwenen. In 1969 werd er op die plek een kunststof skibaan aangelegd, maar het duurde blijkbaar even voordat dit cartografisch werd vertaald.

1973 LF - Luchtfoto met in de linker benedenhoek het zojuist afgebouwde seniorencomplex De Rekere aan de Jan Leijenlaan. De grond waarop in 1974 het Meester Quantplein en in 1976 het Van Stavelenplein worden aangelegd, wordt bouwrijp gemaakt. Het ten noorden ervan gelegen Johan Frisoplantsoen kwam al in 1973 gereed. De huizen aan het noordelijke deel van de Natteweg, dat tegenwoordig deel uitmaakt van het zuidelijke deel van de Westeweg, moeten nog worden gebouwd. De terreinen ten zuiden van De Rekere zijn nog volledig onbebouwd. De boog van de Kerkedijk loopt naar rechts in de Baakmeerdijk over. Ook de Oude Natteweg, het Enkepad, de Kapellaan en de Schapenlaan staan op de foto.

1974 - Originele dorpsplattegrond in zwart-wit. Alle huizen zijn erop te zien, de meeste grote gebouwen staan er met hun naam op. Het meest oostelijke puntje van de wijk Saenegheest ontbreekt. Het is opvallend

dat in het uiterste zuidwesten, tussen Wetering, Van Blaaderenweg en Zijl een blok grond blanco is gebleven. Mogelijk werd dit dus pas op het allerlaatst volgebouwd. De namen van de Gijsbert Pieterszlaan en het seniorencomplex De Rekere zijn er met de hand nog even haastig bijgeschreven. Hetzelfde geldt voor De Marke, dat in 1974 werd geopend. Het Molenweidje en de skibaan trof een iets zorgvuldiger lot. Ze werden keurig ingetypt. Het Molenweidje houdt de herinnering levend aan de in 1955 verbrande molen die ter hoogte van de Schapenlaan stond. In 1973 veranderde het bospad tussen de Buerweg en de Eeuwigelaan van naam. Het Van Brederodelaantje werd toen omgedoopt in Hemelrijklaantje. Ook deze naam werd in de kaart getypt.

1975 - Originele plattegrond, in bruin en rood afgedrukt. Het Meester Kwantplein op de kaart (eigenlijk Meester Quantplein) kreeg in 1974 zijn naam, het Johan Willem Frisoplantsoen een jaar eerder. Het Van Stavelenplein en de Keslerlaan staan nog niet op de kaart. Deze zouden in 1976 eveneens deel gaan uitmaken van het Plan De Rekere. Inmiddels zijn onder meer ook de Ide Klaas Minlaan, de Gijsbert Pieterszlaan, en de Cornelis Kooijmanlaan deel gaan uitmaken van het plan. Saenegheest is vrijwel klaar. De Marke is in 1974 al tot stand gekomen, maar op de kaart is dat nog niet te zien, aangezien er vele gebouwen op deze kaart zijn weggelaten. Wel is er een aantal nummers op de kaart afgedrukt, die met locaties corresponderen. Daaronder zijn: Verpleeghuis Oudburgh aan het Molenweidje, Verzorgingstehuis De Rekere bij de Jan Leijenlaan en de Ide Klaas Minlaan, het nog steeds bestaande Wijkgebouw van de Kruisverenigingen aan het Binnenhof, de Openbare Bibliotheek aan de Stationsstraat, de kraamkliniek Rosmade aan de Beukenlaan en -abusievelijk nog steeds - het Openluchttheater, dat toch al in 1969 was omgebouwd tot een skibaan. Uitgave: Boek- en kantoorboekhandel Thomas, v/h De Haan.

1975 Boek - Boek dat vele van beschrijvingen voorziene deelplattegronden van Bergen bevat: *Bergen dorp vol monumenten*, door Frits David Zeiler. Daardoor en vooral ook door de heldere beschrijvingen van groot belang voor een ieder die de Bergense geschiedenis bestudeert. Uitgave Arcanum Amsterdam.

1975 LF - Uitvergroting op een kleurenprentbriefkaart van een luchtfoto met een deel van het dorp direct ten oosten van het centrum. Bello staat aan het begin van De Dreef, tegenover de Zweedse barakken, weg te roesten. De locomotief werd daar in 1960 geplaatst en zou pas in 1978 naar Hoorn verhuizen. Op de plaats waar in 1985 de Bibliotheek zou komen, doen de Zweedse barakken nog steeds dienst als onderkomen van de gemeentelijke administratie. Helemaal bovenin is het Oranjeplantsoen nog juist zichtbaar, evenals de bocht in de Koninginneweg. Uitgave JP Offset, Arnhem.

1975 Kr PM A - Plan voor de wijk *Suyerven*. Ten noorden van de wijk Saenegheest en ten zuiden van Oud-Zanegeest is het hele gebied bestemd voor woningbouw, tot het Zakedijkje aan toe. De kaart maakt deel uit van een artikel in het Noordhollands Dagblad van 15 januari 1975. [artikel bevindt zich in de archiefmap 'Oud-Zanegeest' [B] Zie Stomps (2019: 96-107): *Suyerven als bananenschil*. In: *Het waren Jonge honden*.

1975 Kr PM B - Bijgesteld plan voor de wijk *Suyerven*, Tussen de geplande bebouwing ten noorden van Saenegheest en de Oude Natteweg heeft men nu vijfenzeventig meter open ruimte gelaten. Ten noorden van het oostelijk deel van het Zakedijkje stopt de huizenbouw bij de Molensloot, dat wil zeggen zo'n honderdvijftig meter ten zuiden van (Oud)Zanegeest. Onderdeel van een artikel in het Noordhollands Dagblad van 7 april 1975 [artikel bevindt zich in de archiefmap 'Oud-Zanegeest'] [B]

1976 - Originele kaart van 'De Molens boven het IJ', uitgegeven als bijlage van 'Molenpost' no. 4. Op de achterkant ervan zijn de molens kort beschreven door Jan Vis. De enige nog overgebleven Bergense molens zijn de Damlander- (* 1732) en de Philistijnse molen (* 1660, 1897). Het is een triest restant van de vele molens die Bergen ooit rijk was. Aan de Molenstraat stond ooit een ronde stenen korenmolen (voordien een open standerdmolen), die in 1832 buiten gebruik werd gesteld, daarna afgeknot en niet lang daarna gesloopt. De Noorderrekermolen werd in 1930 gesloopt, de Dikke Molen aan het eind van de Bergerweg bij Alkmaar, onderging dit lot al in 1922. De Zuiderrekermolen werd in 1932 gesloopt. De Zuurvismolen ging in 1949 in vlammen op, de Oudburgermolen in 1955. De Viaanse en de Sluismolens bleef dit treurige lot bespaard, maar ze kwamen, als gevolg van een gemeentelijke grenscorrectie, op Alkmaars grondgebied te staan. Opvallend genoeg staan er ook Bergense en Schoorlse duinpaden op deze molenkaart.

1976 - 1977 - Eenvoudig uitgevoerd VVV-stratenplan in groene en rode inkt. Ten opzichte van kaart **1975** zijn er geen waarneembare wijzigingen.

1977 Boek - Als **1975**, maar nu aangevuld met *Bergen; nieuwe bouwstenen voor het dorp vol monumenten*. Evenals de voorloper uit 1975 een onmisbaar boek voor de studie van het dorp.

1978 A - Originele plattegrond van Bergen Binnen, met index van de belangrijkste gebouwen. De kaart is afgedrukt in bruin en rood en uitgegeven door Boekhandel Thomas. Het betreft een update van **1975**. Ditmaal zijn er ook locaties en gebouwen op aangegeven. In die paar jaar is er veel gebeurd. Enkele voorbeelden: Aan de oostkant van het Molenweidjtje is in 1978 een Mytylschool gekomen, en aan de westkant een sporthal De al bestaande Europese School heeft er een nieuw gebouw betrokken. Het verpleeghuis Oudtburgh is uitgebreid. Aan de Prins Hendriklaan heeft de RK-kerk vanwege de toegenomen schare gelovigen een bijgebouwtje betrokken, het St. Benedictus. Aan het Saenehof staat sinds 1974 het bejaardencentrum De Marke. Saenegheest heeft aan de weg met de naam Beek een sporthal en een nieuwe school gekregen. Er worden drie bejaardencentra genoemd: De Citadel aan de Breelaan, De Haemstede eveneens aan de Breelaan en Frankenstate dat al ongeveer tien jaar bestaat.

1978 B - Gemeenteplattegrond uitgevoerd in groene en rode inkt. Uitgave VVV Bergen. Qua stratenplan is deze kaart identiek aan **1976 - 1977**. Wel staan nu nummers in de kaart die corresponderen met gebouwen en locaties. Daarin valt op dat in het RK-complex aan de Loudelsweg het retraitshuis is omgedoopt tot 'De Vluchtheuvel', een vormingscentrum. De Bedriegertjes heten nu gewoon 'Speeltuyn'. De Bedriegertjes (*1933) waren dan ook in 1971 in andere handen overgegaan. Vermoedelijk bleven de 'steeds verrassende waterfonteinjes' nog wel in gebruik. In 1982 werden de speeltoestellen verhuisd naar het terrein van het voormalige Pesiebad. De Openbare Bibliotheek zit nog aan de Stationsstraat en aan de Prins Hendriklaan staat het eerste overdekte zwembad aangegeven. (Zie Van Baar 2010: 171-173)

1979 - Zeer grote 'blauwdruk' (2 m x 1.10 m) van een kaart van het type dat voordien voor *Bergen dorp vol monumenten* (Zeiler 1975 en 1977) werd gebruikt. Het gemeentehuis Elkshove wordt afgebouwd (1980) en de boerderij van Piet Smit aan het Zakedijkje staat er nog op (afgebroken in 1984). Het allereerste begin van het buurtje ten westen van de Kruidenbuurt met de Jan Roggeveenweg (1979) en de Meester Van Hoornweg (1980) is er nog niet. Alle gebouwen van het RK-complex aan de Loudelsweg zijn op deze kaart nog gewoon in zwart-wit afgedrukt, terwijl het merendeel ervan op de huisnummerkaart van 1985 lichtgrijs is weergegeven, ten teken dat ze buiten gebruik zijn gesteld. De bibliotheek aan De Dreef is nog niet gebouwd (1985), de Zweedse barakken die in 1980 zijn gesloopt, staan nog op die plaats.

1980 - Fraai uitgevoerde kleurige wandelkaart in steendruk. Het dorp zelf komt er een beetje mager af, hoewel alles er wel zo'n beetje opstaat. Maar slechts de belangrijkste straten zijn te zien. De individueel afgebeelde huizen suggereren wellicht meer precisie dan kan worden waargemaakt. In het duingebied zijn vele veldnamen vermeld, evenals een uitstrekt padennetwerk, wat de kaart een zekere meerwaarde geeft. Het wegennet in het dorp zelf heeft ten opzichte van de vorige vier á vijf jaar geen verandering ondergaan.

1980 LF - Luchtfoto op A-3 formaat in kleur van het centrum van Bergen. De Zweedse barakken en de houten gebouwtjes er omheen zijn zojuist afgebroken om enkele jaren later (1985) plaats te maken voor het bibliotheekgebouw. Belangrijke heldere foto, rijk aan details. Aan de Dreef is Bello sinds 1978 verdwenen. Hotel Marijke aan de Dorpsstraat heeft in 1975 een grote uitbreiding naar achteren ondergaan. Gemeentehuis Elkshove, dat in 1980 werd geopend, ligt er blinkend wit bij. Supermarkt Aldi heeft aan de Jan Oldenburglaan in 1978 een nieuw pand betrokken. Op de achterkant van de kaart staan twee foto's die van vrijwel dezelfde locatie genomen zijn. Vermoedelijk gebeurde dit enkele jaren later, waarschijnlijk vanaf de bouwkraan die er t.b.v. de bouw van de bibliotheek stond. Op de ene foto ziet men de kromming van de Karel de Grotelaan, op de andere het begin van de Dreef met het Witte Kerkje op de achtergrond.

1981 LF - Grote kleurenkopie van een luchtfoto op een prentbriefkaart van het centrum. Het opvallendste eraan is dat de geschakelde opslagloodsen van Akerboom, die er op de luchtfoto **1972 LF** nog stonden, nu afgebroken zijn. In de uiterste rechter onderhoek van de foto is een klein stukje braakliggend land zichtbaar op de plek waar kort tevoren de Zweedse barakken nog waren. Dit hangt samen met de ingebruikname van het nieuwe raadhuis Elkshove in 1980 (zie Jellema; 2007:18). Uitgave: Van Leer Amsterdam.

1981 Kr - Fotokopie van een kaart afgedrukt in De Duinstreek van 8 oktober 1981: *Overzicht van de zeer beperkte nieuwbouwmogelijkheden welke Bergen nog resten*. Deze worden duidelijk getoond en het merendeel ervan zal later worden gerealiseerd. Men richt zijn blik voor wat betreft de uitbreidingsplannen nu op de mogelijkheden binnen de dorpskom, het zgn. 'inbreien'. Het plan is te beschouwen als een antwoord op de in Bergen algemeen verfoeide plannen om het eeuwenoude cultuurlandschap er omheen vol te zetten met grote flats. Bergen aan Zee, waar het Engelse Park nog op de nominatie staat om 400 woningen te herbergen, moet zich daar nog tegen verweren. Achterop de kaart het bijbehorende artikel. [bevindt zich in mijn archief.]

1982-1988 - Atlas. *Grote Provincie Atlas Noord-Holland*. Wolters-Noordhoff, Groningen (in samenwerking met de Topografische Dienst, Emmen). Schaal 1: 25000. Oldenhove aan de Nesdijk heeft naar achteren een uitbreiding ondergaan. Het RK-complex aan de Loudelsweg vertoont op de plek waar eerder gebouwen stonden grijze vlekken. Het wordt ingekrompen. De luchtfoto waar de kaart op gebaseerd is, werd eerder in 1988 dan daarvoor gemaakt. De voorbereidingen voor de creatie van de wijk Het Loudelspark werden in 1987 in gang gezet. Er werd tot na 1992 aan gewerkt.

1983 A - Topografische kaart van Bergen met inbegrip van een deel van Egmond en een gedeelte van Schoorl (Blad 19 A). Het meest oostelijke deel van de bebouwde kom (Saenegheest) staat er niet op. Dat is op kaart **1983 C**, die voor het overige identiek is, wel het geval. Kaart **1983 B** laat een scherpe afdruk zien van de zelfde kaart 19A, waarop het dorp beter zichtbaar is dan op de andere kaarten.

1983 B - Het oostelijk deel van een in 1983 gemaakte kopie ('blauwdruk'): *Huisnummerkaart Buitengebied van Bedrijf Gemeentewerken Bergen N.H.* (formaat 2 m x 1,10 m). Alle bebouwing is er nauwgezet op afgedrukt, het buitengebied zelfs zeer nauwkeurig, met huisnummers en al. Elk huis en gebouw staat er op. Ook de contouren van de verschillende percelen in het gebied zijn ingetekend. Belangrijke kaart omdat zulke nauwkeurige kaarten voor het buitengebied zeldzaam zijn. Binnen de bebouwde kom valt het op dat van het RK-complex aan de Loudelsweg alleen Vormingscentrum 'De Vluchtheuvel' nog op de kaart staat. Het was vanaf 1963 de opvolger van het Retraitehuis. In 1973 zou ook De Vluchtheuvel zijn taken beëindigen. In 1989 zou het worden gesloopt om plaats te maken voor de verdere uitbouw van het Loudelspark (1987-2002). Inmiddels heeft vanaf 1979 het Coninxwegplan zijn beslag gekregen, dat tot 1984 weg voor weg werd aangelegd. **1983 PM** - is een identieke kleurenprint afkomstig van topotijdreis.nl. Evenals op de andere twee kaarten uit dit jaar is het MOB-complex blanco gelaten.

1983 - 1984 LF - Grofkorrelige uitvergroting van een VVD-reclameaansichtkaart van het centrum van Bergen, met een veel scherpere en kleinere originele afdruk op de achterkant van de kaart. De datering is gebaseerd op twee referentiepunten: In 1982 kreeg het Parkhotel een overdekt terras aan de straatkant en dit staat op de foto (zie Starink-Bruinsma 2003: 58). In 1985 onderging het hotel aan de Stationsstraat een aanzienlijke uitbreiding en deze is op de foto nog niet te zien. In 1986 werd het Oranjehotel gesloopt. In 1988 kwam er Centre Ville voor in de plaats.

1984 A - Origineel dorpsplattegrondje, afgedrukt in groen en rood, waarop de wegen en de belangrijkste gebouwen staan, die tevens in een index worden vermeld. Op deze kaart zijn (anders dan op **1984 B**) de Coen Bogtmanweg, de Piet Blankendaalweg, de Nicolaas Puntweg en de Cor Zwakmanweg wél aangegeven. Alle zijn in 1984 aangelegd en maken deel uit van de laatste uitbreiding van het Plan Coninxweg. De Openbare Bibliotheek zit nog steeds aan de Stationsstraat. Uitgave VVV.

1984 B - Originele dorpsplattegrond afgedrukt met rode en zwarte inkt. De bebouwing is voor wat de kern van het dorp betreft globaal te zien; de wijken er omheen meer in detail. Met aanduiding van de belangrijkste gebouwen. Achter bejaardencentrum de Uuthof en achter Oldenhove is een tehuis voor bejaarde zusters gebouwd 'Mirembe'(1976). In het Coninxwegplan is er een weg bijgekomen: de Meester Van Hoornweg (1980). De Coen Bogtmanweg (1984), Nicolaas Puntweg (1984) en de Cor Zwakmanweg (1984), staan er nog niet op. Aan de Churchillaan zijn tennisbanen gekomen. Uitgever: Stadsperiodieken Nederland, Amsterdam.

1984 C - Uitvergroete kleurenkopie van de "Topografische kaart van Nederland' blad 19 A West-Alkmaar'. Het meest oostelijke puntje van Saenegheest staat er niet op. Scherpe afdruk, zeer veel details. De kaart toont een eerste aanzet tot het Coninxwegplan, hoewel er toch al een groot deel van gerealiseerd was. Vaag staan de Dokter Blokweg (1979) en het noordelijk deel van de Jan Roggeveenweg (1979) er op. Dat wil zeggen dat de kaart enkel jaren achterloopt bij de feitelijke situatie.

1984 Kr KI-LF - Klein artikel van de hand van Henk Jellema uit De Duinstreek van 17 nov. 2004 met een ietwat onduidelijke luchtfoto van het centrum en vooral ook het westelijk deel van het dorp. Met name van belang vanwege de zeer goede beschrijving. Links onder zijn de tennisbanen van De Molenkrocht in beeld, met daarboven het gebouw van de toenmalige openbare MAVO De Haemstede, later gesloopt en vervangen door een bejaarden- cq verpleeghuis met dezelfde naam. Rechts daarvan ligt de St. Anthoniusstraat. De barakken aan de Dreef zijn al enkele jaren eerder afgebroken. Er zijn intussen hier en daar zelfs struikjes op het beoogde bouwterrein voor de Bibliotheek opgekomen. Tegen de linkerkant van de foto is de Van Reenen-school te zien, aan het Spaanse Pad. Op de achterzijde bevindt zich de originele dubbelgrote kleurenprentbriefkaart waarop het artikel is gebaseerd. Ru Waalewijn maakte er later enkele aantekeningen bij: 'Na 1980

toen de barak Gemeentewerken is afgebroken. De Rustende Jager staat nog op de foto, evenals de ULO-school die in 1993 is afgebroken. De bibliotheek is nog niet gebouwd.' (Foto: Aviafoto Alkmaar; uitgave: Drieënhuizen, Bergen)

1984 LF - Uitvergroting van de luchtfoto **1984 Kr KI-LF** in kleur op A-3 formaat. Er zijn nu meer details te zien. Voor de beschrijving, zie daar.

1985 A - Originele schouwkaart van Waterschap Het Lange Rond van het agrarisch grondgebied van Bergen. De percelen zijn genummerd. De nummering sluit aan bij een boek met beschrijvingen van de percelen (niet in mijn bezit). Het ontwerp van de kaart vond in 1985 plaats en werd daarna steeds opnieuw gebruikt, zoals in 1991, 1994, 1997 en 1999. Één van de latere bewerkingen toont in de afbeelding het wijkje rond de Marga Klompéstraat het ingetypte woord 'bebouwd'. De kaart is speciaal waardevol voor de beschrijving van het Bergense buitengebied met zijn bonte patroon van percelen.

1985 B - Zeer groot uitgevoerde (2 m x 1.10 m) originele *Gemeentelijke Huisnummerkaart* van het gehele dorp inclusief Bergen aan Zee. Elk huis en het perceel waarop het zich bevindt is precies en duidelijk afgedrukt. Het eerste dat opvalt is dat de Bibliotheek aan de Dreef voor het eerst op een kaart wordt vermeld. Het Coninxwegplan is afgebouwd en ook Mirembe staat erop. Vanwege de volledigheid van groot belang. Elke straat en elk huis staat erop, compleet met huisnummer. Op de achterzijde van een plattegrond van Bergen aan Zee uit eind jaren dertig (zie kaart **1936 - 1938**) bevestigde de geveer ervan, Piet Mooij, een handzame plattegrond van Bergen aan Zee die overeenkomt met deze kaart (in de collectie: **1985 C**). Als men deze vergelijkt met kaart **1987 B**, dan is daarop te zien dat er aan de Fazantenlaan wat huizen zijn bijgebouwd.

1985 LFA - Luchtfoto in kleur op A-3 formaat. Het is een vergroting van een foto van 10 x 15 cm en dus wat vaag. Op de voorgrond staan de drie flats van Frankenstate, op de achtergrond staat Oudtburgh compleet met zusterhuis (afgebroken in 2004) In het midden van de foto staat het Tennispark De Nes. Op de plek waar in 1988 de Marga Klompéstraat, de Joke Smitstraat en de Haya van Somerenstraat zouden komen is nu nog akkerland, waarop zo te zien graan wordt verbouwd. Links achter zijn nog juist de Negen Nessen zichtbaar. De twee hoge flatgebouwen van de wijk vallen daarbij op. [info: De Nessen: Jellema 2007: 29 en diverse artikelen in mijn archief]

Ca. 1985 LF - Deze luchtfoto op posterformaat (49 x 65 cm) werd door Herman Roos gebruikt als fysieke basis (ondergrond) voor zijn kaart, die Bergen aan Zee vlak voor de massale afbraak van huizen laat zien (**zie 1943 B**). De foto bevindt zich dan ook op de achterkant van deze door hem getekende kaart. Door dit nogal aparte gebruik ervan, liep de foto aan de randen beschadigingen op, die gelukkig de intrinsieke kwaliteit ervan niet al te veel in de weg zitten. De foto toont mogelijk aan, dat er aan de Fazantenlaan nog niet veel huizen staan, maar dat kan ook komen doordat het zicht door bomen belemmerd wordt. Uit een luchtfoto gepubliceerd in de *Foto-Atlas Noord-Holland* uit 1989, blijkt dat er intussen heel wat huizen zijn gebouwd (vergelijk **1985 B**). De nieuwe aanbouw aan Hotel Nassau Bergen die in 1981 gereed kwam, staat al op de foto, waardoor, in alle voorlopigheid (tussen de beide jaartallen in), het jaar 1985 werd gekozen.

1986 - Dorpsplattegrondje afgedrukt in groen en rood. Er zijn vrijwel geen verschillen met de overeenkomstige VVV-kaart **1984 A**. Uitzonderingen: bij Duinvermaak wordt nu een speeltuin aangegeven en de Bibliotheek is intussen verhuisd naar de Dreef. Uitgever: VVV Bergen.

1987 A - Originele plattegrond, over het algemeen identiek aan **1984 B**. Interessant is dat de Joke Smitstraat, de Marga Klompéstraat en de Haya van Somerenstraat er wel op zijn ingetekend, maar dat ze nog niet van namen zijn voorzien. De naamgeving ervan had echter toch al begin 1978 plaats gevonden (Van de Graaf 2003:102). Een tweede verschil is, dat het Coninxwegplan een uitbreiding heeft ondergaan. De Piet Blankendaalweg, de Nicolaas Puntweg en de Cor Zwakmanweg, die in 1984 hun naam kregen, zijn nu aan de kaart toegevoegd. Uitgave: waarschijnlijk Stadsperiodieken Nederland.

1987 B - Officiële *Gemeentelijke Huisnummerkaart*. Op groot formaat (2 m x 1.10 m, schaal 1: 2500). Alle huizen en gebouwen zijn zeer nauwkeurig ingetekend. Daarom van groot belang, onder meer als referentiekaart. Er is een aparte kaart van Bergen aan Zee opgenomen. In tegenstelling tot **1987 A** zijn de namen van de Joke Smitstraat enz. aan de oostkant van de Landweg nu wel op de kaart aangegeven.

1987 Kr (KI) - Kaartje afgedrukt in het Bergens Weekblad (2e jaargang nummer 31, 12 feb. 1987) van de plannen voor een 'Nieuw recreatiegebied tussen Alkmaar en Bergen' (voorheen Berger Benedenbos) in het kader van het 'Inrichtingsplan Weiderecreatiegebied Bergen'. Interessant is dat ook de buurschap Zanegeest,

met alle oude boerderijen, in het plan is opgenomen. Het lijkt erop dat men intussen van de megalomane bouw- en wegenplannen in het gebied ten oosten van de bebouwde kom is afgestapt en nu opeens een meer vriendelijk ogende aanslag op dit oude cultuurlandschap wil gaan plegen. Het is opvallend dat ook een deel van het Alkmaarse grondgebied in het plan is opgenomen. [Het bijbehorende artikel bevindt zich in mijn archief.]

1989 - De **foto-atlas** bevat vier op groot formaat afgedrukte luchtfoto's van Bergen in zwart-wit (kaarten 108, 122, 123 en 124). Bovendien wordt uitgelegd hoe het maken van de foto's gaat en hoe ze uitgewerkt worden tot topografische en andere kaarten. Hoewel de wegen, huizen en gebouwen er nog al 'modderig' en priegelig op staan, is aan het kleurverschil toch waarneembaar dat het buurtje ten oosten van de Landweg (Joke Smitstraat e.d.) nog maar kort geleden is opgeleverd. Een interessant verschil met vorige jaren is, dat er om 'Mirembe' (aan de Nesdijk) heen een aantal gebouwen is bijgekomen. Daaronder is een nieuw moederhuis met de naam 'Kloosterhof Angela Merici'. Er is een begin gemaakt met de uitvoering van het Loudelsparkplan en Beekhove op het terrein van het deels afgebroken RK-complex. Het Sint Petrus Canisius Retraitehuis staat nog overeind. Van 1963 tot 1973 deed het onder de naam 'De Vluchtheuvel' dienst als vormingscentrum. Vaag is ook de koepel van de fameuze kloosterkapel (uit 1929) van de Zusters Ursulinen zichtbaar. Deze zou een jaar later ten offer vallen aan de slopershamer. Foto-Atlas Noord-Holland, Uitgeverij Robas Producties / Topografische Dienst. Den IJp / Emmen.

1990 - Origineel in lichtblauwe inkt uitgevoerd plattegrondje, uitgegeven door de VVV. Het betreft een bijgewerkte versie van **1984 A**, maar nu afgedrukt in lichtblauw en zwart. In tegenstelling tot hetgeen er op de luchtfoto uit 1989 te zien is, staan alle RK-gebouwen aan de Loudelsweg er nog op. In 1990 zou het Ursulinenklooster in brand worden gestoken. Bevat een index van belangrijke gebouwen en plaatsen. Op de achterzijde bevindt zich een volkomen identiek kaartje, ditmaal in donkerblauwe inkt uitgevoerd.

1992-1993 - Dorpsplattegrond uitgevoerd in meerkleurendruk. Ten zuiden van de Loudelsweg is nu een aantal nieuwe wegen gereedgekomen zoals de Koorlaan, de Smeemanlaan, de Ommegang, de Kloosterlaan en de Ursulinenlaan. Ten oosten daarvan kwam de Klokketuin, een verbindingsweg met de Boendermakershof. Ook het in 1993 geopende museum Kranenburgh staat er al op, evenals het in hetzelfde jaar geopende zwembad 'De Beek' aan de Kerkedijk. Het 'oude' zwembad aan de Prins Hendriklaan (*1970) werd afgebroken. De enigszins vereenvoudigde weergave van het dorp munt uit door grote picturale helderheid. Uitgave: Van der Pluijm, reclame en decoratie.

1993 LF - Groot formaat luchtfoto van het centrum. Het in 1986 gesloopte Oranjehotel heeft sinds 1987-1988 plaats gemaakt voor 'Centre Ville'. Het huis van Van der Hilst, ernaast, werd in 1990 afgebroken. Er kwam een pand genaamd Centre Ville II (met onder andere restaurant Nero) voor in de plaats. In het midden staat het in 1985 voltooide blinkend witte gebouw van de Openbare Bibliotheek. Er schuin tegenover, aan het Plein, staat het nieuwe onderkomen van de ABN-bank, dat op dat moment misschien nog net niet in gebruik is. Het kwam in de plaats van de in 1992 afgebroken kolenschuren van Akerboom. Boven, in het midden, staat zorgcentrum De Marke (1974), met op de achtergrond Saenegheest, compleet met de arbeidershuisjes aan het Zakedijkje (1918 / 1919) die in 2006 werden afgebroken. Links daarvan liggen de seniorenflats van De Rekere (1973). Geheel links in het midden is nog net het gemeentehuis Elkshove (1980) zichtbaar. Rechtsboven is Tuindorp te zien. Belangrijke aanvulling van het kaartenmateriaal.

1994 A - Kleurenkopie uit de 'Topografische kaart van Nederland, Blad 19 A Bergen. Scherpe afdruk met veel goed zichtbare details, die aangeven dat er ten opzichte van de vorige kaarten vrijwel niets is veranderd. Alleen zijn er inmiddels huizen verschenen aan de Kloosterlaan, evenals aan de Koorlaan, Smeemanlaan enz.

1994 B PM - Kleurenprint afkomstig van topotijdreis.nl. Wazige afdruk waarschijnlijk identiek aan **1994 A**. Aan de Kloosterlaan, overlopend in de Beeklaan, lijkt al een aantal huizen gerealiseerd te zijn. De vroegere RK-landbouwhuishoudschool, vanaf 1972 A Roland Holtschool, staat er op, evenals een niet geïdentificeerd gebouw ernaast. [NB te vinden op de achterzijde van **1995 B**]

1994 C - Onooglijk maar origineel en belangwekkend kaartje dat vermoedelijk deel uitmaakte van het 'Streekplan Noord-Holland Noord', waarin de contouren van de toekomstige bebouwing van Bergen werden aangegeven. De toenmalige bebouwing is er uitermate vaag op afgedrukt, de contouren echter des te duidelijker. Of er van opzet sprake is valt niet meer te achterhalen, maar het open landschap van grote cultuurhistorische waarde - de Zuurvenspolder tussen Zanegheest en Saenegheest - viel binnen deze ruw aangegeven contouren. Het valt zo bijna niet op dat weidegebied op slinkse wijze bestemd werd voor dorpsuitbreiding;

inclusief de oude buurschap Zanegeest. Een conglomeraat van grondbezitters projectontwikkelaars en speculanten had daarom alvast maar voor een miljoen gulden aan land gekocht. Felle protesten van de bevolking volgden en met succes. (zie: Stomps 2019: 96-98, 100-103) en ook artikelen in mijn speciale archief *Oud Zanegeest*).

1994 LF - Grote kleurenkopie van een prentbriefkaart met daarop een **luchtfoto** van het centrum. Op de voorgrond het Merelhof, op de achtergrond het raadhuis aan de Landweg en helemaal rechtsachter De Marke. Centre Ville staat er al een paar jaar en ook Centre Ville II is gebouwd. Het Drieluik aan de Jan Oldenburglaan staat er nog maar net. Rechts boven is nog iets van zorgcentrum De Marke zichtbaar. Helemaal links boven ligt het Brederodeveld, dat vanaf 1999 tot 2000 bebouwd zou worden, er nog groen bij. Vanwege het royale overzicht een interessante opname. Uitgave: Van Leer, Amsterdam.

1995 A - Originele grote *Gemeentelijke Huisnummerkaart Buitengebied*, gemaakt door de afdeling planologie. Interessant is dat de percelen in het gebied nauwgezet zijn weergegeven. Het zou de moeite kunnen lonen om de omlijning ervan te vergelijken met kaart **1942**. In tegenstelling tot veel andere kaarten is het MOB-complex nu gebouw voor gebouw ingetekend. Hetzelfde geldt voor het net aan duinpaden. Een van deze paden heet al 'Helmweg', een naam die pas in 1999 officieel werd. Het door vele Bergengaren vrijwel vergeten aloude Kooswegje (ook wel Kooiwegje en Koose Wegh genoemd) staat op deze kaart nauwkeurig aangegeven. Hoewel het dorp zelf niet centraal staat, is het toch zeer nauwgezet in kaart gebracht. Er zijn geen opmerkelijke veranderingen meer ten opzichte van vorige kaarten.

1995 B - Gedeelte van de topografische kaart uit **1994**, gebruikt voor het artikel van W.S. Janssen *Grenspalen tussen Bergen en Schoorl*; Bergense Kroniek, jaargang 2 nov. 1995: 44-46.

1995 KI-LF - Vanuit een heteluchtballon gemaakte luchtfoto van de Oude Natteweg, Zanegeest, Schapenlaan, buurt ten noorden van de Natteweg en achterliggend polderland. Helemaal rechtsboven ligt de Kogendijk, meteen eronder de wijk Saenegheest. De linker onderhoek wordt gedomineerd door zorgcentrum De Rekere met de straten er omheen, waaronder de Jan Leijenlaan. Verder zijn onder meer zichtbaar de Zuurvensweg, de Kerkedijk, het Kapellaantje en de Baakmeerdijk. Heel in de verte is aan de horizon, parallel aan de Schapenlaan, een streepje Koedijk zichtbaar. Foto: Rie van Baar-Groenewoud, juli 1995.

1996 - Kleurenkopie van Bergen afkomstig van de kaart *Alkmaar; Bergen en St. Pancras*. Uitgave Citoplan Cartografie 7e editie. De wegen en wijken staan er goed op, maar het westelijke deel van het dorp ontbreekt. Het is opmerkelijk dat er opeens melding wordt gemaakt van tennispark 'De Bedriegertjes'. De zes kunstgrasbanen ervan werden in 1993 aangelegd. Ook sportcentrum en zwembad 'De Beeck' aan de Kerkedijk, dat in 1993 werd geopend, staat er prominent op. Het verving het in 1970 geopende zwembad op de hoek van de Beatrixlaan en de Prins Hendriklaan. De nieuwe 'Beeck' zou in 2017 door brand worden verwoest. Voorts staat het in 1993 geopende Museum Kranenburgh voor het eerst op een kaart vermeld (zie Hageman 2014: 6-12). Het gemeentehuis is nog in Elkshove gevestigd. Het zou na het tot standkomen van BES in 2001 worden afgebroken.

1998 Kr PM - Fotokopie van een op 24 juli in de Alkmaarsche Courant gepubliceerde **kaart** waarop de plannen van de gemeente Alkmaar te zien zijn voor uitbreiding ten koste van ons zuidoostelijke polderland met als titel: 'Bergen faliekant tegen aantasting groenbuffer' Hoewel er alleen een deel van de Bergense Kruidenbuurt op staat, illustreert de kaart goed waar de Bergense gemeenschap bang voor is. [Het artikel bevindt zich in mijn archief]

1999 A - Set van twee originele huisnummerkaarten (beide 1.10 m x 0.92 m) van Bergen en Bergen aan Zee. De kaarten zijn weliswaar onontbeerlijk voor een zeer precieze vaststelling van de situering van alle huizen in het dorp, maar zijn vanwege het formaat moeilijk hanteerbaar. De panden zijn, in tegenstelling tot eerdere kaarten van dit type zeer schetsmatig aangegeven, hetgeen het gebruik ervan hindert. Een check met andere, beter hanteerbare, kaarten geeft nochtans aan, dat deze waarschijnlijk dankbaar gebruik hebben gemaakt van deze twee kaarten en dus veelal even betrouwbaar zijn. Bovendien maken ze duidelijk dat er zich in de laatste jaren hoogstens minuscule veranderingen hebben voorgedaan.

1999 B - Gedeelte van de *Wandel en fietskaart; Duin- en bosgebied van Camperduin tot Wijk aan Zee*. Uitgave: VVV Bergen-Schoorl / Topografische Dienst. Het oostelijkste puntje van de bebouwde kom ontbreekt weliswaar, maar de kwaliteit van de kaart ligt in de weergave van tal van veldnamen in het duingebied, waarvan vele niet erg bekend zijn. Zo heet een meer dan twintig meter hoog duin ten westen van de Guurtjeslaan 'De Fuik'. Verder wordt er bijvoorbeeld melding gemaakt van een gebiedje ten westen van het pomp-

station dat Linksche Rang heet. Andere veldnamen zijn onder meer: Bouwvlak (bij de Franschman), Takkenberg (ten zuiden van de Zeeweg), Beukenduin (ten westen van de Heerenweg, halverwege Het Woud) en Rozenduin (ten noorden van de Woudweg). Van belang is ook, dat het gebied ten noorden van het Zeehuis, aan de Verspijckweg, gearceerd op de kaart is aangegeven. Het behoort tot een niet toegankelijk stuk duin waar zich sinds het begin van de jaren zeventig een gasboorlocatie van Amoco bevindt (Zie: Buizer en Zeiler 2006: 96).

1999 C - Twee originele Leggerkaarten '060 Verenigde Polders' (schaal 1: 110.00, 1.10 m x 0,92 m, bijeen afgedrukt) gemaakt ten behoeve van Waterschap Het Lange Rond, met daarin de schouwsloten van het Bergense gebied. Er wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten 'sloten': hoofdtocht, tocht, weg-sloot, schouwsloten in drie verschillende breedtes, greppels en zelfs beken. Eén daarvan is een duinrel die langs de Poelenburgsloot en een stukje Duinweg loopt. Het is opmerkelijk dat er ook een kleine beek is aangegeven, die langs de oostelijke uitloper van de Westeweg loopt. Ook loopt er een beekje in een halve ring om het oostelijk deel van Zanageest heen lopen. Mevr. Schouten-Dapper, toentertijd boerin in deze buurschap, vertelde dat het hier vermoedelijk om waterloopjes met ijzerhoudend kwelwater gaat, te herkennen aan het olieachtige floers dat er soms op verschijnt. Een bijgevoegde 'Overzichtkaart' toont de contouren van het waterschapsgebied.

Daarop is de Schermersloot prominent aangegeven. Het betreft dan ook een brede sloot die via een duiker afwatert op het Noord-Hollandskanaal. Vanaf 1913 werd deze (toen nog niet via een duiker afwaterende open) sloot intensief gebruikt door schipper Kleverlaan, die vanaf het haventje aan de Schapenlaan een veerdienst op Amsterdam onderhield. Deze werd in 1937 opgeheven (zie o.m.: Mooy, Jellema en Leysen 1972: 40-41). Behalve bij de Schermersloot zijn er nog drie andere duikers op de kaart aangegeven die voor de afwatering op het Noord-Hollandskanaal zorgen. Het is opvallend dat het meest zuidelijke deel van Bergen, waaronder de Kruidenbuurt, niet onder de Verenigde Polders valt. De dorpskom, maar ook ver daarbuiten gelegen boerderijen, zijn op beide kaarten ingetekend. Er blijkt uit dat de vaart er voor wat betreft de dorpsuitbreidingen uit is. Vergeleken met vorige kaarten, hebben er geen grote veranderingen plaatsgevonden.

1999 D - Grote kleurenkopie op karton. *Cultuurhistorie BES*, met de zgn. 'vlakelementen', zoals haakwallen, strandwallen, knipkleigebieden, droogmakerijen, geesten, strandvlaktes e.d. Opvallend is dat er bij Schoorl en Groet grote veengebieden aangegeven zijn, terwijl deze bij Bergen geheel ontbreken Zeiler (2018: 10-11) maakt echter duidelijk dat zulke venen in vroeger tijden ook in Bergen te vinden waren, maar dat deze zijn afgegraven ten behoeve van de turfwinning. De fameuze Bergense haakwallen staan er duidelijk op. Er tussenin zijn strandvlaktes ingetekend, die overigens ook ten zuiden van de haakwallen en langs de duinrand van Wimmenum te zien zijn. Ten oosten van de bebouwde kom bevindt zich een uitgestrekt knipkleigebied. Knipklei is zware kalkloze klei met een sterk zwel- en krimpvermogen. Als het nat wordt laat het niet of nauwelijks water door. De Natteweg die door dit gebied loopt, dankt er zijn naam aan. Uitgegeven door Dienst Landelijk Gebied. Belangrijk overzicht van landschapskenmerken. Deze kaart sluit aan bij de elf kaarten behandeld onder 'Bijzondere sets kaarten' aan het eind van *Bergen in kaart*, evenals bij de hieronder genoemde kaarten.

1999 E, F en G - Samenstel van een aantal kaarten die deel uitmaakt van een map uitgebracht door de Dienst Landelijk Gebied te Haarlem. De map bevat elf kaarten. Deze worden gepresenteerd onder de ambitieuze titel *Kansen voor de kuststreek*. Het is een onderdeel van een ontwerp-raamplan ten behoeve van de herinrichting van Bergen-Egmond-Schoorl. Daaronder bevindt zich (in **E**) de kaart 'Historische ontginningen' (vanaf het jaar 600 tot nu), die grotendeels samenvalt met kaart **1999 D**. Een andere kaart waarop de 'Gebieden van Archeologische waarde' staan, stipt hier en daar wat van deze plekken aan, maar verzuimt te melden waar die te vinden zijn. Het stukje land aan het eind van de Baakmeerdijk, waar ooit een twintigtal potten afkomstig uit de eerste of tweede eeuw werd gevonden (Schermer 1967: 129-132), valt als een van de weinige te identificeren. De kaartenset uit 2003 die deel uitmaakt van *Bergen, Lusthof*, die eveneens aan het slot aan de orde komt, is wat dat betreft heel wat beter (zie bijv. Zaal 2005: 75). Een tweede, uit vijf delen bestaande kaart (**F**), bevat onder meer gegevens over de plekken waar schoon duinwater de polder instroomt en is wat dat betreft uniek. Onder de getoonde waterlopen bevinden zich vele duinrellen (zie onder meer Van der Goes c.s. 1986). Een derde groot uitgevoerde kaart (55cm x 85 cm, **G**) is een plankaart waarin elementen van alle andere kaarten zijn samengevat en geoperationaliseerd. De volledige set kaarten wordt kort besproken aan het slot van deze geannoteerde catalogus *Kaart in Beeld* onder het kopje 'Bijzondere sets kaarten'.

1999 H - Originele uitgave van de gemeente Bergen met als onderwerp: 'Wijken, buurten en hun namen'. Het is een poging om de namen van eeuwenoude buurschappen en enkele later ontstane wijknamen aan te

vullen met nieuwe wijknamen. ‘Het is een louter administratieve verandering voor de gemeentelijke organisatie’. Er worden 3 wijken en 17 buurten onderscheiden. De bedoeling ervan was, zoals uit een toelichting bij de kaart blijkt, om per buurt een meer specifiek beleid te ontwikkelen. Daarbij is het opvallend dat de oeroude buurschap Zanegeest buiten de boot valt. Vele nieuwe buurtnamen blijken in 2019 bij de Bergengaren niet aangeslagen te zijn. Voorbeelden daarvan zijn: Boschrand, Boendermaker, Beekhove, Oldenhove en Geest. (Met brief en toelichting op de achterzijde)

1999 I - Originele kaart van de ‘Noordoostelijke polders’ van Bergen en Schoorl, vervaardigd door landschapsarchitecten van Brons en Partners. De gemeente Bergen is de opdrachtgever. Er staat bij: ‘Bergen Buiten - gewoon goed bekeken’. Het is een handig overzicht van alle oostelijke polders, dat aansluit bij de kaarten **1999 C**. Eigenlijk is het een in kleur uitgevoerde gepopulariseerde versie ervan. Het doel is het ‘zeer open agrarisch weidelandschap op zeeklei en oude strandwallen’ rond Bergen in kaart te brengen. De op het Noord-Hollands kanaal afwaterende sloten en tochten staan er duidelijk op aangegeven. Van belang is ook dat de namen van vele boerderijen erop staan, zij het zeer klein afgedrukt. Voorts pretendeert de kaart inzicht te verstrekken in de twee typen verkaveling die het gebied kenmerken: in het noorden ‘regelmatige’ en in het zuiden ‘onregelmatige blokverkaveling’.

1999 LF - Luchtfoto van het centrum afgedrukt in de Alkmaarsche Courant van 31 juli 1999. ‘Het centrum van Bergen wordt vooral gedomineerd door het complex van Centre Ville (*1987 / 1988). Het bouwwerk ‘valt de bezoeker van het dorp eerder op dan de eeuwenoude Ruinekerk’, meldt de krant mismooedig. Met het woord ‘complex’ wordt bedoeld dat het zogenoemde Centre Ville II (*1991 / 1992), waar eertijds het pand van Van der Hilst stond, er ook bij hoort. Helemaal links boven is aan de Landweg het wijkje te zien waar onder meer de Haya van Somerenstraat toe behoort. Helemaal aan de rechterkant van deze weg ligt het raadhuis Elkshove, met nog een laatste restant van de zorgwoningen ernaast. In de rechter bovenhoek treft men nog net het Brederodeveld aan. Daarop zou een jaar later een wijk verrijzen, een van de laatste inbreilocaties van Bergen. De Rustende Jager is aan zijn laatste jaren begonnen. Het zal vanaf 2001 plaats maken voor een groot nieuw gebouw, waar in 2015 restaurant Loetje een plaats zal krijgen.

1999 (1640) - Eenvoudig maar inzichtgevend kaartje van Bergen aan Zee en omgeving, geprojecteerd op de fameuze ‘kaart van Blaeu’ vervaardigd door Frits Zeiler. Het kaartje maakt deel uit van een door hem in 1999 gehouden HVB-lezing, met als onderwerp: *De geschiedenis van het Russenduin en het Bio-vacantieoord*. Op deze locatie werd de lezing ook gegeven. Het stratenplan van het dorp en de Zeeweg, zijn ingetekend op de zeventiende-eeuwse kaart. Interessant is ook dat niet alleen de voormalige ‘Schilp wegh’, maar ook de huidige Zeeweg en het tracé van de tram erop zijn aangegeven. Daaruit blijkt dat de oude weg, (in feite niet meer dan een duinpad) een iets noordelijker route volgde dan de Zeeweg van vandaag. Verwonderlijk is dit niet. Op de kaart van Blaeu is immers waarneembaar, dat de duinen daar het laagst waren. Dat is nu bepaald niet meer het geval. Zeiler laat op zijn kaart zien dat het hoog op het duin gesitueerde vacantieoord, het huidige Huize Glory, op de plek staat waar eertijds een deel van de laaggelegen ‘Schilp wegh’ lag. Tijdens zijn lezing maakte hij duidelijk hoe deze opvallende ophoging van het landschap is ontstaan. Zeilers aantekeningen, alsmede de door hem getekende kaart, zijn te vinden in mijn album *Vier tehuizen*.

2000 - Originele plattegrond in kleur, voorzien van een stratenindex. Een uitgebreide lijst van bijzondere gebouwen en nutsgebouwen is bijgevoegd. Deze staan bovendien zeer duidelijk op de kaart aangegeven. Daarbij vallen enkele namen op, die men zelden of nooit op andere kaarten aantreft zoals: het Alkwaard College voor beroepsonderwijs, dat zich naast de Adriaan Roland Holstschool aan de Loudelweg bevindt, het T&O-gebouw in Tuindorp, Kinderhuis De Blauwe Reiger aan het Molenweidje, Manege de Berger Rijsschool aan de Schapenlaan, Tennispark De Nes aan de Churchillaan en het Poppentheater aan de Ruïnelaan. Het Brederodeveld staat er nog onbebouwd op, hoewel er in dit jaar al wel aan wordt gewerkt. Uitgave: Suurland.

2002 A - Zwart-witkopie ontleend aan Van de Graaf 2003: 100-101, uitgegeven door Wegener-Falkplan. Met beschrijving van de ontwikkeling tussen 1987 en 2002. Het belangrijkste verschil met kaart **2000** is dat het Plan Brederodeveld inmiddels is uitgevoerd. Ten oosten van de Beatrixlaan is er een aantal straten bijgekomen, zoals de Jonkheer Barnaartlaan, Janswerf, Baron Mulertlaan, Van Teijlingenlaan en Persijnhof. De Alkmaarsche Courant van 12 oktober 2001 meldt in een paginagroot artikel, met een overzichtsfoto van de wijk, dat de eerste bewoners van het complex van 89 woningen hun nieuwe huis hebben betrokken. ‘Om de bouw mogelijk te maken verdwenen een zwembad, een schooltje en een voetbalveld.’ Met ‘schooltje’ wordt een gymlokaal bedoeld, een restant van de eerder afgebroken Brederodeschool dat eind 1999 ten slotte ook werd afgebroken. Het twee jaar tevoren nog bestaande Alkwaard College voor beroepsonderwijs, naast de Adriaan Roland Holstschool, is verdwenen.

Op de kruising Bergerweg / Nesdijk is een kunstwerk verzezen van de hand van Herbert Nouwens, dat in de volksmond al gauw de naam 'Twin Towers' krijgt. Men sprak van 'een monsterlijke stalen constructie'. In de pers barstte er een discussie los waarbij de gemoederen hoog opliepen. De redactie van De Duinstreek (2 februari 2003) organiseerde een enquête onder de bevolking, waaruit bleek dat 66% vond dat 'De Poort' uit de gemeente moest worden verwijderd. Slechts 16% was van mening dat het er kon blijven staan. Het kunstwerk werd verscheidene malen beklad. (Zie: speciale map *Rotonde* in mijn archief).

2002 LF - Luchtfoto van het dorpscentrum uit de Alkmaarsche Courant (10-8-2002). De kop van het bijbehorende artikel luidt: 'Bergen in race voor titel 'groenste dorp'. 'Kenmerk van het groenonderhoud in Bergen zijn de ecologische verbindingzones rond de woonkernen', schrijft de krant nogal goedgegelovig. Een ander voorbeeld dat men noemt over hoe Bergen met de natuur omgaat, is de bescherming van de bomen. De erbij geplaatste luchtfoto is de zelfde als **1999 F**.

2003 LF (2005 LF) - *Luchtfoto-Atlas Noord-Holland*; Loodrechtluchtfoto's provincie Noord-Holland. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer. Schaal 1:14.000. Samenstelling: Rob Kersbergen. Inleiding: Marcel Kuijper. Opnames van grote hoogte genomen. Met een loop enigszins bruikbaar De opnames ervoor werden in 2003 gemaakt. (kaarten 90, 91, 102, 103 en 104). Toch is het op foto 91 opvallend dat het nieuwe buurtje dat op het Brederodeveld tot stand is gekomen een aanzienlijk lichtere kleur heeft dan de omgeving. De beplanting ontbreekt nog. Het Tennispark De Nes springt er met zijn oranje kleur eveneens uit. Ook laat de kaart kleurrijk en duidelijk zien wat er op kaart **1999 I** met onregelmatige blokverkeveling wordt bedoeld. Zie: **2005 LF** [kaarten op voor- en achterkant]

2003 KI - LF - Luchtfoto van (Oud) Zanegeest met daarop een stukje van de Oude Natteweg en enkele honderden meters van de Baakmeerdijk met de eraan gelegen boerderijen en, landerijen, en de Molensloot. Helemaal vooraan, in het midden ligt de boerderij van Schouten (*1862). Links onder ligt de Oude Natteweg, die naar links overgaat in de Kerkedijk en naar rechts in de Baakmeerdijk. Meteen achter de boerderij van Schouten is de zeventiende-eeuwse boerderij van Swaan te zien. Aan de linkerkant van de weg ligt een boerderij die toentertijd blijkbaar zo verwaarloosd was, dat hij het niet waard was in de monumentengids van Zeiler (1975) te worden opgenomen. Deze boerderij, die eens aan de familie Hollenberg toebehoorde, stond dan ook zo'n beetje op instorten. In 1998 werd hij echter omgetoverd tot een fraaie woonboerderij met op de gevel de jaartallen 1888 en 1998. Daarbij kreeg de boerderij zijn oude naam Kinnewert terug. Een eindje verder naar links staat de zeventiende-eeuwse boerderij van Hoedjes (Baakmeerdijk 7). Ook deze werd totaal gerenoveerd, na vrijwel geheel te zijn gestript. [Zie foto's en artikelen in mijn archief]

2003 (1961) - Twee naast elkaar afgedrukte gekopieerde topografische kaartjes in kleur. De vergelijking ertussen levert een spectaculair beeld op. Ze maken in een oogopslag duidelijk dat Bergen zich in de tussentijdse jaren in noordelijke, noordoostelijke en zuidelijke richting heeft uitgebreid. De kaartjes staan op de achterkant van een uitvergroting van de kaart uit **2003**. De nogal vage kopieën laten een minutieuze bestudering niet toe. De herkomst van de kaartjes is onbekend.

2004 - *Topografische atlas Noord-Holland*. ANWB Den Haag / Topografische Dienst Kadaster. Twee zeer heldere en gedetailleerde kaarten (30 en 31) van het hele Bergense grondgebied. Schaal 1: 25.000. Het is duidelijk dat er binnen de contouren van Bergen niet veel meer, of misschien zelfs niets meer, 'in te breien' valt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er juist in deze tijd in de Alkmaarsche Courant (bijv. 29 januari 2003) artikelen verschijnen met als onderwerp: 'Zuurvenspolder opnieuw in beeld voor woningbouw.' Het gaat om een stuk land tussen het Zakedijkje, de Baakmeerdijk en de Oude Natteweg. In het daar beoogde Plan Suyerven zouden 400 woningen moeten worden gebouwd. In andere landelijk delen van het dorp nog eens meer dan 600 woningen. Er komt een grote protestbeweging op gang, waarbij posters uit de kast worden gehaald die in de jaren zeventig ook al werden gebruikt. (zie voor verdere informatie mijn speciale archief *Oud Zanegeest*.)

2005 - Het Bergense deel van een kaart van 'Groot Bergen' inclusief Schoorl en Egmond. Uitgave: Cito-plan / Rijnland. De kaart maakt vooral duidelijk dat de groei van Bergen ten einde is gekomen. Ten zuiden van de Oude Bergerweg staat het zogenoemde Hollenberglandtje op de kaart (eigenlijk een klein laantje). Hoewel daar vanaf 1993 woningen werden gebouwd (in fasen 12 stuks), duurde het nog jaren voordat het laantje in de gemeentegids te vinden was (Van de Graaf 2003: 108). Op de gemeentekaart **2003 A** was het laantje bijvoorbeeld nog steeds niet te vinden. Nu eindelijk wel. Voorts blijkt uit de kaart dat het gemeentehuis Elkshove buiten gebruik is gesteld. Het gemeentehuis van de BES-gemeenten, ofwel Groot Bergen, is nu te vinden aan de Jan Ligthartstraat in Alkmaar.

2008 KI-LF A - Luchtfoto van het centrum die een nog ongeschonden café-restaurant Wonders toont. Voorheen was dit De Brink, dat in 2002 werd gesloten. De bloemenkiosk van Van Welsenenes is al sinds 2003 van het Plein verdwenen. Het nieuwe appartementengebouw, met onderin Supermarkt Deen staat er al enkele jaren (zie: *de Rustende Jager in en uit het hart van Bergen* Themanummer 5 juni 2003, Bergense Kroniek)

2008 KI-LF B toont tevens gedeeltelijk het westelijk en oostelijk deel van het dorp (Frankenstate). De buurt rond de Joke Smitstraat staat rechtsboven op de foto. Rechts daarvan zijn de rode daken te zien van het vernieuwde zorgcentrum Oudtburgh.

2008 KI-LF C - Luchtfoto in kleur van het BSV-terrein. Links onder bevindt zich de begraafplaats, waar nog net een hoekje van te zien is. De aula staat op de foto midden onder. Rechts ervan staat de achterkant van het zwembad De Beeck er ook nog op. Bovenin rechts ziet men de Westerweg en de Ide Klaas Minlaan. (Zie: Rühl & Henneke 2000)

2008 KI-LF D - Luchtfoto die een overzicht geeft van Bergen aan Zee, zoals het er elf jaar later ook nog zo ongeveer bij zal liggen. Het Dal van Haasbroek is, na een wat moeizame start, bijna geheel volgens plan vol gebouwd met luxevilla's. Het fraaie huis van Maarten en Jetty Min aan de Zeeweg zal pas een jaar later tot stand komen. De niet ver daarvandaan gelegen rotonde, op de hoek van de Zeeweg en de Fazantenlaan, is kort tevoren aangelegd. Aan de Verspijckweg treedt het AMOCO-terrein uit zijn verborgenheid naar voren en ook de half verborgen lighal achter Het Zeehuis is goed zichtbaar. Het is een zomerse dag. Alle straten van het dorp staan volgepropt met auto's.

2009 LF-A - Luchtfoto uit de Alkmaarsche Courant van 9 juni 2009 van het dorpscentrum (met een zeer algemene historische beschrijving op de achterzijde). Het rechter deel van de foto wordt gedomineerd door de Dreef, links in het midden daarvan de bibliotheek. Aan de overzijde staat nog het gebouw, waar eertijds het benzinstation van Akerboom gevestigd was. Het zou in 2011 verdwijnen. Verstopt achter een boom, aan de Kleine Dorpsstraat, ligt het verwaarloosde gebouw, waarin de enigszins louche club Palermo is gevestigd. Het werd in 2012 afgebroken, om in 2016 plaats te maken voor appartementen. Centraal in de foto staat het hotel Marijke met zijn aanpalende bijgebouwen. Helemaal links op de foto is de halve cirkel van de gebouwen van zorgcentrum De Haemstede zichtbaar.

2009 LF-B - Luchtfoto uit de Alkmaarsche Courant met als onderwerp Saenegheest en een deel van Tuindorp. Met toelichting en een overeenkomstige (maar anders uitgesneden) kleurenfoto en beschrijving uit de Alkmaarsche Courant op de achterzijde. Over Saenegheest vermeldt deze beschrijving: 'Het is een woonwijk zonder bezienswaardigheden of winkelstraten. En toch is het best aardig om er eens uit of af te stappen. Er heerst de rust van een luxe vakantiedorp. Grote grasvelden en waterpartijen tussen riante woningen. Aan twee zijden van de wijk snelt het verkeer voorbij. Aan de andere twee zomen overheersen rust, ruimte en weidse vergezichten. Er is veel gesteggeld over de bouw van een nieuwe school en over de bebouwing van de aangrenzende polder. Dat laatste is na veel gekissebis niet doorgegaan. Het eerste wel.

Op de (kranten)foto is midden boven een groot complex in aanbouw te zien, dat volgens de bewoners te massaal is voor de wijk. Zij protesteerden uit volle borst tegen de Nieuwe Bergense School, zoals het woon- en onderwijspand officieel gaat heten. De rechter kwam er zelfs aan te pas. (Zie bijv. De Duinstreek 13 maart 2008 en 16 april 2008). In het complex komen onder meer de Lucebertschool en de M. Wiegman-school, een peuterspeelzaal, een kinderdagverblijf, een ruimte voor naschoolse opvang, een gymnastiekzaal en zes woningen.' Bovenaan de foto bevindt zich de gelige oppervlakte van een droge Vinkenkrocht. Rechts boven zijn de piramidevormige rode daken van 'Verpleeg- en reactieverhuis Oudtburgh' te zien. De foto op de achterzijde toont links onder een prachtig overzicht van Tuindorp. Vóór alles maken de beide foto's duidelijk hoezeer Bergen door de jaren heen 'een dorp in het groen' is gebleven.

2009 KI-LF - Luchtfoto die een overzicht geeft van het grootste deel van Bergen aan Zee. In 1995 werd een begin gemaakt met het bouwen van een reeks luxevilla's in het Dal van Haasbroek. Daar zijn er nu vele van te zien. In de bovenhoek, in het midden, wordt ons een blik gegund op de ten noorden van de Verspijckweg gelegen boorlocatie van AMOCO, die gewoonlijk achter een vernuftig aangelegd duintje verborgen blijft. Ten oosten ervan, achter Het Zeehuis, is een glimp te zien van de lighal waar eens longpatiënten genezing zochten. De foto, die gepubliceerd werd in de Alkmaarsche Courant, gaat vergezeld van een beschrijving met als titel *Kustdorp met een eigen karakter*.

2009 Google Earth - Grote professioneel gemaakte 'kaart' (92 cm x 60 cm) aangaande de 'Grondwal Oude Natteweg' vervaardigd door het 'Adviesbureau Civiele Techniek' in opdracht van de gemeente Bergen. Eind juni 2006 om zeven uur 's ochtends meldde een verontruste Bergense dat graafmachines in de Zuurvenspol-

der twee eeuwenoude houtwallen met stuiken en al aan het afgraven waren. ‘Deze unieke wallen waren een belangrijk argument om in 2003 te besluiten dit gebied buiten de bouwcontouren te houden’(zie kaart **1994 C**), schreef de Alkmaarsche Courant (28 juli 2006).

De verontwaardiging van de Bergense bewoners was groot. Men sprak van ‘het zinloos platwalsen van landschapsschoon.’ Vanuit het oogpunt van de projectontwikkelaars, was hun actie echter wel buitengewoon zinvol. Nu de voor hen hinderlijke landschapsmonumenten verwijderd waren, hoopten zij hun plannen alsnog te kunnen realiseren. Het college van B&W toonde zich echter niet bereid zich in de luren te laten leggen en eiste het herstel van de beide houtwallen. De google-kaart staat ten dienste van deze reconstructie. De planning hiervoor staat precies op de kaart aangegeven. Een profielschets van de te reconstrueren wal is bij de kaart gevoegd. De kaart sluit aan bij drie Google Earth kaartjes in mijn archiefmap *Oud Zanegeest* en vele artikelen over dit onderwerp in mijn archief.

2010 - Gedeelte van de *Officiële gemeenteplattegrond van Bergen*. Uitgegeven door Rijnland te Deventer. De groei van Bergen is eruit. Veel nieuws ten opzichte van de vorige kaarten heeft dit ‘dorpsplan’ dus niet te bieden. Wel is het netwerk van fietspaden, duidelijker dan voorheen, aangegeven, even als de vele waterpartijen. Ook de tien campings bij Aagtdorp zijn niet vergeten. De kaart **2014** is vrijwel identiek, maar er staan wat meer paden op. Zie daar.

2000 PM - ‘Dijkendichters; twee wandelroutes langs historische dijken in en rond Bergen’. De kaart gaat vergezeld van een historisch verantwoorde beschrijving en is daardoor van belang. Een bijkaart waarop de Bergense dijken van de dertiende eeuw vermeld staan, vergroot het belang nog. Uitgave: Historische Vereniging Bergen. [B]

2012 (2011) Atlas - *Topografische Atlas Noord-Holland*. Uitgave: Twaalf Provinciën, Landsmeer. Met interessante inleiding van Thomas Termeulen. Een aantal boerderijen rond het dorp wordt bij naam genoemd. Het golfterrein in de Sluispolder staat er nu eens fraai op. De hoogtes van het polderlandschap zowel als van de duinen zijn helder weergegeven. De tegenwoordig verzande Kerf staat er nog in volle glorie op. Het is opvallend dat ten noorden van Bergen aan Zee, tussen het Buizerdvlak en de Pirolavlake, een meertje is aangegeven, dat overigens ook in de topografische **atlas 2004** is afgebeeld. Op sommige oude kaarten van het gebied is op ongeveer de zelfde plek eveneens een meertje ingetekend (zie bijv. **1612 - 1635 PM, 1825**). Bovendien staat het meertje op een enkele prentbriefkaart). Piet Mooij meent zich te herinneren dat hij er in zijn jeugd in heeft gezwommen. Op bijv. de topografische kaart van **1909** staat het meertje niet, evenmin op de topografische kaart **1982-1988**. Op de luchtfoto **2003 LF** is de Kerf nog open en heeft zich ten zuiden ervan een meertje gevormd, dat evenwel veel noordelijker is gesitueerd dan het eerder genoemde meertje bij de Pirolavlake. Op de luchtfoto vermeld in **atlas 1989** zijn beide meertjes niet te zien, hetgeen het raadsel nog groter maakt. (Deze atlas werd gemaakt op basis van luchtfoto’s 2009 - 2011, Bergen 2011). De Kerf werd in 1997 uitgegraven. Ongeveer op dezelfde plek brak de zee in 1953 en 1974 al eens eerder door. Deze natuurlijk ontstane voorlopers werden echter alweer snel afgesloten. [Topografische atlas > B]

2012 (2011) - Collage van drie delen uit de Topografische **Atlas** van Noord-Holland - zie **2012 (2011)** . Afgebeeld zijn het dorp zelf en de wijde omgeving. De meerwaarde van deze collage is erin gelegen dat het de diverse samenstellende delen van het dorp in hun onderlinge samenhang laat zien. Uitgever: Twaalf Provinciën, Landsmeer 2012. Schaal 1: 25.000

2012 - *Gemeentekaart van Bergen*. Uitsnede. Uitgave EMK Deventer. De commercialisering heeft op deze kaart heftig toegeslagen, voor het overige is alles in het kaartbeeld bij het oude gebleven. Enkele voorbeelden daarvan zijn de vermelding van administratiekantoor Peijs en Kloos op de hoek van de Dr. Van Peltlaan, restaurant La Terrazza aan de Breelaan, Hotel ZeeBergen aan de Studler van Surcklaan, Restaurant Onder de Linde aan de Prinsesselaan, ja zelfs zorgboerderij Noorderhoeve ontkomt niet aan een wervende vermelding. Toch zijn het juist deze vermeldingen die de kaart (een geringe) meerwaarde geven.

2012 KI-LF A - Vanuit een *Cessna 172* gemaakte **luchtfoto** van de woonwijk Saenegheest, het polderland ten noorden ervan en een deel van Tuindorp. Linksboven ligt een groepje huizen dat aan de Baakmeerdijk is gelegen; een deel van Zanegeest. Rechts daarvan, tegen Saenegheest aan, ligt een open stuk weilandgebied. De decennia ervoor werd zwaar gestreden om dit gebied van bebouwing te vrijwaren. Het is opvallend dat er een uitgebreid patroon van afwateringsgreppeltjes en honderden gedempte en nog open slootjes op te zien is. Ten zuiden van dit polderterrein bevindt zich het Zakedijkje met de in 2009 geopende ‘brede’ school. Ernaast is een mini-natuurgebiedje aangelegd, met speelgelegenheid. Net buiten Saenegheest, aan de Kogendijk, staat nog een kas, die toen al jaren buiten gebruik was. In 2019 zou deze plaats maken voor woningen. De

Van Blaaderenweg, die aansluit op de Kogendijk loopt als een as door de foto heen. Foto: Allard Willemier Westra, april 2012.

2012 KI-LF B PM - Vanuit een *Cessna 172* gemaakte **luchtfoto** van het grootste deel van Saenegheest rond De Wetering. Foto: Allard Willemier Westra, april 2012

2014 LF - Grote **luchtfoto** uit de Alkmaarsche Courant (5-11-2014) van het centrum en directe omgeving. De foto geeft het beste totaaloverzicht van alle foto's in de verzameling. Midden boven, links naast het toegangsweggetje naar het parkeerterrein achter Nero en La Terrazza, staat nog de houten aanbouw achter modewinkel Vanilia (de vroegere Citroën-garage), die kort daarna zou worden vervangen door een blok appartementen. Eertijds werden er onder meer tentoonstellingen in gehouden. Achter de aanbouw wordt ten bate van het zelfde project een stuk grond bouwrijp gemaakt. Een jaar later werden er appartementen gebouwd die uitkeken op het parkeerterrein achter La Terrazza. Op de hoek van de Vijverlaan en de Breelaan is intussen een pand verzezen, waar de Regiobank en Q-makelaars in gevestigd zijn. Erboven zijn appartementen. In de vroegere NHADO-garage aan de Prins Hendriklaan is dan nog een winkel voor stijlmeubelen gevestigd die in 2016 zou verdwijnen. Daarna werd het een yogastudio. Achter de 'garage' is een grote uitbouw te zien. Rechts daarvan prijkt het in 2006 gereed gekomen multidisciplinair gezondheidscentrum aan de Nassaulaan. Rechtsonder staat nog een restje van het vroegere zorgcentrum Elkshove, in de vorm van drie blokjes kleine rijtjeswoningen. Ernaast wordt de grond bouwrijp gemaakt voor het appartementengebouw dat later eveneens Elkshove zal heten.

2014 - Kaart met index van de drie BES-gemeenten uitgegeven door Rijnland Plattegronden. Nu de groei van Bergen tot stilstand is gekomen is deze kaartenmaker op zoek gegaan naar bijzonderheden die burgers en toeristen zouden kunnen interesseren en die nog niet op eerdere kaarten te zien waren. Vlak bij de Franschman is nu de Schaapskooi ingetekend en aan de Graadt van Roggenweg ligt boerderijcamping De Volharding, die ondanks de naam, korte tijd later alweer verdween. Tevens zijn zowel in de duinen als daarbuiten uitgebreide padenstelsels te zien, zoals die van de Schumanlaan naar de manege van Poelenburgh, het netwerk van paden ten oosten van de Oude Hof, een pad van Hoekweid naar de Europahal, het Hemelrijklaantje en de Noordlaan die uitloopt in het Groteheklaantje.

2016 LF - Grote **luchtfoto** uit de Alkmaarsche Courant (6-1-2016) van Oudtburgh. Details van de directe omgeving. De bijbehorende tekst vermeldt: 'De vormgeving van woon-zorglocatie Oudtburgh in Bergen is vanuit de lucht gezien speels, met oranje en donkere daken en een grote tuin eromheen. Vanaf de grond bekeken zijn nog duidelijker de organische contouren te zien, ontworpen door het befaamde architectenbureau Alberts & Van Huut (eveneens verantwoordelijk voor onder meer het hoofdkantoor van de ING Alkmaar, het voormalige DSB-kantoor te Wognum en het Triversum in Alkmaar). In de instelling met in totaal 180 bedden wordt intensieve zorg bij lichamelijke beperkingen gegeven en zorg verleend aan ouderen met dementie. Bovendien kan er worden gerevalideerd, bijvoorbeeld na een ziekenhuisopname.' Rechts boven is een snipper zichtbaar van het toen nog niet door brand verwoeste zwembad de Beek. Vlak daaronder loopt het Molenweidje in de richting van de Europese School, waarvan ook een klein stukje op de foto staat. In de linker onderhoek is een aantal huizen te zien dat zich aan de Haya van Somerenstraat bevindt. Rechts daarvan staan er wat huizen op aan de Hoekweid.

2016 A - Wandel- en fietsroutekaart behorend bij het artikel in de Bergense Kroniek van november 2016: 11-17 van Ed Duin en Daniël Leijen. Het artikel bevat veel van datums voorziene informatie over 44 prominente Bergense huizen, ontworpen door de Bergense architect J.C. Leijen. Inmiddels is een er aantal van gesloopt. De foto's van alle genoemde huizen staan bovendien op de kaart aangegeven. Ze bevatten zo een belangrijk stuk Bergense geschiedenis. Door de nauwkeurige datering en situering van de huizen en gebouwen, vormen kaart en artikel ook nog eens belangrijke indicatoren voor het dateren van andere plattegronden en kaarten.

2016 B - Wandelroutekaartje gebruikt bij de rondleiding van de HVB met als onderwerp architect J.C. Leijen. De kaart laat in kort bestek aan de hand van foto's veel huizen, gebouwen en een kerk zien, die deze voor Bergen beeldbepalende architect tot stand heeft gebracht. Te zien op de achterkant van 2016 A.

2016 C - Op zoek naar 'Winkels van vroeger'. Kaartje met 19 foto's gekoppeld aan een toelichting aan de achterzijde. De foto's gaan vergezeld van de datum waarop ze gemaakt zijn, waardoor ze steun kunnen geven bij de datering van ander materiaal. Het door het 'Platform Erfgoed Bergen' uitgegeven kaartje, maakte deel uit van een tentoonstelling in de bibliotheek. Het kaartje sluit aan bij de veel uitvoeriger informatie, die

te vinden is in *De eeuw van de middenstanders*, geschreven door Piet Vijn (2010, Pirola, Schoorl), maar toont enkele foto's die daar niet in afgedrukt zijn.

2016 D - Kaart 'Architectuur in Bergen' uitgegeven door het Architectuur Informatiecentrum te Alkmaar. Advies: Maarten Min. Met routekaart. De kaart toont voorbeelden van oude maar vooral recente Bergense architectuur en geeft er heldere en uitvoerige uitleg bij. De kaart is daarnaast van belang voor het dateren van Bergense films en foto's.

2017 LF - Luchtfoto van het centrum. Met bijbehorend artikel uit de Alkmaarsche Courant van 6 januari, met als titel *Harmonie gemeente Bergen versplinterd; coalitie Bergen blijft een front vormen*. Ten opzichte van **2016 LF** geen veranderingen.

Bijzondere sets kaarten

Map uitgegeven als bijlage van ... die water keert (met beschrijvingen), 1994

(Danner c.s. 1994) Teksten bij de kaarten C. Streefkerk

Van deze map zijn slechts twee kaarten van direct belang voor de studie van Bergen (gemerkt met *)

- kaart van 'Waeterland'. Daartoe rekende men in 1530 ook Kennemerland en het Noorderkwartier. Zie ook de bespreking onder **c.a. 1530** *
- kaart van de in de Noordkop gelegen polder 't Koe gras 1694
- 'Zeevangk met aangrensende kooogen' 1775
- de sluizen en duikers in Waterland (waartoe toen ook Kennemerland werd gerekend) 1631 *
- de banne, dan wel de polder van Oostzaan 1693
- 'Assendelft in sijnen circumstantiën' 1595
- Agtendijk / Assendelver Zeedijk 1579

Map bestaande uit drie delen 'Ontwerp Raamplan Herinrichting Bergen-Egmond-Schoorl' 1996

De map met de wervende titel 'Kansen voor de kuststreek' werd uitgegeven door de Dienst Landelijk Gebied voor ontwikkeling en beheer en ontworpen door de 'Landinrichtingscommissie Bergen-Egmond-Schoorl'. De map bestaat uit drie delen:

- Ontwerpplan herinrichting landelijk gebied (90 x 53 cm), waarop één kaart afgedrukt staat.
- Een tweede plankaart bestaat uit vijf deelkaarten:
 - basiskaart
 - een kaart betreffende het waterbeheer
 - een kaart met als onderwerp landschap en recreatie
 - een kaart met het 'meest milieuvriendelijk alternatief'
 - Een kaart met als onderwerp 'nul alternatief' (wat er gebeurt zonder enige planning)
- Vijf themakaarten:
 - verbindingen (wegverbindingen, bosverbindingen, reservaatgebied en natuurgebieden)
 - archeologische waarde
 - historische ontginningen
 - recreatie
 - watervoorziening bollengebied BES
- De onder **1999 D** besproken kaart 'Cultuurhistorie BES' werd in samenhang met deze elf kaarten ontworpen

In mijn archief bevinden zich hierop aansluitende krantenartikelen, een algemene toelichting ten behoeve van de betrokkenen en een handleiding voor de inspraakprocedure

Set van 40 kaarten met als onderwerp: 'Morfologische studie van het ontstaan van Bergen' 2003

In 1960 publiceerde Kevin Lynch zijn baanbrekende boek *The image of the city*, dat tot op de dag van vandaag wordt herdrukt en nog steeds door stadsplanners zowel als architecten wordt geraadpleegd. Het begrip 'mental mapping' staat centraal in het boek: de manier waarop mensen hun omgeving mentaal in kaart brengen en in hun herinnering opslaan. Op deze manier visualiseren mensen hun omgeving, waardoor ze zich

kunnen oriënteren. Het begrijpen van deze ‘mentale kaarten’ maakt het niet alleen mogelijk steden te ontwerpen waarin mensen zich thuisvoelen, maar kan tevens verduidelijken hoe steden historisch gegroeid zijn. Om daar greep op te krijgen (en voor stadsplanning toepasbaar te maken) ontwikkelde Lynch een onderzoeksinstrument.

Maarten en Jetty Min gaven in 2003 opdracht aan Jesse van der Veen om eens na te gaan of de voor de stad ontwikkelde onderzoeks- en analysemethode van Lynch ook toepasbaar zou zijn op de groei en ontwikkeling van een dorp, meer in het bijzonder op de ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp Bergen. Dit dwong Van der Veen een aan een dorpsniveau aangepaste Lynch-analyse te ontwerpen, iets dat tot dan toe nog niet was gedaan! Dit resulteerde in een veertigtal belangwekkende kaarten. Ik noem er hier enkele van:

- het ontstaan van de geomorfologische ondergrond; het Zeegat van Bergen
- haakwallen en strandwallen
- ontwikkeling van de bebouwingsstructuur (zeven kaarten van 1660 tot 1992)
- ontwikkeling van de wegenstructuur in relatie tot de ondergrond (vijf kaarten van 1660 tot 1992)
- de hoofdstructuur: wegen 1660, dijken 1660, bos, duinen, verkaveling, dijken 1970, water 1970. Daaraan gekoppeld de (aan het dorp Bergen aangepaste) Lynch-analyse 1660
- doorgaande routes
- schema centrumbebouwing
- kernfuncties dorpscentrum.

Een deel van de kaarten is op A3 formaat afgedrukt. Er is tevens een handzaam boekje van gemaakt

Set van acht kaarten afkomstig/afgedrukt van de CD-ROM ‘Bergen, Lusthof’, 2005

Het boek ‘Bergen, Lusthof’; bouwkunst, stedenbouw, archeologie, geologie, historische geografie’ werd in de vorm van een ordner in een kleine oplage uitgegeven. De uitgever was ‘NH Steunpunt Cultureel Erfgoed’ en het werd door het steunpunt aangeboden aan de gemeente Bergen. De projectleiding was in handen van mevr. drs. R.M.G.M. Zaal. Een van de overige medewerkers was mevr. drs. A.M. van Breugel, van de Commissie Cultuurhistorische Kwaliteit Bergen.

Enkele van de in het boek behandelde onderwerpen zijn:

- de ontstaansgeschiedenis van de ondergrond
- sporen van bewoning en akkerbouw in de prehistorie
- het gebied in de vroege middeleeuwen
- de late middeleeuwen
- de nieuwe tijd, en
- de nieuwste tijd

Dit leidde tot de samenstelling van acht kaarten, waarvan er vier van direct belang zijn voor de studie van het dorp Bergen. De kaarten vallen in twee categorieën uiteen:

- historische geografie
- archeologie en historische bouwkunde

Het belangwekkende van deze set kaarten is, dat ze (voor zover mogelijk) alle interessante locaties inventariseren en ze bovendien van onderscheidende kleuren en codes voorzien. Deze codes corresponderen met specifieke beschrijvingen van deze locaties, die een groot deel van het boek beslaan. Daarmee zijn zowel het boek als de bijbehorende kaarten van grote betekenis voor de studie van de Bergense ontstaansgeschiedenis.

Personen die bijdroegen aan de totstandkoming van deze publicatie:

- Rie Van Baar-Groeneveld
- Sjoerd Boersma (beeldredactie)
- Bert Buizer
- Siem Danenberg
- Ed Duin
- Jesse van Dijl (contactpersoon Regionaal Archief Alkmaar)
- Bob van de Graaf
- Theo de Graaff
- Pieter Hoogcarspel
- Aalt van Huissteden

- Henk Jellema
- Fred Jostmeijer
- Riet Kamp
- Gerard Meijer
- Henk Min
- Maarten en Jetty Min
- Piet Mooij
- Loek Ooijevaar
- Paul Pesie (fotografie)
- Jan Rein Pruntel (eindredactie)
- Herman Roos
- Leo Rotthier
- Mees Schotten
- Gré Schouten-Dapper
- Ineke Vrasdonk
- Lau Vrasdonk
- Ru Waalewijn
- Jesse van der Veen
- Jan Verink
- Inez Vorenkamp
- Piet Vijn
- Kees Wokke
- Nan Zeiler

Disclaimer

De Historische Vereniging Bergen heeft geen winstoogmerk, maar streeft geheel belangeloos de bevordering na van de kennis van de Bergense geschiedenis. Bij het samenstellen van *Bergen in kaart* is geprobeerd rekening te houden met rechten die op de afgebeelde kaarten en plattegronden berusten. Mocht u onverhoopt van mening zijn dat daar inbreuk op is gemaakt, dan verzoekt de samensteller van deze catalogus u vriendelijk contact met hem op te nemen. Zijn e-mailadres vindt u aan het begin van dit document. Een meer uitgewerkte versie van deze disclaimer vindt u op de HVB-website, onder de knop 'Foto's en Videos' en vervolgens onder 'Beeldbank'.